

ČESKÁ ZEMĚDĚLSKÁ UNIVERZITA V PRAZE

FAKULTA ŽIVOTNÍHO PROSTŘEDÍ

KATEDRA APLIKOVANÉ GEOINFORMATIKY A ÚZEMNÍHO
PLÁNOVÁNÍ

MAPOVÁNÍ DROBNÝCH SAKRÁLNÍCH STAVEB
VE VYBRANÉM REGIONU OKRESU KARLOVY VARY

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Vedoucí práce: RNDr. Petra Hesslerová, Ph.D.

Diplomant: Ondřej Hricko

2013

ČESKÁ ZEMĚDĚLSKÁ UNIVERZITA V PRAZE
Katedra aplikované geoinformatiky a územního
plánování

Fakulta životního prostředí

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

Hricko Ondřej

Regionální environmentální správa

Název práce

Mapování drobných sakrálních staveb ve vybraném regionu okresu Karlovy Vary

Anglický název

Mapping of small sacral structures in selected region of the Karlovy Vary district

Cíle práce

Definovat, typologicky rozdělit, zaměřit a zdokumentovat drobné sakrální stavby (DSS) v Karlovarském regionu - na sever od města Karlovy Vary (vytvoření geodatabáze) a porovnat současný stav s historickými mapovými podklady. Rešeršní část práce bude definovat DSS z hlediska jak obecného, tak ve vztahu k regionu, a to v oblasti kulturního a krajinotvorného přínosu, historického vývoje a jejich specifík.

Metodika

Existující drobné sakrální stavby budou identifikovány v terénu pomocí GPS, provedena základní dokumentace dle vytvořené jednotné metodiky. Z map 3. vojenského mapování bude získána informace o lokalizaci DSS v 19. století a následně porovnány oba časové horizonty. Výsledky budou zpracovány v textové i grafické podobě (geodatabáze, grafy, tématické mapy).

Harmonogram zpracování

září – listopad 2012: literární rešerše, výběr území, pořízení mapových podkladů

září 2012 – březen 2013: terénní mapování, tvorba geodatabáze; vyhodnocení historických mapových podkladů

březen 2013 – analýza dochování DSS

duben 2013: tvorba finálních výstupů, formulace závěrů práce

Rozsah textové části

40 stran bez příloh

Klíčová slova

inventarizace, geodatabáze, GIS, GPS, historické topomapy

Doporučené zdroje informací

BEDNÁŘ, M. Poškození drobných sakrálních památek po vzniku Československé republiky: Diplomová práce. Brno: Masarykova univerzita, 2010. 99 p.

BEŠŤÁKOVÁ, K., et al. Karlovy Vary: ...místa známá i neznámá. 1st ed. Karlovy Vary: Agentura Boom, 2005. 120 p.

BURACHOVIČ, S., et al. Dějiny Karlovarského kraje. 1st ed. Karlovy Vary: Karlovarský kraj, 2004. 208 p.

BURACHOVIČ, S., et al. Karlovarsko. 1st ed. Praha: Debora, 1994. 137 p.

ČERVENÝ, J. Devět kapitol z Novorolska. 1st ed. Ostrov: Městský národní výbor v Nové Roli, 1987. 38 p.

GNIRS, A. Topographie der historischen und kunstgeschichtlichen Denkmale in dem Bezirke Karlsbad. Praha, 1933

HÁJEK, I., et al. Příběh drobných památek: Od nezájmu až k fascinaci. 1st ed. České Budějovice: Studio JB, 2001. 138 p. Krajina domova, 1.

PELANT, J. Města a městečka Západočeského kraje. 2nd ed. Plzeň: Západočeské nakladatelství, 1988. 336 p.

PINTA, V. Starými stezkami tajemným Krušnohořím. 1st ed. Beroun: MH, 2004. 104 p.

URFUS, V., et al. Kamenné kříže Čech a Moravy. 2nd ed. Praha: Argo, 2001. 475 p.

VOKÁLOVÁ, M. Drobné sakrální památky, jejich obnova a funkce v současné české krajině: Bakalářská práce. Brno: Masarykova univerzita, 2008. 76 p.

Vedoucí práce

Hesslerová Petra, RNDr., Ph.D.

Ing. Petra Šimová, Ph.D.

Vedoucí katedry

V Praze dne 3.7.2012

prof. Ing. Petr Sklenička, CSc.

Děkan fakulty

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že svou diplomovou práci "Mapování drobných sakrálních staveb ve vybraném regionu okresu Karlovy Vary" jsem vypracoval samostatně pod vedením vedoucího diplomové práce a s použitím odborné literatury a dalších informačních zdrojů, které jsou citovány v práci a uvedeny v seznamu literatury na konci práce. Jako autor uvedené diplomové práce dále prohlašuji, že jsem v souvislosti s jejím vytvořením neporušil autorská práva třetích osob.

V Praze dne 10. 4. 2013 _____

Poděkování

Rád bych touto cestou velmi poděkoval své vedoucí práce RNDr. Petře Hesslerové, Ph.D. za cenné připomínky, názory a vedení práce. Dále bych rád poděkoval všem, kteří mě během práce podporovali, zejména své rodině a partnerce Kateřině Tomšové, které také děkuji za pomoc při terénním mapování.

V Praze dne 10. 4. 2013 _____

Abstrakt

Práce „Mapování drobných sakrálních staveb ve vybraném regionu okresu Karlovy Vary“ se zabývá shromažďováním a získáváním informací o drobných sakrálních stavbách v řešeném území za účelem jejich inventarizace, vytvoření databáze a tvorby map. Součástí práce byl podrobný terénní průzkum, kterým bylo za pomoci GPS lokalizováno 300 existujících drobných sakrálních staveb. Předmětem bylo získání informací o jejich stavu, dataci, případném rozsahu poškození a zařazení do typologie. Nalezené objekty byly dle získaných informací rozčleněny do třech kategorií, a to jako existující, zaniklé a transferované stavby. Všechny informace byly zaznamenány v podrobné tabulce včetně fotodokumentace a GPS lokalizace. Za pomoci získaných údajů o počtu a lokalizaci drobných sakrálních staveb se porovnal aktuální stav se stavem během III. vojenského mapování. Historická evidence z III. vojenského mapování byla rovněž získána během této práce studiem map. Všechna získaná data byla také použita k vytvoření map v prostředí GIS, kdy se získané GPS souřadnice v systému WGS-84 převedly na S-JTSK souřadnice a jednotlivé body na vrstvu drobných sakrálních staveb. Výsledkem jsou mapové podklady existujících, transferovaných, zaniklých drobných sakrálních staveb a staveb evidovaných během III. vojenského mapování. Ve výsledcích jsou dále uvedeny údaje o poměru staveb v extravilánu a intravilánu, porovnání dat vzniku staveb, typologickém rozčlenění i uvedení výčtu staveb nově objevených. Cílem tak bylo získání všeobecných informací o drobných sakrálních stavbách na řešeném území a vytvoření cenného podkladu pro další historické a regionalistické práce.

Klíčová slova:

inventarizace, geodatabáze, GIS, GPS, historické topomapy

Abstract

Work "Mapping of small sacral structures in the selected region of the Karlovy Vary district" deals with collecting and gathering information on small sacred structures in the studied area, for the purpose of inventorying, database creation and creation of maps. A part of this work was a detailed field survey, in which 300 existing small sacred structures was located with the help of GPS device. The aim was to obtain information on their condition, dating, and the amount of damage and typology classification. According to the information obtained, found objects are divided into the three categories, which are category of existing, extinct and transferred structures. All information was recorded in a detailed table including photo documentation and GPS location. The data on the number and location of small sacred structures were used to compare the actual situation with the situation gained from the III. military mapping. Historical evidence from III. military mapping was also obtained during this work from the studied maps. All obtained data were also used to create the maps in the GIS software. The obtained GPS coordinates in WGS-84 coordinate system were transformed into S-JTSK coordinates and individual points into a new layer representing small sacral structures. The result is a map of existing, transferred, missing small sacred structures and also displays structures recorded in the III. military mapping. The results also give information about the proportion of structures in rural and urban areas, the comparison of date of origin of individual structures, typological classification, and the list of newly discovered structures.. The aim was to obtain general information about small sacred structures in the studied area and creating a valuable basis for other historical and regionalist work.

Keywords:

inventory, geodatabase, GIS, GPS, historical topographic maps

Obsah

1.	Úvod	9
2.	Cíle	10
3.	Typologie drobných sakrálních staveb a jejich význam	11
3.1	Kříže	11
3.2	Boží muka	13
3.3	Kapličky.....	13
3.4	Kaple.....	14
3.5	Sloupy Mariánské a sloupy Nejsvětější trojice	15
3.6	Sochy a plastiky	15
4.	Drobné sakrální stavby z pohledu historie.....	15
5.	Historie Karlovarského regionu ve vztahu k sakrálním památkám.....	17
5.1	Osídlení Karlovarského kraje, starověk a středověk	17
5.2	Baroko a industrializace	19
5.3	1. polovina 20. století	21
5.4	Poválečný odsun Němců po 2. světové válce, komunismus, konec 20. století	23
5.5	Shrnutí nejdůležitějších milníků historie Karlovarského regionu.....	26
6.	Obnova památek a typologie jejich poškození dle materiálů	30
6.1	Stavební materiály.....	30
6.2	Kovy.....	31
6.3	Dřevo	31
6.4	Principy obnovy DSS.....	32
6.4.1	Obnova zděných staveb.....	32
6.4.2	Obnova kamenných plastik	33
6.4.3	Obnova kovových křížů	33
7.	Metodika výzkumu	35
7.1	Vymezení území	35
7.2	Přírodní charakteristika oblasti	35
7.3	Metodický postup	35
7.3.1	Informační zdroje o DSS	35
7.3.2	Terénní průzkum.....	35
7.3.3	Inventarizace.....	36
7.3.4	Vektorizace dat v ArcGIS	36
7.4	Typologie hodnocení stavu památek	37
7.5	Oblasti výzkumu v řešeném území.....	38
7.5.1	Boží Dar a okolí	38
7.5.2	Horní Blatná a okolí.....	39
7.5.3	Jáchymov a okolí	42
7.5.4	Karlovy Vary	47
7.5.5	Kyselka a okolí.....	52
7.5.6	Nejdek a okolí	54
7.5.7	Nová Role a okolí.....	57
7.5.8	Ostrov a okolí.....	58
7.5.9	Pernink a okolí	61
7.5.10	Stráž nad Ohří a okolí	62
7.6	Mapování a vektorizace DSS z map III. vojenského mapování	65

8.	Výsledky	66
8.1	Sumarizace nalezených objektů v řešeném území	66
8.2	Hodnocení stavu nalezených DSS	68
8.3	Poměr DSS v extravilánu a intravilánu	71
8.4	Nově nalezené objekty DSS	74
8.5	Datace nalezených DSS	77
9.	Diskuse	78
10.	Závěry	82
11.	Použitá literatura	83
12.	Seznam příloh	87

1. Úvod

Fenomén drobných sakrálních staveb nabývá v posledních letech na síle a zájem o jejich existenci stále roste. Je třeba brát na vědomí, že tyto stavby jako takové nemají pro naši historii a kulturu vážnější význam. Ten na svá bedra přenáší chrámy, kostely, tvrze, hrady, zámky a mnohé významné architektonické či jiné historické památky. Většina drobných sakrálních staveb nedisponuje nadregionálním uměleckým nebo architektonickým vyobrazením, jejich skutečná hodnota tkví v lidové blízkosti a cenné výpovědi minulých časů. Právě tyto drobné památky provázely obyvatele mnohdy těžkými časy a lidé se k nim často upínali a ony jim dávaly naději k lepší budoucnosti.

Region Karlovarska byl po celou svou historii často zkoušen v rámci národní integrity a příslušnosti, zejména v dobách třicetileté války, kolem obou světových válek i donedávna za dob socialismu. Nejen DSS během těchto období značně utrpěly a na jejich vývoji se tyto skutečnosti negativně podepsaly. Proto je v této relativně stabilní době nutné vytvořit jejich evidenci pro další generace a jako podklad pro další odborné práce historiků, které přispějí ke stabilizaci počtu DSS nebo dokonce k jejich vzniku. Bohužel i přes vzrůstající zájem o tyto stavby stále chybí legislativní zmínka v památkovém zákonu, která zapřičiňuje jejich nevhodné zacházení a nepřímo tak povoluje jejich ničení a znehodnocování. Práce zabývající se touto problematikou, tak zvyšují povědomí o DSS a napomáhají tuto nelichotivou situaci řešit.

Řešené území je vymezeno dle hranic naznačených v metodice na sever okresu Karlovy Vary. Území tvoří převážně Krušné hory a jeho podhůří, tj. oblasti, které bývaly pro život velmi náročné. Obyvatelé se tak k sakrálním stavbám uchýlovali častěji než v úrodnějších a příznivějších regionech. Bohužel zmíněné historické události zapřičinily jejich předčasnou zkázu a díky mizivému množství původní dokumentace jsou již tyto stavby a informace o nich často nedohledatelné. Po odsunu Němců a nástupu socialismu se vazby s duchovnem zprětrhaly, což se projevilo i na stávajícím počtu DSS. Význam práce tedy spočívá k získání dostupných informací o zaniklých i existujících stavbách a sjednocení všech dostupných dat o lokalizaci, za účelem vytvoření kompletní evidence. Dosud žádný zdroj neuvádí úplný výčet drobných sakrálních staveb na tomto území.

2. Cíle

Cílem této diplomové práce je získat co nejobsáhlejší přehled o historii, vývoji a současném stavu drobných sakrálních památek na Karlovarsku. Ty prošly oproti jiným regionům velmi specifickým vývojem. Rešerše se tedy bude zabývat kromě determinace typologie jednotlivých drobných sakrálních staveb, také specifickými regionu v jeho vývoji ve vztahu k těmto památkám. Cílem rešerše bude také charakterizovat způsoby poškození památek a možnosti jejich obnovy a zachování.

Experimentální část se bude zabývat mapováním a inventarizací současných a zaniklých drobných sakrálních staveb v řešeném území. Důležitou součástí bude terénní průzkum, který by měl zdokumentovat pomocí zjištěných údajů skutečný stav, lokalizaci památky a zda již nezanikla. Cílem průzkumu bude vytvoření soupisu – geodatabáze všech nalezených drobných sakrálních staveb na řešeném území v regionu Karlovarska, včetně památek zaniklých a transferovaných. Dílčím cílem také bude rozsáhlá fotodokumentace, která obrazovými výstupy zprostředkuje důležité informace o vzhledu a stavu jednotlivých objektech drobných sakrálních staveb. Výstupem tak bude dosud nepublikovaný úplný soupis všech dochovaných drobných sakrálních staveb v regionu, včetně možnosti nalezení dosud nezdokumentovaných objektů. Dalším dílčím cílem je tyto nalezené stavby pomocí přístroje GPS lokalizovat a v prostředí GIS vytvořit tematickou mapu. Počet nalezených staveb se následně porovná s mapami III. vojenského mapování, kde jsou z historického hlediska tyto stavby nejlépe zmapovány.

Výsledky by měly reflektovat specifika jednotlivých oblastí v řešeném území a vytvořit tak cenný podklad a zdroj informací pro historické, kulturní, náboženské, správní, krajinné, případně i turistické účely a jako podklad doporučení obnovy některých poškozených staveb. Hlavním rámcovým cílem práce je přispět k ožívování fenoménu drobných sakrálních staveb prostřednictvím jejich důkladného mapování, tvorbě evidence a tvorbě digitálních map. Práce by se mohla stát podkladem pro vytvoření zatím chybějící centrální evidence drobných sakrálních staveb v České republice, ale i významným podkladem pro další odborné práce v oblasti historie, památkové péče aj.

3. Typologie drobných sakrálních staveb a jejich význam

Většina autorů do pojmu drobné sakrální stavby (DSS) zahrnuje kaple, kapličky, boží muka, svaté obrázky, sochy svatých, mariánské sloupy, různá zastavení, výklenky a kříže (smírčí, železné, kamenné, dřevěné). Najdeme je jak v intravilánu, tak ve volné krajině. Na našem území se kromě křesťanských památek vyskytují i památky mnohem starší z doby předkřesťanské. Jde o mohyly, menhiry, posvátné kameny či rituální místa. Ty se samozřejmě považovaly za pohanské a církve většinu těchto drobných náboženských památek zničila. I tak se na našem území některé zachovaly a je tedy nutné je do termínu DSS zahrnout (Vokálová, 2008; <http://vilemwalter.cz>).

DSS nejsou v krajině postaveny nahodile, vždy měly svůj význam a logiku. Stavěly se většinou podél cest, ať už poutních, užitkových či třeba jen lesních a polních a fungovaly jako místa odpočinku a oddechu, kde se věřící zastavili a pomodlili. Ač je estetická funkce v krajině pro všechny typy DSS obdobně pozitivní, jednotlivý vývoj a duchovní význam byl u každého odlišný a tvoří samostatnou kategorii (MASSR, 2010).

3.1 Kříže

Kříž je nejtýpovějším znakem křesťanství. Připomíná ukřižování Ježíše Krista v Golgotě, a proto se užívá jako symbol pro smrt. Křesťanství však kříže jakožto symbolu začalo užívat až několik století po samotném ukřižování, konkrétně ve století pátém.

Stejně jako další drobné stavby v krajině byly i první kříže zhotoveny ze dřeva. Důvod byl jednoduchý: dřevo bylo snadno přístupné, lehce opracovatelné a především levným materiálem. První důkazy existence dřevěných křížů pochází ze 17. století. Je sice možné, že tyto kříže bývaly vztyčeny již od raného středověku, v českých zemích od příchodu Cyrila a Metoděje na Velkou Moravu. Zejména kvůli povaze použitého materiálu se z této doby žádné památky nedochovaly a jejich existence tak zůstává pouhou spekulací. Jakéhosi obrození se stavění dřevěných křížů i dalších DSS dočkalo za napoleonských válek začátkem 19. století, kdy Evropu soužila chudoba. Za nejstarší dochovaný dřevěný kříž na našem území se považuje dřevěný kříž v kalvárii nad Žebrákem pocházející z roku 1687 (Vokálová, 2008; Hájek, 2001).

Doložená historie kamenných křížů sahá k 13. století, rozmachu se tyto stavby dočkaly ve vrcholném středověku. Datace těchto kamenných objektů je však velmi problematická a stáří opracování kamene je téměř nemožné přesněji určit (Květ, 2003). Kamenné kříže nabývají mnoha podob. Nejčastěji se setkáme s křížem latinským, který je spojením dvou úseček v pravém úhlu s protažením svislého břevna. Dále se objevuje kříž řecký, který je rovnoramenný a tedy celkově menší než kříž latinský. Křížový kříž má na každém rameni další menší kříž. Mezi další typy kamenných křížů patří například kříž keltský, templářský, pravoslavný, patriarchální, golgotský či maltézský (Vít, 2007).

Existence železných kovaných křížů je zmiňována počátkem novověku. V 18. století jsou již nahrazovány kříži odlévanými z litiny. Tyto bývají většinou opatřeny soškou Krista a nápisem INRI, což je zkratka latinských slov *Jesus Nazarenus Rex Iudaeorum* neboli česky Ježíš Nazaretský, král židovský. Tento nápis umístil Pilát Pontský na Ježíšův kříž (Vokálová, 2008). Pokud je kříž ozdoben soškou Krista, je terminologicky správně označován za krucifix¹.

Vztyčování křížů mělo mnoho důvodů. Kříže u hřbitovů posvěcovaly místo, u kostelů sloužily jako místo k modlitbě v době, kdy byl kostel uzavřen. Křížky umístěné na návsi měly vyjadřovat vděčnost místních obyvatel za překonání nějaké katastrofy, pohromy či nemoci. Podobný význam mají kříže podél cest, které sloužily jako poděkování Bohu za dobrý konec nějaké nehody, která se v místě stala (Brychta, 2011).

Zvláštní případ tvoří tzv. smírčí kříže. Vyznačují se robustní stavbou a hrubým otesáním. Bývají až 1,5 metru vysoké. Jejich autory bývali zpravidla pachatelé těžkých, zejména hrdelních zločinů. Ti měli povinnost před svou smrtí oběšením vytesat takovýto kříž a zasadit jej na místo svého zločinu, což sloužilo jako způsob zločincova vykoupení, očištění a odpuštění jeho duši. Většina těchto křížů se stavěla blízko cest, došlo-li tedy k jejich rozšiřování či modernizování, byly kříže často přesunuty na jiné místo (často bez jakýchkoliv záznamů o své původní poloze) nebo dokonce nenávratně zničeny (Brychta, 2011; Chvojková, 2011).

Důležitým zdrojem informací o křížích celkově na našem území byl časopis *Český lid*, který vycházel od roku 1892 a věnoval se mimo jiné této problematice. O kamenných křížích také psaly časopisy *Unseregerland*, *Zeitung für Österreichische Volkskunde*, *Mitteilungen des Nordböhmisches Exkursions Club* a jiné (Vít, 2007). Jedno z prvních rozdělení křížů na území Čech vytvořil Walter von Dreyhaufen v roce 1940 ve své publikaci *Die Alten Steinkreuze in Böhmen und im Sudetengau*, ve které mapoval kříže v předválečných Sudetech (Dreyhaufen, 1940):

- I. Majestátní kříže
 Vyznačovací kříže
 Celní
- II. Smírčí kříže
 Kamenné kříže
 Křížové kameny
- III. Památné
 Liturgické kříže
 Hřbitovní kříže

¹Ve své práci budu z důvodu přehlednosti v případě křížů i krucifixů, pracovat se zjednodušeným pojmenováním „kříž“.

3.2 Boží muka

Boží muka lze definovat jako drobnou sakrální architekturu, zejména zděnou či kamennou, jež zaujímá tvar sloupu či pilíře (Soukup, 2002). Mají většinou čtyřhrannou podstavu. Na vrcholu sloupu či pilíře bývají zakončeny kapličkovým nebo lucernovým útvarem se stříškou, která je někdy dovršena křížem. Na své přední straně nebo ve vrchním kapličkovém útvaru mívají hluboký výklenek, který slouží jako prostor pro umístění obrázku či sošky vyobrazující utrpení a muka Spasitele. Namísto výklenku se objevují i rytiny a reliéfy v podobě nápisů, hesel či obrázků (Květ, 2003; Soukup, 2002).

Na rozdíl od křížů byla boží muka většinou dílem odborných řezbářů, kameníků či tesařů. Vyskytovala se od období pozdní gotiky přes renesanci a baroko až do konce 19. století. Spolu s historií se měnil i vzhled stavby božího muka. Boží muka byla doménou především katolíků, ale nebyly výjimkou ani v případě protestantů, kteří jinak odmítali veškeré vnější projevy víry (Vokálová, 2008; Hájek, 2001).

Boží muka sloužila k veřejné modlitbě a nabízela místo k zastavení. V krajině byla situována vždy podél cest a na rozcestích, případně na vrcholech kopců. Právě boží muka mají snad nejvýraznější krajino tvornou funkci a jsou nepřehlédnutelným symbolem českého venkova.

3.3 Kapličky

Kapličky jsou z hlediska vývoje sakrálních staveb stavbami nejmladšími. Jejich historie sahá k počátku 18. století, ale hlavní rozmach zažily až ve století následujícím. Bývají zasvěcené uctívání Boha, Panny Marie a světců, sloužily jako místo k modlitbě a někdy nahrazovaly funkci kostelíka. V intravilánu obcí jsou jimi lemovány cesty, náměstíčka i uličky. V krajině bylo jejich místo mezi vzrostlými stromy (obvykle lípami nebo duby), ale i na dalších významných místech, například u pramenů, přemostění, vršků aj. Neodmyslitelně tak patří k rázu české venkovské krajiny (Hájek, 2001).

Kapličky se dělí na dva základní druhy, a to kapličky otevřené a kapličky uzavřené. První zmíněné jsou nevysoké stavby s výklenkem sloužícím k umístění plastiky nebo obrázku. Druhé jsou historicky mladší, mají čtvercový nebo obdélníkový půdorys a věřící do nich mohl vstoupit k modlitbě. Jako stavební materiál se u obou typů kapliček používal kámen či cihla. Mnohé kapličky byly často vyzdobeny zvoničkou, popřípadě malou věžičkou (Vokálová, 2008; Brychta, 2011).

Zvonička sloužila k ohlašování vzniku požáru v obci, do jisté míry tedy plnila funkci protipožární ochrany. Byla umísťována vždy doprostřed obce. Nejprve se stavěla samostatně, později součástí kapličky (Vokálová, 2008).

Kapličkami jsou tvořeny i tzv. křížové cesty, které čítají čtrnáct zastavení, na nichž je vyobrazena cesta Ježíše Krista od odsouzení Pilátem Pontským až po jeho

uložení do hrobu. Dle křesťanské tradice nesou jednotlivá zastavení následující názvy (Brychta, 2011):

1. Ježíš je odsouzen k smrti
2. Ježíš bere kříž na ramena
3. Ježíš poprvé padá pod křížem
4. Ježíš potkává Marii, svou matku
5. Šimon pomáhá Ježíši nést kříž
6. Zbožná žena osušuje Ježíšovi tvář
7. Ježíš podruhé padá pod křížem
8. Ježíš utěšuje jeruzalémské dcery
9. Ježíš potřetí padá pod křížem
10. Ježíši strhávají šat
11. Přibíjení Ježíše na kříž
12. Ježíš umírá na kříži
13. Snímání Ježíše z kříže a jeho odevzdání do náručí matky
14. Ukládání Ježíše do hrobu

Křížovou cestu většinou zakončuje na vrcholu kopce kříž či Kristův hrob, například v podobě kapličky. Věřící jdoucí touto cestou v duchu provázejí Spasitele jeho poslední cestou až na horu Kalvárii (nebo také Golgotu). Křížová cesta bývá často i součástí kostela, a to ve formě plastik či obrazů.

Zvláštním typem kapliček jsou tzv. poklony, které značí místo, kde poutníci poprvé spatřili svůj cíl cesty a poklekly k Bohu jako poděkování za bezpečnou cestu (Brychta, 2011; Květ, 2006).

3.4 Kaple

Terminologický název kaple má svůj původ v latinském slově „*cappa*“, tzn. plášť, a značí tak místo, kde byl uchováván plášť sv. Martina z Tours. Druhým, a patrně pravděpodobnějším původcem názvu je latinské označení malého hrobu „*capella*“. Právě tímto latinským názvem byly označovány předchůdci klasických kaplí, ranně křesťanské památníky stavěné nad hroby mučedníků (Flochová, 2010).

Kaple jsou součástí české krajiny již od 9. století. Někteří autoři je pro svou velikost po stavební stránce nepovažují za DSS. Kaple však významu svých velkých církevních protějšků, jako jsou kostely či kláštery, nedosahují. Často je nacházíme jako součást větších sakrálních staveb (například jako chórový ochoz kaplí katedrál) i jako prvek připojený světským stavbám, jako jsou hrady, zámky, domy bohatých měšťanů, k uctívání Boha, Panny Marie a dalších světců. Stejně jako v případě kapliček se po stavební stránce dají rozdělit na otevřené a uzavřené (Chvojková, 2011).

Funkce kaplí je dvojího druhu – funkce zvonice a funkce liturgická. Teprve později se první funkce začala eliminovat a kaple představovaly spíše zmenšeniny farních kostelů.

3.5 Sloupy Mariánské a sloupy Nejsvětější trojice

Mariánské sloupy jsou kamenné stavby vystavené většinou v barokním slohu. Často se stavěly ve městech a vesnicích po katastrofách či epidemiích jako poděkování za jejich přečkání, proto se též označují jako sloupy morové. Mají tvar sloupu nebo obelisku, na jejímž vrcholu je umístěna socha Panny Marie, ke které se křesťané v neklidných dobách nejčastěji obraceli (Soukup, 2002). Socha Panny Marie Neposkvrněné (Immaculaty) bývá doprovázena sochami dalších světců, nejčastěji sv. Šebestiána, sv. Floriána, sv. Barbory, sv. Rozálie a především sv. Rocha. Jde o světce, který byl při záchraně obyvatel nakažen morem, přesto byl svou vírou zázračně vyléčen (Lipš, 2010).

Sloupy Nejsvětější trojice jsou považovány na hold církvi a víře samotné, ačkoliv i ony jsou spojovány s morovými epidemiemi. Sloupy Nejsvětější trojice vyobrazují Boha Otce držícího Boha Syna na kříži a pod nimi ducha svatého ve formě holubice.

3.6 Sochy a plastiky

Kamenosochařské církevní památky, do kterých spadají i sochy a plastiky, neodmyslitelně patří, stejně jako další DSS, do české venkovské i městské krajiny. Nejčastěji se vyskytují na návších a náměstích, v nikách domů, kostelů či klášterů, na mostech a v parcích, výjimečně v lesích či na křižovatkách cest. Sochařsky nejzobrazovanějším českým světce je sv. Jan Nepomucký, dále také Panna Marie či sv. Florián, patron mostů (Vokurková, 2011).

4. Drobné sakrální stavby z pohledu historie

Vznik památek a důvod jejich vzniku se z pohledu doby měnil. V dávné minulosti byla vnímána za posvátnou celá krajina. Toto vnímání vycházelo především z různých posvátných míst, za které tehdy lidé považovali prameny, vrcholy kopců, háje nebo také křižovatky obchodních a jiných cest. Už v pohanských dobách krajina disponovala nespočtem množstvím znaků náboženského původu. Ať už šlo o rytiny obrázků do skály, stromů či nahodile naskládaných kamenů tvořících obrazec. Lidé si tím budovali vztah ke krajině, tyto drobné výtvořily jim dodávaly větší pocit bezpečí a zmenšovaly strach z neznáma (Vokálová, 2008).

V civilizovaných křesťanských územích, kde se vztah k náboženství postupně měnil a upravoval, začaly získávat význam nově vystavěné stavby, které měli vyjadřovat duchovní místo, kde byl přítomen bůh, často na místech, kde původně stály stavby pohanské a to z důvodu, aby se na víru, jenž byla odlišná od té nové a „jediné správné“, zapomnělo. Na náměstích v obcích se tak začaly stavět kaple, kostely, sochy, podél cest křížky, boží muka či zastavení, kapličky měli své místo zase na rozcestích nebo vršcích (Květ, 2006; Piekarczyková, 2011).

Změna tedy nastala v době, kdy přestala být krajina posvátná celá, ale jen to, co vytvořil člověk. Např. jak uvádí Květ (2006), posvátnost kopce se tedy přenesla na kapli postavenou na vrcholu. Tento zásadní obrat nastal za příchodu křesťanství (Květ, 2006; Piekarczyková 2011).

Nejstaršími dochovanými památkami na našem území jsou křížové kameny, kterým se také lidově říkalo „baby“ a smírčí kříže, pocházející již ze středověku. Dochovaná sloupová boží muka podél cest jsou zhruba z 16. stol., v průběhu následujících století byla různě modifikovaná jejich forma. Boží muka se později začali přetvářet na kapličky, jejichž historie sahá do období baroka. Právě v baroku probíhá největší sakralizace krajiny a vznikají nejen zmíněné kapličky, ale i další stavby. Nejčastěji pak křížky, krucifixy, sochy a poklony (Vokurková, 2011).

K tomuto významnému období, z pohledu sakralizace, se váže termín Česká barokní krajina. Je to krajina, jejíž vzhled zásadně ovlivnil tvář české krajiny a především na venkově a ve volné kulturní krajině je zachována dodnes. Na rozdíl od krajiny renesanční, která prosazovala ostré přesné geometrické útvary, se ta barokní více zaměřovala na dynamiku, přirozenost a velkým množstvím doplňujících uměleckých památek (Kůrková, 2006).

Posvátnost v krajině se však nevztahovala striktně jen k DSS samotným, zvláště v době baroka docházelo k rozmachu poutí, které k sakrálním stavbám vedly a vznikaly tak linie, které spojovali významné církevní stavby, ke kterým DSS plnily doprovodnou funkci a hlavně připomínaly smysl cesty. Často také byly v baroku doplňovány alejemi lip, javorů nebo dubů; vznikaly tak významné krajinné kompozice (Vokálová, 2008).

Zásadní zvrát pak přišel s 20. stoletím, kdy se počet památek zúžil na polovinu. Důvodem byla průmyslová revoluce, kdy se rozšiřovaly cesty na úkor okolních DSS, stavěly se velké továrny a duchovno se dostávalo na okraj zájmu. Další ranou byly dvě světové války, které způsobily rozkrádání památek, ničení, devastování všeho co bylo proti mocenské ideje, včetně kapliček, soch či božích muk. Lidé, převážně na vesnicích, si často DSS schovávali ve stodole, na půdě atd. Třetí „katastrofou“ pro církevní památky byl v 50. letech nástup socialismu a kolektivizace, kdy se křesťanství, respektive náboženství všeobecně, považovalo za postoj proti režimu a bylo opět v rozporu se socialistickou ideou. Stavby musely ustoupit k „praktičtějšímu“ využívání pozemku, např. k zemědělské činnosti, stavbám chlévů, skladů nebo výroben. Nebylo výjimkou, aby kaple byla užívána jako skladiště sena nebo posloužila k chovu domácí zvěře (Brychta, 2011; Chvojková, 2011; Vokurková, 2011).

Na počátku 90. let se situace výrazně zlepšila a zájem byl nejen ze strany občanských sdružení, nadací, památkářů, ale i obcí a samotných jednotlivců. Stávají se součástí cestovního ruchu i středem zájmu vědeckých a publicistických sfér. Vznikají publikace, brožury a začaly se tyto stavby mapovat a zároveň obnovovat. V několika případech se začaly stavět i nové DSS (Vokálová, 2008; Hájek, 2001).

5. Historie Karlovarského regionu ve vztahu k sakrálním památkám

5.1 Osídlení Karlovarského kraje, starověk a středověk

O území Karlovarska se na rozdíl od jiných částí Čech a Moravy se toho z hluboké minulosti příliš neví. Prakticky úplná absence historických hmotných nálezů znemožňuje vytvoření obrazu dřívějšího osídlení této oblasti a lze pouze vyvozovat, že stejně jako v okolních oblastech zde žili Keltové. Dle mnohých teorií je název *Eger* – Ohře, právě pozůstatkem po této starověké kultuře a jejich sídlo lemovalo tuto, pro ně tehdy posvátnou řeku. Jediným významným nálezem z roku 1875 byla bronzová soška, která však byla o několik desítek let později identifikována jako padělek (Gnirs, 1996; Beran, 2004; Mráz, 1983).

První transparentní důkazy o osídlení Karlovarska jsou až ze 7. a 8. století a zařazují ho ke germánské a slovanské kultuře. Ve století desátém je potvrzena přítomnost slovanských křesťanů. Důkazem christianizace je nedostatek darů ve výbavě pohřebišť a jejich oddělení od okolních osad (Beran, 2004).

Díky hornatému reliéfu a drsnému podnebí bylo mnoho částí Karlovarska neosídleno a mezi jednotlivými osadami byly často velké vzdálenosti obtížně prostupného lesa. I přesto se místní obyvatelstvo pokoušelo o zemědělskou činnost, chov koz, lovu zvěře, sběru lesních plodin. Z mnoho těchto sídlišť se dochoval i místní název a na jejich území dokonce osídlení zůstala dodnes. Příkladem budiž obce Božíčany, Ostrov, Tašovice, Stará Role, Sedlec či Tuhnice (Mráz, 1983).

Období 2. poloviny 12. století je charakteristické tzv. kolonizací, která způsobila obydlování dosud neobydlených částí území, především kolonizátory z ciziny, které sem pozvali čeští vladaři za účelem obhospodaření jinak bohaté oblasti. Kromě cizinců se sem stahovali také obyvatelé z vnitrozemí Česka. Kolonizace způsobila vzestup českého království a jeho ekonomický růst. Na konci 12. století je osídleno téměř celé Krušnohoří včetně nejvyšších poloh, Doupovské hory se zabydly z kraje století třináctého a započala éra rudného hornictví. Kolonizace přivedla do vysokohorské oblasti především němce, kteří se podíleli na rozvoji právě hornictví a zabydlovali se v místech zdrojů těžby, zejména zkušené horníci ze Saska a Tyrol. Řada jejich obydlí navazovala na slovanská sídliště (Beran, 2004; Kolektiv autorů, 2003).

Je třeba také zmínit, že na sever od Karlových Varů vládl mocný slovanský kmen Sedličanů, o kterých je poslední zmínka roku 1196 v Sedlci. Následně mělo správní a církevní kontrolu nad krajem královské město Locket, které správní středisko převzalo po Sedlci na dlouhá staletí. První zmínka pochází z roku 1234, kdy už byl Locket centrem celého okolního kraje (Beran, 2004; Burachovič, www.karlovarsky.cz).

Založení dnešního krajského města Karlovy Vary pak romanticky popisuje známá pověst. Kolem roku 1358 nechal Karel IV. na základě objeveného horkého pramene postavit osadu, která získala název Karlovy Vary. Budoucí město má kořeny v dnes zaniklé osadě Obora, ze které pochází poznatky o existenci kostela

sv. Linharta, na jehož místě dnes stojí zbytky základů, památný dřevěný kříž a kaple sv. Linharta (Beran, 2004).

Ve 14. století již byla sídelní struktura obyvatelstva Karlovarska dotvořena a vznikla velká spousta dodnes existujících obcí jako Ostrov, Nejdek, Hroznětín či Bečov. Také se v krajině tyčily mnohé tvrze a hrady jako Hauenštějn, Perštejn, Himlštejn a Lestkov (Kolektiv autorů, 2003).

Následující století je negativně ovlivněno husitskými válkami a na tehdejší Loketský kraj dolehly oproti jiným územím Česka méně významně, neboť zdejší rozvoj hornictví, zemědělství a řemesel dělal kraj pro husity nezajímavý. Ke všemu stál na straně krále a císaře Zikmunda. Občasnému devastování a vypalování památek však docházelo i zde, naštěstí v menší míře než v jižních nebo východních Čechách (Beran, 2004). Období husitů bylo významné tzv. obrazoborectvím², které se vyznačovalo hromadným devastováním všech katolických památek počínaje strháváním soch v krajině, vytrháváním železných křížů, spalováním dřevěných a konče vypalováním kostelů a boření kaplí (www.monumenttotransformation.org).

15. století bylo významné spíše pro sousední Chebsko, Loketský kraj zůstal stranou těchto politických událostí až do nástupu Šliků a Jakoubka z Vřesovic, který získal a udržel několik panství na Karlovarsku (Beran, 2004; Kolektiv autorů, 2003).

Století šestnácté je ve znamení nálezů stříbra a cínu v Krušnohoří a zakládání dalších nových hornických měst Jáchymov, Pernink, Horní Blatná a Boží Dar. Tato horní města se pak stala významnými centry reformace a renesance. Především Jáchymov získával na slávě a bohatství a v polovině 16. století se po Praze stal druhým nejlidnatějším městem Česka. V roce 1530 měl na 18 000 obyvatel (Kolektiv autorů, 2003).

Od poloviny 16. století bylo Karlovarsko v sevření nekatolické šlechty a oddalo se luteránství až do počátku 17. století. Protestantští kněží ovládli místní fary a působili v latinských školách v Jáchymově a Horním Slavkově. Lutherovo učení přijalo Karlovarsko na dlouhých sto let. Pomohl tomu i fakt, že kraj byl stále pod velkým vlivem Saska, kde měl Luther silné zastánce. Rozmach luteránství byl prospěšný i pro správu, která ušetřila díky zastavení příspěvků římské církvi (Sedlák, 1962). K protestantům se připojil celý rod Šliků i Pluhů z Rabštejna. Dokonce proběhlo i několik selských povstání vůči premostránskému klášteru v Teplé a započaly náboženské reformace a převaha protestantského náboženství. Kromě protestantů se objevovali na území Loketska také utrakvisté a Čeští bratři. Utrakvisté neboli kališníci jsou katolíci, kteří představovali nejmírnější odnož husitské víry a zároveň ctili tradice. Měli na svědomí například tzv. 4 artikuly pražské. Čeští bratři zase disponovali s vlastním kněžstvem, byli záměrně odděleni od církve utrakvistů, a jejich záměrem bylo se uzavřít do sebe od celého okolního světa. Konflikty skončily po vyhlášení tzv. Augsburského míru v roce 1555, který

² Termínem obrazoborectví se označují různá hnutí, která si kladla za úkol odstranit umělecká díla, která zobrazovala zpodobnění odporující jejich přesvědčení. Většinou se jednalo o cílené ničení památek, především sakrálních, jejich devastací a úmyslné poškozování nebo znehodnocování těchto staveb.

uznal rovnoprávnost staré a nové víry (Beran, 2004; <http://farnost.katolik.cz>; www.husitstvi.cz).

V 16. století proběhl rozmach důlní činnosti a velkou měrou se na tom zasloužili právě Šlikové, kteří těžbu podporovali, a díky nim byly založeny jáchymovské cínové doly za pomoci báňských odborníků, které si na své panství zvali často z velkých dálek. Rozšiřující těžba doosídlila poslední zbytky Krušnohoří a vytvořila sídelní strukturu, která je patrná do dnešních dnů. Založila se další města jako Nové Hamry, Přebuz, Jelení, Rudné, Chaloupky, Rolava či Tisová. Velkému rozmachu podléhala významná horní města Horní Blatná a Pernink, kam se sjížděli horníci z celé střední Evropy. Započala také těžba železné rudy, která se zpracovávala v hutích v Nejdku. V Jáchymově se zase začaly razit tolary, které byly inspirací pozdějším americkým dolarům. Město Jáchymov bylo na Karlovarsku renesančním centrem, kam se sjížděli učenci, umělci i řemeslníci z celého světa. Na konci 16. století cínová těžba začala upadat a velkou měrou se na tom podepsal akutní nedostatek dřeva v celém Krušnohoří. Celé lesní pásy byly vytěženy a zůstávaly pouze holé pastviny, díky nedodržování horních předpisů se také stále častěji vyskytovala různá důlní neštěstí – zatopení, zavalení. Těžilo se stále více do hloubky a náklady se kontinuálně zvyšovaly, až přestala být často těžební činnost výhodná, především pro drobné těžáře. (Beran, 2004; Mráz, 1983) V této době bylo Krušnohoří nejlidnatějším pohořím Evropy (Mikšíček, 2006). Od roku 1600 dolování pomalu upadalo. Hospodářský vzestup naopak zažívalo Loketsko, kde se rozvinulo zemědělství, kromě tradičních plodin jako obilí a len, se začal pěstovat ve velkém i chmel, který měl za následek rozvoj pivovarnictví (Beran, 2004).

Třicetiletá válka, stejně jako v dalších částech země, zasáhla významně do rozvoje hospodářství. Negativně zasáhla jak v demografii, kdy Krušnohoří se opět stalo neobyvaným územím, ale změnila se politická i ekonomická situace v celém kraji. Krušnohoří však bylo zasaženo velkou měrou, neboť vojska často táhla právě přes pohraničí a neustálým ubytováním vojska, plundrováním, drancováním a bezbřehými násilnostmi se rozvoj měst úplně zastavil a vrátil o několik desítek let zpět. Pernink byl dokonce Švédy vypleněn; zanesli sem mor a bídu. Obyvatelé se uchýlovali do lesů a přežívali v těžkých podmínkách v opuštěných dolech. Mor vyvrcholil roku 1633 a vyhladil velké množství obyvatel, včetně celé vsi Poušť u Nejdku (Beran 2004; Burachovič, www.kr-karlovarsky.cz).

5.2 Baroko a industrializace

Po válce se kraj obnovoval jen velmi pomalu a obyvatelstvo se díky bídě a beznaději začalo silně upínat ke křesťanství a proběhla tzv. rekatolizace. Na rozdíl od vnitrozemí, kde tato rekatolizace proběhla rychle a hladce, na území Loketska to bylo obtížnější. Silně protestantská víra zde měla silné kořeny, které se odtrhávaly jen velmi pomalu a těžce. Nakonec i zde však dosáhla svého. Hospodářsky však byl kraj v devastovaném stavu. Dříve rozvíjející panství bylo zničené a zpustošené, jediné co rychle zabránilo totálnímu zániku řádu, bylo objevení nové plodiny – brambor, které zachránilo obyvatele před hladomorem a zachránilo zemědělskou činnost v celém Krušnohoří. Rozvoj prodělalo i pivovarnictví a pěstování chmele.

Hromadný odchod však zaznamenali protestantští horníci, kteří než, aby se vzdali své víry, raději odešli zpět do Saska. Po čase se začalo rozvíjet i krajkářství, výroba železa a například i výroba hudebních nástrojů. Obnovila se i stavební činnost. Loketští nechali postavit novou radnici, trojičný sloup a kostel sv. Václava a další města obnovila výstavbu, především pak církevních barokních staveb – kostelů, kostelíků, kaplí nebo soch a sloupů. Často si obce zvali věhlasné umělce, sochaře, architekty, umělce, řezbáře, aby dostatečně uctivě přinesli do svých měst zpět duchovno a víru. Rozvíjela se tak i regionální řemeslná práce, především košíkářství, uhlířství, prýmkařství nebo výroba hraček atd. V 18. století se v Abertamech začaly vyrábět rukavice a továrna získala velký věhlas. Opravdovým fenoménem tehdejší doby se stalo paličkování krajek, které se stalo významnou obživou místního obyvatelstva. S úpadkem hornictví tak kromě žen, museli tuto činnost provádět i muži (Mráz, 1983; Kolektiv autorů, 2003).

Samotné renesanční město Karlovy Vary bylo v zuboženém stavu, ale především lázeňství dokázalo rychle město pozvednout a na jejich základech vytvořit město nové. To brzy získalo zpět svůj věhlas a stalo se módou současnosti. Jezdili sem hosté z celého světa a ti významní zde nechali na své vlastní náklady často postavit nějakou stavbu. Většinou se jednalo o tehdy populární kaple, chrámky, gloriety, které měli připomínat jejich pobyt v lázních. Na začátku 18. století dostávají Karlovy Vary skutečný barokní ráz, památka na něj se dochovala v podobě morového sloupu Nejsvětější Trojice. Ten symbolizuje poděkování za ochranu proti moru, který město nezasáhl v době epidemie (Mráz, 1983).

Nejvýznamnější barokní památkou v Karlových Varech je, ale Chrám Máří Magdalény od architekta Kiliána Ignáce Dientzenhofera, který byl postaven v letech 1732 až 1736 a dodnes tvoří významnou dominantu města sídlící hned vedle Vřídla a je jedním z nejvýznamnějších staveb vrcholného baroka v Čechách. Je významný také tím, že představuje umělecký obrat od radikálního perspektivního baroka ke klasicizující fázi. Kolem kostela byl tehdy umístěn také hřbitov (Mráz, 1983).

Během baroka se Vary zvětšily trojnásobně a zažívaly vrcholnou slávu sahající daleko za hranice. Město navštívilo mnoho slavných osobností dějin, například Johann Wolfgang Goethe³, Petr Veliký⁴, Johann Sebastian Bach či Marie Terezie. Ta nechala postavit mnoho domů⁵ a přestavěla Mlýnské lázně. V roce 1759 zastihl lázně rozsáhlý požár, který způsobil mnoho škod. Radní však dokázali po čase dát město opět do pořádku (Kolektiv autorů, 2003).

V roce 1806 byl ve znamení konce svaté říše římské a pomalého nástupu Napoleonských válek. Ty se Loketska ani sousedního Chebska příliš nedotkly a jedinou obavou pro obyvatele byly průchody francouzských a rakouských vojsk skrz jejich území. Po bitvě u Lipska však zranění a nemocní vojáci dotáhli do kraje dobytčí mor a vznikla epidemie, při které zahynulo mnoho zdejších obyvatel (Beran, 2004).

³ Goethe navštívil Vary třináctkrát a dokonce uvažoval o trvalém nastěhování. Pro jeho zásluhy o propagaci lázní, mu bylo věnováno mnoho knih, pamětních desek a je po něm dokonce pojmenována i Goethova stezka.

⁴ Ten Karlovy Vary navštívil dokonce dvakrát a to v letech 1711 a 1712 a zajistil jim významnou propagaci.

⁵ Například barokní dům s kavárnou Krásná královna, který získal název na počest Marie Terezie.

Revoluce v roce 1848 zásadně ovlivnila sociální, ekonomické a politické dění v Evropě a významně zasáhla i do dění v regionu. Nastal výrazný rozvoj průmyslu a vznikaly zárodky demokracie. Karlovarští však zájem o radikální prosazování českého jazyka, které v jiných městech Čech provázely revoluce, bouře a nepokoje, nesdíleli a následné uklidnění celé situace spíše uvítali. Ve Varech se posléze schovávali významní čeští obrozenci. Mimo jiné i František Palacký, Karel Havlíček Borovský či František Ladislav Rieger. Do té doby německým Karlovým Varům, se pozvolna začala vytvářet struktura českého obyvatelstva. Prostup českého jazyka pomohly i školské reformy, které měly za následek vznik mnoha nových škol v regionu. Významnou stavbou, která v této době vznikla je dnešní Kamenná kolonáda, kterou nechal postavit architekt Josef Zitek. Kromě Zítka se na rozvoji Varské kolonády podíleli i architekti Ferdinand Fellner a Hermann Helmer, kteří postavili mimo jiné Tržní kolonádu nebo Lázně I (dříve Císařské). Architekt Gustav Wiedermann za podpory ruských lázeňských hostů neprojektoval a nechal postavit pravoslavný kostel v centru města v Sadové ulici (Beran, 2004; Gnirs, 1996).

Finance do kraje přinesl Heinrich Mattoni, který založil v obci Kyselka lázně, a vyvážel minerální vodu do celé Evropy. Této době se začalo říkat „Zlatý věk Karlových Varů“. Kromě Mattoniho zde působil další významný podnikatel Ludvík Moser, který založil v roce 1892 sklářskou huť ve Dvorech. Ty si velmi brzy získaly světovou proslulost. Zemědělství v kraji začalo upadat a místo něj nastoupila těžba hnědého uhlí, na rozdíl od rudného hornictví, které pomalu upadalo. Objevil se i chemický závod na vitriolový olej, který bělil krajky, které v Krušných horách měli dlouhou tradici. S nástupem těžby uhlí přišla i elektrifikace regionu. Na konci 19. století začala porcelánová manufaktura, která se drží v kraji dodnes. V Krušných horách vznikl úplně nový obor, který se jmenoval perleťářství a vyráběl perleťové knoflíky. S rozvojem průmyslu proběhla i velká revoluce v dopravě a dopravních sítích. Začaly se pomocí moderních technologií budovat nové a ty staré zanikaly. V této době zaniklo mnoho historických cestních sítí v kraji (Beran, 2004).

Barokní sakrální krajina šla stranou a vznikla krajina urbanistická. Drobné sakrální stavby na starých nepoužívaných cestách chátraly a často byly zapomenuty. Mnohé z nich byly na úkor výstavby zničeny nebo přeneseny ke kostelům a klášterům. Duchovní hodnota krajiny se minimalizovala a zůstala pouze na vesnicích neposkvřených rozvojem průmyslu a těžby (Beran, 2004).

5.3 1. polovina 20. století

První světová válka ukončila rozkvět Karlových Varů i celého regionu. Na kraj dopadla tíživá hospodářská a ekonomická krize a započala dlouhotrvající bída. Většina mužské populace narukovala do války, ze které se nikdy nevrátila. Statisticky prokázán byl úbytek populace v oblasti o necelé 4%. Po válce téměř každá obec nechala vystavět na svém náměstí či na jiném frekventovaném místě pomník padlým hrdinům. Ti co nepadli ve válce, zabil hladomor, který hlavně v horách způsoboval nemalé ztráty na lidských životech. Nedostatek práce a obživy drtil místní obyvatelstvo ještě hodně let (Beran, 2004; Mráz, 1983).

Během první republiky nastal otevřený odpor k drobným sakrálním památkám. Radní obcí nechávali DSS přenášet na jiná místa, mimo veřejné prostranství, zejména ke kostelům. Z intravilánu obcí tyto památky téměř zmizely.

Po válce nastala politická nestálost a na rozdíl od zbytku Čech se Karlovarský region hlásil spíše k německy mluvícím zemím, především mnoho politiků, kteří odtud pocházeli, byli příhraniční Němci a protestovali proti vytvoření nového státu Čech a Slovenska. Dokonce se jim podařilo vytvořit provincii Deutschböhmen, do které Karlovarsko patřilo. To se chtělo od ČSR úplně odtrhnout. Československá armáda však později Karlovarský region obsadila a připojila k ČSR (Beran, 2004; Kolektiv autorů, 2003). Hospodářská krize byla zažehnána v roce 1922, kdy nastalo oživení hospodářství i k zlepšení vztahů s Němci, ne však na dlouho. V roce 1929 nastoupila další krize a omezil se opět rozvoj regionu, včetně těžby, železáren a skláren a následoval strmý nárůst nezaměstnanosti (ta byla v příhraničí mnohonásobně vyšší než ve vnitru a v některých obcích dosahovala k 50%). Začaly se budovat stavby „z nouze“, například rozhledny v Krásně a Krudumu nebo most přes Ohři v Lokti. Zavřeli se také továrny v Abertamech na rukavice, nejdecká přádelna pryže a téměř všechny další podniky lehkého průmyslu. (Beran, 2004). Hospodářská krize byla na to umocněna tím, že obyvatelstvo žijící v Krušnohoří dosáhlo maxima ve své historii, které doposud nebylo překročeno (Mikšíček, 2006). Nástup fašismu se na Karlovarsku projevil ostrými střety mezi příznivci Hitlerovi politiky a jeho odpůrci. Karlovarsko se tak stalo centrem jak protifašistických hnutí, tak jejich přívrženců. Po získání silné převahy Sudetoněmecké strany ve volbách se začalo pomalu ČSR tříštit (Kolektiv autorů, 2003). Velká převaha německých obyvatel krušnohorska se přidala k Hitlerovi a jeho socialisticko nacionální politice. Jejich rozhodnutí spočívalo v národnostní integritě a vidině prosperujícího státu (Mikšíček, 2006).

Zásadním zlomem bylo podepsání Mnichovské dohody, díky níž se Karlovarsko stalo součástí Německé nacistické říše a bylo jejími vojáky následně obsazeno. Karlovy Vary a celý jeho region se stal součástí tzv. sudetské župy⁶. Vše následně začalo podléhat ideologii říše. Otevřená nenávisť k Židům vyvrcholila jejich zatýkáním a zavíráním do koncentračních táborů, kterým se nevyhnuli ani ti karlovarští. Mnoho těchto zajateckých táborů zde bylo i postaveno. Vypalovaly se všechny památky, které měli s židy cokoliv společného. Ušetřeny nezůstaly synagogy, modlitebny, dokonce ani hřbitovy. Nejen Židé, ale i křesťanské náboženství bylo v rozporu s nacistickou ideologií a vše co se k ní vztahovalo. Kostely chátraly, vypalovaly se, kaple byly bořeny, kříže strhávány. DSS zažívaly nejhorší období od dob nájezdů husitů. Při bombardování spojeneckých vojsk Karlových Varů zaniklo mnoho těchto staveb, mimo jiné i pseudogotická kaple Nanebevzetí Panny Marie v Tuhnicích, které byly velmi významně zasaženy spolu se Dvory a Rybářemi (Gnirs, 1996).

Všechny firmy padly do rukou Říše, pro kterou záhy také pracovaly. Kromě zbrojního průmyslu se rozběhla těžba uhlí a cínu. Ostatní podniky spíše strádaly. Karlovarsko se tak po letech dostalo do další hospodářské krize, lázeňství v době

⁶ Sudetská župa byl správní úvar vytvořený pásem kolem hranic Čech s Německem, který po Mnichovské dohodě v roce 1938 náležel třetí říši. Obyvatelé žijící v tomto území se tak právoplatně staly občany Německa.

války bylo na minimu a pracovní síly odcházely do války. Místo nich byly nasazováni váleční zajatci z ciziny (Beran, 2004).

Na konci války se Karlovými Vary rozprostírala tzv. demarkační linie, kde se setkaly armády spojenců ze Sovětského svazu a USA. Vedla přes obce Nejdek, Chodov, Hory, Božičany, Doubí a dále na jih k Plzni podél silnice.

5.4 Poválečný odsun sudetských Němců, komunismus, konec 20. století

Po schválení odsunu německého vojska z Čech a zavedení Benešových dekretů mnoho území v Krušnohoří zpustlo. Legislativně tak Němci žijící dosud v Sudetech, přestali být občany země a byl jim zkonfiskován majetek ve prospěch státu. Němci ztratili všechny občanská práva i právní ochranu a byli vystavováni neutuchajícímu teroru místních obyvatel české národnosti. Jmenovitě lze zmínit zákaz služby v armádě, odebrání volebního práva, zrušení německých veřejných škol, omezení docházky německých dětí do českých škol, likvidace německé evangelické církve, omezení kázání v německém jazyce a celkové vytlačování německého jazyka, konfiskace nejen movitého a nemovitého majetku, ale i finanční hotovosti, cenností a zastavení vyplácení dávek na důchody a sociální pojištění. Dále jim byl přidělován příděl potravin ve stejném množství a kvalitě, srovnatelným s dávkami, které dostávali Židé. Takto bez jakékoliv perspektivy byli Němci nuceni k tzv. odsunu. Jednalo se o obrovskou masu lidí, neboť se v roce 1945 evidovalo více než 2,7 milionů Němců v tehdejší Československu (Řeháček, 2011). Mnohdy se odstěhovaly nuceně prakticky celé vesnice, které zde měli statky, firmy a domovy. Osířelé majetky byly rozdány Čechům, kteří sem, převážně z vnitrozemí, přicestovali a začali hospodařit. Destrukturalizace společnosti však byla velmi silná, společensky ani ekonomicky stát nefungoval. Velké množství oblastí se však dosídlit nepodařilo, zejména v Krušných horách a Slavkovském lese. Zanikly tak dříve bohaté obce jako Jelení, Chaloupky, Rolava, Popov a Hraničná. S nimi zmizely i tradiční řemesla jako krajkářství, paličkování nebo výroba perleťových knoflíků. Kulturní a duchovní odkazy míst se nenávratně zprětrhaly. Oproti Šumavě nebo Krkonošům jsou Krušné hory bez vazby na historii. Důkazem je i absence příběhů, bájí, tradičních regionálních autorů a pamětníků, kteří by tradice přenesli dalším generacím. Spolu s obcemi a příběhy zmizely i kostely, kaple a další významná duchovní místa. Region také ovlivnilo vytvoření vojenských újezdů, nejdříve ve Slavkovském lese a později v Doupovských horách, kde sídlí dodnes. Opět tak došlo k vysídlení těchto oblastí a přesunutí obyvatel do jiných obcí. Vytvoření vojenského újezdu mělo za následek zničení památek, které v oblasti stály. Co nezničila válka, to zničili vojáci při výcviku. Zničen byl mimo jiné kostel sv. Michaela v Čisté nebo kostel sv. Jakuba Většího ve Vranově (Mikšíček, 2006; Beran, 2004; Habel, 1992). Závažnost odsunu Němců z karlovarského pohraničí znázorňuje Tab. č. 1: a Tab. č. 2:

Tab. č. 1: Pokles počtu obyvatel německé národnosti na Karlovarsku (únor–prosinec 1946)

Okres / období	Únor 1946	Duben 1946	Červenec 1946	Říjen 1946	Prosinec 1946	Absolut. pokles	Relat. pokles
Aš	42 947	26 685	17 239	6 999	4 683	-38 264	-89%
Falknov n. Ohří	57 621	50 371	26 607	14 160	14 153	-43 468	-75%
Cheb	60 240	40 414	26 402	9 730	5 452	-54 788	-91%
Jáchymov	12 031	9 438	5 014	1 640	1 566	-10 465	-87%
Karlovy Vary	62 780	52 641	34 829	7 569	6 723	-56 057	-89%
Kraslice	29 194	22 068	19 972	5 250	5 198	-23 996	-82%
Loket	34 120	25 411	16 609	8 320	7 561	-26 559	-78%
Mariánské lázně	32 638	18 471	1 985	560	500	-32 138	-98%
Nejdek	27 737	23 470	13 174	4 022	4 160	-23 577	-85%
Teplá	22 401	16 621	8 206	1 240	935	-21 466	-96%
Žlutice	22 578	16 832	10 560	2 047	663	-21 915	-97%
Celkem	404 287	302 422	180 597	61 528	51 594	-352 694	-87%

Zdroj: Řeháček, 2011

Tab. č. 2: Příklad vývoje počtu domů na KÚ Nejdek v letech 1930, 1950 a 1970

Obec	1930	1950	1970
Bernov	236	240	70
Lesík	82	84	17
Nejdek	933	1 154	866
Oldřichov	83	94	2
Rudné	261	276	35
Tisová	125	149	52
Vysoká pec	153	171	35
Celkem	1 873	2 168	1 077

Zdroj: Burachovič, 1993⁷

⁷ Sestavil dle údajů z oficiálního retrospektivního lexikonu ČSSR

Odsun Němců tedy, řečeno v bodech, způsobil (Burachovič, 1993):

1. Devastaci a likvidaci domovního fondu
2. Zánik velké části historických a uměleckých památek
3. Přerušování kontinuity staletých kulturních tradic
4. Nedostatečné využívání pohraničních oblastí a s tím spojené národohospodářské ztráty

Na samém okraji Krušných hor zaniklo hned 17 sídel (viz. obr. č. 1) a velká spousta dalších se stala poloprázdnými. Z kulturní krajiny se tak postupem času stávala krajina mnohem divočejší a přírodě bližší. Krušné hory získávaly zpět svou ekologickou hodnotu. Mizela zemědělská pole, pluzžiny, přestaly vznikat nové obytné a průmyslové stavby. Pomalu se začal obnovovat turistický ruch i lázeňství (Beran, 2004).

Po komunistickém puči v roce 1948 propadly majetky a pozemky státu. Vznikala JZD⁸, která měla za úkol sjednotit co nejvíce zemědělských ploch a vytvořit obrovské bloky orné půdy. Jakékoliv DSS, které bránily sjednocování bloků orné půdy, byly zničeny nebo přemístěny ke kostelu. Rozorávaly se meze a remízky a krajina se opět rychle přeměnila na krajinu kulturní. Příklon k náboženství byl silně potlačován a věřící hlásící se k jakékoliv víře, než té komunistické, byli v mnoha směrech znevýhodněni. Dokonce byly sledovány návštěvy kostelů a bohoslužeb. Kláštery na Karlovarsku úplně zanikly a byly využívány k jiným činnostem, například k ubytování vojáků či jako centrály JZD. Mnohé tyto stavby chátraly, až byly zcela zničeny. Komunisté se snažili náboženství úplně odtrhnout z běžného života člověka a zamezit přístup k němu. Až do roku 1989 nevznikaly žádné nové sakrální stavby, nebyly renovovány ani udržovány. Většina z nich zanikla nebo zpusťla. Jejich původní stav se následně obnovoval jen velmi těžko. Zlepšení nastalo v šedesátých letech, při rozvoji chalupaření, které u nás „oživilo“ liduprázdné Krušnohoří a s tím, se začaly obnovovat místní památky a objekty (Beran, 2004; Kolektiv autorů, 2003).

Vznikal také nový architektonický socialistický styl, kterým byl postaven například lázeňské sanatorium Thermal nebo náměstí a kulturní dům v Ostrově. Kromě toho získalo mnoho průmyslových firem nové vybavení nebo prodělaly celkovou modernizaci. Zemědělství se rozšiřovalo stále více na méně úrodná území a hojně se využívalo pesticidů a hnojení, které mělo za následek zhoršení životního prostředí (Beran, 2004).

Po roce 1968 se situace v politice ještě zhoršila, vládu nad zemí prakticky převzal Sovětský svaz. Vztah k životnímu prostředí nebo historickým památkám byl takřka nulový, přednost měla efektivnost a ekonomický výnos. Hojně se bořily DSS,

⁸ Jednotné zemědělské družstvo

kteře se považovaly za zbytečné a zabíraly místo pro efektivnější využití pozemku. Buď byly využívány jiným způsobem, nebo se namísto nich postavila stavba jiná. Příkladem budiž pseudorománská kaple Nejsvětějšího Srdce Ježíšova, která stávala v obci Korunní. Na rozkaz tehdejšího místního komunistického předsedy MNV⁹, byla zbořena a kromě stavby samotné byly zničeny i varhany (Gnirs, 1996; www.pamatkyapriodakarlovarska.cz). Podle výpovědi místních občanů bylo ve Vojkovicích zničeno několik soch světců, které byly rozježděny tanky Sovětských vojsk v roce 1968.

Obrození vztahu k památkám všeobecně, nastalo po pádu komunismu začátkem devadesátých let. Ekonomické a sociální reformy však provázelo množství problémů a nejen v karlovarském regionu vznikala tíživá finanční krize a nezaměstnanost způsobená krachováním tradičních firem. I přesto se historické památky dočkaly rekonstrukcí, obnov a průběžné údržby. Přispěli k tomu zejména u nás odsunutí němečtí rodáci, kteří měli ke stavbám stále pozitivní vztah. Tento fenomén pokračuje i nadále, ačkoliv se množství žijících pamětníků zužuje. Vzniklo také množství fondů a nadací, které si za úkol kladly obnovu památek, po vstupu České republiky do Evropské unie, převzala záštitu nad obnovou většiny těchto památek ona. Na rozdíl od doby předrevoluční, se DSS staly pozitivní dominantou území a různá občanská sdružení obcí nebo i samostatní občané se sami rozhodovali je financovat. Kromě obnovy a údržby památek se začaly stavět i památky nové. Obyvatelé začali znovu osazovat kříže podél cest, většinou na místech, kde dříve nějaká DSS již stála. V regionu se v roce 1999 dokonce postavila i kaple Panny Marie Bolestné v obci Fojtov (www.pamatkyapriodakarlovarska.cz).

5.5 Shrnutí nejdůležitějších milníků historie Karlovarského regionu

Významným vlivem se na sakrální stavby v Karlovarském regionu projevil počátek hornictví ve 14. století. Příliv horníků, především ze Saska, způsobil zalidnění mnohdy dříve neobydlených oblastí. Věřící horníci nechávali vysazovat kříže, kaple a další sakrální stavby. Ty je měli po modlitbách ochránit před smrtí zavalením, které bylo v počátcích hornictví běžné. Tato skutečnost způsobila významnou sakralizaci Krušných hor. V dříve neobydlených místech vznikly vesnice jako Horní Blatná, Abertamy, Hřebečná, Boží Dar, Nové Hamry, Pernink či Jáchymov (viz. tab. č. 3 a příloha č. 13). Rozvoj těchto hornických středisek způsoboval příliv dalších obyvatel a obce bohatly. Oproti tehdy chudším podhorským oblastem se v městech stavěly kostely, kaple, které se při stejných klimaticko – geografických podmínkách jinde u nás v tak významném počtu nestavěly. Začaly se obydlovat i velmi nehostinné oblasti jako Jelení, Chaloupky či Popov. Právě v těchto méně vlídných oblastech, kde byl život nejen horníků složitější, než například v nížinách a úrodných oblastech, se častěji lidé upínali k víře a pomocí DSS si pomáhali vytvářet pocit blízkosti boha (Mikšíček, 2006; Sandner, 2003).

⁹Místní národní výbor, který vykonával od roku 1945 až po rok 1990 správní funkci v obcích.

Významnou negativní etapu z hlediska zachování DSS byla třicetiletá válka, která zasáhla i Karlovarský kraj. Devastace majetku, včetně toho duchovního, byla bezmezná. Švédové vypalovali kaple, kostely, shazovali sochy i kříže. Velké množství těchto staveb, včetně našeho území, v tomto období patrně zaniklo. Na území Karlovarska dokonce zanikla i celá vesnice, později pojmenovaná Poušť, která ležela nedaleko obce Potůčky (Beran, 2004).

Obrození zájmu o sakrální stavby proběhlo v období baroka. Právě z 18. století pochází největší množství dochovaných DSS v regionu i na celém území Čech a Moravy, kdy proběhla sakralizace v krajině i v intravilánu obcí. Lidé opět navazovali vztah s bohem, o sakrální památky bylo pečováno a budovaly se nové. Do krajiny byly zakomponovány plastiky světců, zasazovány železné kříže či boží muka. Až s rozvojem průmyslu v 19. století a začátkem 20. století bylo náboženství upozadováno. Výstavbou nových hal a továren zanikaly mnohé památky či byly transferovány na místo, kde „nepřekážely“. O tyto stavby tak přestával být zájem. Dalšího obrození zájmu o DSS nastalo až o mnoho desítek let později (Beran, 2004; Pellová, 2006).

Odsun Němců v roce 1945 způsobil jev zcela mimořádný. Mimo jiné i historicky ojedinělý zánik sídel, který je pro Krušné hory dnes již charakteristický. Nikde jinde nezaniklo takřka v rozmezí pár let tolik obcí na tak relativně malém území. Vymezíme-li se na region Karlových Varů, jednalo se o 17 zaniklých lokalit. Jmenovitě Nancy, Mlýnské Chalupy, Ptačí, Břidlová, Obora, Chaloupky, Jelení, Totenbach, Luhy, Háje, Pískovec, Vlčinec, Vršek, Špičák, Podlesí, Rozhraní a Popov. Z dalších třinácti lokalit zbyla pouze torza. Jmenovitě: Rolava, Přebuz, Lužec, Oldřichov, Vysoká Štola, Nové Hamry – Sejfy, Rybná, Myslivny, Bludná, Mariánská, Rýžovna a Zlatý kopec (viz.tab. č.4 a příloha č. 14). S odsunem bylo samozřejmě spojeno i nenahraditelné zdevastování historických a uměleckých památek, mezi nimiž lze zařadit kaple, kostely, boží muka, kříže atd. Jako příklad lze uvést zničení křížové cesty v Nejdku, která byla významnou sakrální památkou v celém kraji (Burachovič, 1993).

Po nástupu socialismu po druhé světové válce se v Karlovarském kraji rozvinul průmysl a zemědělská činnost. V Jáchymově se začal ve velkém těžit uran a vybudovaly se zde uranové doly, kde pracovali především političtí vězni. Nevýhodným prodejem uranu do tehdejšího SSSR a vyčerpáváním jeho zdrojů, přicházela předzvěst upadající slávy města Jáchymova. Dříve rozkvétající bohaté město začalo pomalu upadat (Beran, 2004).

Náboženství během vlády komunismu bylo potlačováno a podpora církve sahala k minimu. Chrámy, kostely, kaple, kapličky, sochy a další sakrální stavby od padesátých let do sametové revoluce chátraly, často byly nevhodně využívány a nemalé množství jich úplně zaniklo. Památková péče se o tyto objekty začala zajímat až po roce 1992 stejně jako veřejnost, občanská sdružení i původní obyvatelé, především z bývalých Německých Sudet. Poslední období je pro DSS příznivé, nastává jejich obnova a zpětně se vytvářejí téměř ztracené vztahy s těmito lidově významnými památkami a prostřednictvím odborných restaurátorských zákroků si vytváříme možnost cenného nahlédnutí do naší historie.

Tab. č. 3: Hornická města v Krušných horách okresu Karlovy Vary

Český název	GPS souřadnice
Nejdek	N 50°19.43933', E 12°43.75667'
Nové Hamry	N 50°21.90453', E 12°43.53100'
Vysoká Pec	N 50°20.91867', E 12°41.70232'
Potůčky	N 50°25.67620', E 12°44.32358'
Horní Blatná	N 50°23.39935', E 12°46.25537'
Hřebečná	N 50°22.94908', E 12°49.84168'
Abertamy	N 50°22.07982', E 12°49.07132'
Pernink	N 50°21.99687', E 12°46.96912'
Jáchymov	N 50°21.91693', E 12°55.26158'
Boží Dar	N 50°24.59668', E 12°55.42807'
Jelení	N 50°23.80692', E 12°40.17758'
Zlatý Kopec	N 50°26.22787', E 12°50.63823'
Bludná	N 50°24.02713', E 12°48.73533'
Smolné Pece	N 50°17.55853', E 12°46.07030'
Nová Role	N 50°16.41820', E 12°46.94555'
Ryžovna	N 50°24.37330', E 12°50.27657'

Tab. č. 4: Zaniklé obce Krušných hor po odsunu Němců po 2. světové válce

Český název	Německý název	GPS souřadnice
Nancy	Mühlhäuser	N 50°22.65223', E 12°32.53722'
Mlýnské Chalupy	Kohling	N 50°20.94925', E 12°37.01123'
Ptačí	Vogeldorf	N 50°20.35337', E 12°37.11190'
Břidlová	Schieferhütten	N 50°21.04582', E 12°36.03807'
Obora	Hochgarth	N 50°19.87697', E 12°35.46967'
Chaloupky	Neuhaus	N 50°22.41310', E 12°39.35473'
Jelení	Hirschenstand	N 50°23.70880', E 12°40.23640'
Totenbach		N 50°24.31947', E 12°47.64097'
Luhý	Jugenhengst	N 50°24.78203', E 12°46.87630'
Háje	Zwittermühl	N 50°24.91298', E 12°48.20465'
Pískovec	Schwimminger	N 50°25.61653', E 12°46.60410'
Vičinec	Wölfling	N 50°19.51752', E 12°49.65408'
Vršek	Werlsberg	N 50°22.57037', E 12°51.89112'
Špičák	Spitzberg	N 50°24.05107', E 12°53.06070'
Podlesí	Streitseifen	N 50°26.35973', E 12°46.63347'
Půlmíle	Halbmeil	N 50°26.18998', E 12°48.26725'
Popov	Pfaffengrün	N 50°20.33658', E 12°55.49248'

6. Obnova památek a typologie jejich poškození dle materiálů

Drobné sakrální stavby jsou složeny z množství různých materiálů. Vedle stavebních materiálů zahrnujících kámen (kamenné plastiky a boží muka, podstavce křížů), cihly, malty, omítky, štuky nebo střešní krytiny (kaple, kapličky) (KOTLÍK a DOUBRAVOVÁ, www.vscht.cz) tvoří významnou skupinu i kovy (litinové i jiné kovové kříže, mřížoví nebo mobiliář kaplí a kapliček), ale výjimkou není ani dřevo (některé kříže nebo boží muka, mobiliář kaplí a kapliček). Každý z těchto materiálů je náchylný na své specifické typy poškození a degraduje jinými mechanismy. Obecně lze ale tyto mechanismy shrnout do tří základních skupin: jde o poškození fyzikální, chemické a biologické (KOTLÍK a DOUBRAVOVÁ, www.vscht.cz).

Fyzikální degradace je spojena s poškozením fyzikální struktury materiálu vnitřními i vnějšími silami a tlaky, což nejčastěji souvisí se změnami teploty, působením vody a vodných roztoků solí, vznikem nových minerálů, mechanickými vibracemi a oděrem povrchu (KOTLÍK a DOUBRAVOVÁ, www.vscht.cz). Při chemické degradaci se působením některé složky okolí (vody, vzdušných polutantů, metabolických produktů živých organismů, složky pocházející z nevhodného předchozího zásahu,...) mění chemická struktura materiálu, což se navenek projeví změnou barvy, objemu nebo zvýšením rozpustnosti napadené složky. Biodegradace je vyvolána působením živých organismů, a to jak bakterií, tak i rostlin (řasy, mechy, lišejníky, houby, vyšší rostliny) a živočichů (hmyz, ptáci). Tyto mechanismy se v praxi vzájemně prolínají a podporují (KOTLÍK a DOUBRAVOVÁ, www.vscht.cz).

Vedle těchto přírodních škodlivých vlivů se ale bohužel spíše častěji setkáme s těmi, které plynou z lidské činnosti. Kromě tak jednostranných projevů, jako jsou krádeže, vandalismus či ideologicko-politické zásahy, patří mezi takové vlivy ale i zanedbaná údržba, nevhodný provoz a užívání, závadné předchozí opravy nebo prostý nedostatek peněz.

6.1 Stavební materiály

Přírodní i umělé (tj. člověkem vyrobené) stavební materiály (úhrnným názvem silikáty) jsou anorganické materiály vyznačující se porézní strukturou, a proto také degradují podobnými mechanismy.

Jedním z hlavních degradačních faktorů silikátů je voda, ať už ve formě srážkové, vzlínající, odstříkující nebo kondenzační. Uvnitř porézní struktury způsobuje mrazová poškození, stává se rozpouštědlem některých složek materiálu a jedním z faktorů nezbytným pro existenci živých organismů. Největší nebezpečí pro materiál ale představuje tím, že v něm transportuje vodorozpustné soli, které při poklesu vlhkosti mohou krystalizovat, což je jednak doprovázeno nevzhlednými výkvěty na povrchu, ale také poklesem pevnosti až úplnou ztrátou soudržnosti struktury materiálu. Toto poškození se objevuje hlavně v dolních partiích staveb jako důsledek zasolení vzlínající vlhkostí, ale zdroje solí

v materiálu mohou být různé (a to včetně samotné podstaty materiálu). K degradaci stavebních materiálů dále přispívá i složení atmosféry. Kyselé deště poškozují materiály na bázi uhličitánů (vápence, dolomity, opuky, mramory, vápenné malty a omítky), což se projevuje ztrátou lesku nebo tvorbou krust. Jelikož jsou stavební materiály heterogenními systémy, jejich rozdílné složky mají rozdílnou schopnost absorbovat tepelnou energii (sluneční svit, požár), což vede např. ke vzniku prasklin a poklesu pevnosti materiálu. Dále mohou být poškozeni mechanickými vibracemi a dalšími vlivy vedoucími k narušení statiky objektu. Kromě toho souvisí degradace silikátů i se samotným složením materiálu a jeho zpracováním (např. druhu pojiva malt a omítek, druhu použitého kamene, způsobu jeho těžby a opracování nebo uložení vzhledem ke stavební konstrukci) (KOTLÍK a DOUBRAVOVÁ, www.vscht.cz).

6.2 Kovy

Atmosférická koroze kovů má elektrochemický mechanismus a dochází k ní v přítomnosti dostatečného množství vzdušné vlhkosti. Nejčastějšími stimulatory koroze kovů ve vnějších atmosférách jsou siřičitany a chloridy, ale i další sloučeniny a částice (např. prach) (NOVÁK, P., www.vscht.cz).

Kovové kříže jsou většinou zhotoveny z železa (litiny), jako zdobný prvek bývá někdy používáno zlacení. Železo ve vlhké atmosféře koroduje za vzniku objemných, nepřílnavých a nevzhledných korozních produktů na bázi hydratovaných oxidů železa (běžně známé jako rez). Pokud se železo vyskytuje v kombinaci se stavebními materiály (s kamennými podstavci), mohou tyto korozní produkty mechanicky poškodit přilehlý materiál, který je navíc zbarvován neodstranitelnými rezavými skvrnami (KOTLÍK a DOUBRAVOVÁ, www.vscht.cz). Zlato je kov ušlechtilý a má tedy dobrou korozní odolnost. Zlaté povlaky ale bývají nadzvedávány vznikajícími korozními produkty podkladového kovu. Kromě elektrochemické koroze trpí kovové materiály i fyzikální degradací v podobě plastické deformace, vzniku trhlin, únavy nebo opotřebení (VOJTĚCH, D.; NOVÁK, P., www.vscht.cz). Atmosférická koroze může být také urychlována mikroorganismy (NOVÁK, P., www.vscht.cz).

6.3 Dřevo

Dřevo je organický materiál s určitým množstvím rovnovážné vlhkosti. Při změně obsahu této vlhkosti ve struktuře vlivem vnějších podmínek dochází k objemovým změnám, což je příčinou jeho fyzikálního poškození. Problém nastává např. v případě organických nátěrů nebo polychromie na povrchu dřeva, které mohou vlivem těchto změn rozměrů dřeva popraskat nebo se odlupovat. Vlivem UV záření dřevo hnědne, v kombinaci UV záření s vlhkostí dochází k jeho šednutí. Dále je dřevo napadáno i chemickými mechanismy (hydrolýza, oxidace, fotooxidace, termooxidace) a biologicky. Biologické nebezpečí představují hlavně

hmyz z řádu červotočovitých, hrbohlavitých a tesaříků, případně houby (např. dřevomorka) (KUČEROVÁ, I., www.vscht.cz).

6.4 Principy obnovy DSS

Před samotným zásahem je nutný podrobný průzkum stavu památky, jednotlivých poškození a hlavně vyhledávání potřebných informací o vhodném zásahu. Špatný zásah by mohl památku na několik desetiletí nebo dokonce trvale znehodnotit a poškodit jeho historickou, kulturní a estetickou funkci. Samozřejmostí je nahlédnutí do historických materiálů, které odhalují původní vzhled památky. Dále by se měly dodržovat regionální hodnoty a prvky, které jsou pro oblast typické a využívat dostupné místní materiály a zdroje (Obnova a údržba drobné sakrální architektury, 2010).

Velmi důležitou činností zachování stavu památek je údržba jejich nejbližšího okolí. DSS byly často osazovány spolu se stromy a ty pak v pozdějších letech způsobily vyvrácení a narušení konstrukce stavby. Je tedy nutné nově vysazované stromky osazovat od staveb dále a neohrozit jejich mnohdy nepřilíživě stabilní konstrukci. Umístěním odpadkových košů, reklamních tabulí nebo zastávek se estetická a původní duchovní hodnota památky také významně sníží. Jakákoliv obnova DSS by dále měla splňovat principy integrity¹⁰ a autenticity. Přemístění památky by se mělo provádět pouze za nejdůležitějších okolností, které vylučují stávající polohu stavby. Při vztyčení kterékoliv DSS byl kladen důraz na místo, kde byla postaveny a právě tato stavba vyjadřuje historický výklad události, která se zde stala. Jejím přesunutím se zpřetrhají vazby s minulostí a památka ztratí podstatnou část své historické hodnoty. Nejčastějším důvodem přesunu památek je výstavba komunikací, rozšíření intravilánu obce či výstavba nových objektů (Obnova a údržba drobné sakrální architektury, 2010).

6.4.1 Obnova zděných staveb

Po přípravě dokumentace, ve které se popíší jednotlivé kroky obnovy, se přikročí k samotné opravě. V předchozí kapitole „Typologie poškození“ se uvádí jako jeden z nejčastějších typů poškození zasolení a zavlhčení objektu stavby. Tento častý problém způsobuje například narůstající výška okolního terénu, vybetonování okolních ploch nebo nevhodný porost vyskytující se v blízkosti stavby (Obnova a údržba drobné sakrální architektury, 2010).

¹⁰ Celistvost a jednoznačnost

Problém vlhkosti ve stavbě se řeší nejprve zjištěním důvodu tohoto negativního efektu a snahou pokusit se ho eliminovat například vytvořením strouhy (v případě nevhodného vybetonování kolem stavby), obecně vzato odklonit zdroj pozemní vody. Eliminace zavlhčení zdiva se dosáhne opravením krytin a použitím vhodného materiálu. Důležité je také vytvoření vzduchových kanálků, které budou způsobovat odvětrání zevnitř stavby a pod podlahou. Kolem venkovního zdiva je potřeba vybudovat systém odvodňovací drenáže, která by odstranila vlhkost způsobenou půdní vodou. Často se však nevhodnou montáží dosáhne opačného efektu a je proto nezbytný dohled odborníka a certifikované stavební společnosti (Obnova a údržba drobné sakrální architektury, 2010).

Dalším důležitým komponentem zděných staveb je krov, který by i po rekonstrukci měl být z co největší části zachován a zůstal stále autentický. Vhodná je povrchová úprava fungicidními přípravky, nátěry a laky. V případě biologického napadení se provádí odsekání nakaženého dřeva, za předpokladu, že se tím nenaruší samotná stavba krovu. Pokud je rekonstrukce z důvodu havarijního stavu nemožná, musí být nově vybudovaný krov vytvořen dle původního, včetně techniky výstavby. Výběr a výměna krytiny by měla korespondovat s regionálními materiály, které jsou použity u okolních kaplí a kapliček. Snahou by měl být návrat k co nejpůvodnějšímu materiálu. Vhodná jsou mimo jiné přírodní břidlice, pálené hladké tašky i pálené prejzy.

Častým znehodnocením vzhledu kaple je necitlivé použití klempířských prvků, kterých by mělo být na stavbě co nejméně. Omítky na kaplích bývají často zasolené, nesoudržné vrstvy omítek musejí být odstraněny. Nová omítka by měla zachovat stávající barevnost. Materiál je nutné volit tradiční (vápenné omítky s prodyšným vápenným nátěrem). Povrchová úprava omítek je velmi důležitá a zásadní pro celkový vzhled památky. Měla by respektovat tvar a nerovnosti zdiva. Neměla by budit dojem novostavby (Obnova a údržba drobné sakrální architektury, 2010).

6.4.2 Obnova kamenných plastik

I kamenné památky se svou dlouhou trvanlivostí podstupují degradaci (viz. kap. č. 6). Z kamene stačí biologického napadení, odškrabáváním a omytím vodou s přísadkou NH_4 a peroxidu vodíku. Při obnově je nejlépe využít místně dostupný kámen (Obnova a údržba drobné sakrální architektury, 2010).

6.4.3 Obnova kovových křížů

Nejčastějším materiálem křížů je litina. Jejich křehká struktura způsobuje lámání a odlamování částí kříže. Ty se za pomoci epoxidových lepidel slepují.

K lepení se přistupuje až po odstranění korozních produktů a pasivaci povrchu. Lepení je oproti svařování vratné a lze ho obnovovat, také nezanechává viditelné stopy po zásahu. Kříž je třeba očistit drátěným kartáčem a omýt roztokem saponátu, poté se provede pasivace látkou na bázi taninu. Dalším krokem je nátěr, který by měl být volen dle barevnosti původní kovové barvy.

Pro zachování stavu kovové památky, je nutná průběžná údržba, která je velmi snadná a nenáročná – odtrhávání mechů a lišejníků, odstranění biologických produktů vodou se saponátem, očištění od listí (Obnova a údržba drobné sakrální architektury, 2010).

7. Metodika výzkumu

7.1 Vymezení území

Řešené území se rozkládá v Karlovarském kraji, okresu Karlovy Vary, na sever od města Karlovy Vary, přičemž pomyslné hranice tvoří katastrální území Hory u Jenišova, Tašovice, Dvory, Tuhnice, Karlovy Vary, Bor u Karlových Varů, Sedlečko u Karlových Varů a Šemnice. Zbylé hranice pak tvoří administrativní vymezení dané okresem Karlovy Vary. Hraničí s okresem Sokolov, s okresem Chomutov v Ústeckém kraji a Spolkovou republikou Německo, respektive se Saskem. V následujícím textu bude pro toto vymezené území používáno také označení „řešené území“, „řešená oblast“ či zkráceně „oblast“.

7.2 Přírodní charakteristika oblasti

Karlovarsko má mírné horské klima, které je ovlivněné především Krušnými horami a velkou mírou lesnatosti. Celkově je Karlovarský kraj druhým nejlesnatějším krajem v České republice, tato skutečnost výrazně udává ráz této krajiny. Nejvyšším bodem je Klínovec s nadmořskou výškou 1 244 m. n. m. ležící v Krušných horách. Kromě významných lesních celků, jsou významnými přírodními krajinnými znaky dále podhorské pastviny, řeky Ohře (2. řádu), Rolava (3. řádu) a Bystřice (3. řádu), kopcovitý terén Krušných hor a drobná vodní díla, například Novorolský rybník, Děpoltovický rybník, Velký rybník či soustava Ostrovských rybníků.

7.3 Metodický postup

7.3.1 Informační zdroje o DSS

První důležitou úlohou v postupu bylo získání nejdůležitějších informací z co největšího množství zdrojů. Údaje o sakrálních stavbách a jejich polohách byly zjištěny buď až přímo v terénu nebo z odborných zdrojů. V této práci se především vycházelo z regionálních poznatků místních historiků, či z historických dokumentů, které pocházejí z doby před vysídlením sudetských Němců. Lokalizace byly tedy zjištěny z literárních zdrojů autorů Dreyhaufen, 1940; Gnirs, 1996; Göhsl, 1937; Jáchymovský, 2007; Linke, 1937; Poche, 1978; Sandner, 2003; Schmidt, 1944; Vít, 2007 a z webového portálu www.pamatkyaprirodakarlovarska.cz. Dále i z mapových zdrojů: katastrální mapy dostupné znahlizeni.dokn.cuzk.cz a z mapového portálu mapy.cz.

7.3.2 Terénní průzkum

Po získání informací o stávajícím stavu DSS na území byl nutný pečlivý terénní průzkum, který probíhal od srpna 2012 do března 2013. Časový úsek mapování je adekvátní k velké ploše řešeného území i náročnému terénu Krušných

hor. Při samotném terénním průzkumu bylo nutné vycházet z dostupných informací o pozicích DSS, které se vyskytují především u zachovalých cestních sítí. Mimo území v úzkém okruhu cestních sítí, tzn. lesy, louky, pole, rašeliniště aj. bylo nutné vycházet z historických map a zjistit, zda nejsou tyto památky zaniklé nebo případně transferované na jiné místo. K doplnění informací posloužila zpověď místních obyvatel. V případě intravilánu menších obcí byly prozkoumány všechny lokality, v případě obcí větších se opět vycházelo z dostupných informací z literárních zdrojů i zpovědi místních obyvatel.

Během lokalizace jednotlivých nalezených staveb bylo nutné pořízení podrobné fotodokumentace památky, která má za cíl vytvořit představu o stavu památky samotné a doplnit informaci k textovému komentáři. Dalším zaznamenaným údajem byla lokalizace pomocí GPS přístroje, popis samotné památky, jeho stavu a případného poškození. Dále se zaznamenal případný nápis na objektu. U transferovaných staveb se zjistil důvod transferu a původní místo. V případě zaniklých se dohledala historická fotografie.

7.3.3 Inventarizace

Každá zaznamenaná stavba má přidělené katalogizační číslo, které se skládá z dílčích údajů. První šestimístné číslo označuje katastrální území, na kterém se DSS vyskytuje. Za pomlčkou následuje pořadové dvojčíslí, které označuje pořadí, v jakém byly objekty nalezeny. Posledním symbolem za druhou pomlčkou je písmeno, které značí do jaké kategorie objekt spadá. Písmeno „e“ znamená existující, „t“ transferovaný a „z“ zaniklý. Stav památky se hodnotí za pomoci pěti stupňového hodnocení, který je detailně popsán v kapitole 7.4. Typ stavby je určen dle typologie DSS v rešeršní části práce. Pokud bylo možné, byl dohledán i rok vzniku stavby. Výsledkem je soupis všech DSS s výše uvedenými údaji a fotogalerie. Všechny fotografie umístěné ve fotogalerii i databázi jsou výhradně pořízeny autorem, vyjma historických fotografií zaniklých DSS, které byly použity z webového portálu www.pamatkyaprirodakarlovarska.cz. Dále obrázky (fotky, grafy) a tabulky jsou v kapitolách „Metodika“ a „Výsledky“ výhradně vytvořeny autorem.

7.3.4 Vektorizace dat v ArcGIS

Z dostupných dat GPS souřadnic naměřených při terénním průzkumu se převodem na souřadnicový systém S-JTSK vytvořily mapy v prostředí ArcGIS. Jednotlivé mapy zobrazují existující, transferované a zaniklé DSS na území. Každý bod – objekt, je doplněn o informace o objektu, které vycházejí z vytvořené databáze. U některých staveb evidovaných jako zaniklé, není známá přesná lokalizace. Například je známa pouze informace, že v obci objekt stával. V tomto případě je tato skutečnost v tabulce uvedena (v excelové databázi i ArcGIS) v sloupci „Lokalizace“ jako neurčitá.

Za pomoci freeware aplikace wgs2jtsk, byl proveden převod získaných GPS souřadnic WGS-84 na souřadnice S-JTSK, které jsou kompatibilní se systémem ArcGIS od společnosti ESRI. Následně byla vytvořena v ArcCatalog bodová vrstva a nastaven souřadnicový systém S-JTSK. Do této vrstvy byly za pomoci nástroje Editor vektorizací zaneseny jednotlivé body (SketchTool), představující jednotlivé objekty DSS a byla jim zadána převedená přesná souřadnice. Tento postup byl zvolen

u všech třech vrstev pro zaniklé, existující a transferované stavby. V případě vektorizace DSS z III. vojenského mapování bylo postupování obdobné, pouze s tím rozdílem, že získávání informací o lokalizaci proběhlo přímým studiem mapy. Ta byla použita z geoportálu Cenia, který je poskytuje ve formě WMS služby. Načtení WMS vrstvy III. vojenského mapování proběhlo v následujících krocích: Add Data → GIS Servers → Add WMS Server. Do URL řádku byl zadán potřebný dotaz, dle návodu na webu geoportálu CENIA. V atributové tabulce jednotlivých vrstev se vytvořily sloupce (AddField), které byly spolu s údaji přepsány z excelové databáze a následně uloženy. Všechny tyto vrstvy jsou součástí přílohy č. 32.

7.4 Typologie hodnocení stavu památek

Stav jednotlivých památek byl hodnocen za pomoci pěti stupňové stupnice, kdy 1 označovala stav výborný a pět stav havarijný. Hodnocení je čistě subjektivního rázu autora, zahrnující estetické, stavební, historické, kulturní a umělecké faktory.

U kaplí a kapliček se hodnotil stav nosného zdiva, střechy, povrchových úprav, zavlhčení objektu, vybavenost a autenticita interiéru, stav bezprostředního okolí stavby, umělecká hodnota a zakomponování stavby v krajině.

U železných křížů se hodnotil rozsah koroze, jeho údržba, umělecká hodnota a stav kamenných podstavců.

U kamenosochařských památek se hodnotil rozsah poškození, polychromie, umělecká hodnota a údržba objektu.

U dalších staveb jako jsou boží muka, zvoničky či dřevěné kříže se postupovalo individuálně, dle celkového vzhledu a dílčích, výše zmíněných, obecných faktorů.

Hodnocení 1: Výborný: Stavba je ve velmi dobrém stavu, většinou po správně provedené rekonstrukci či optimálním restaurátorském zásahu. Nosné konstrukce jsou bez poškození a jsou zde známky průběžné údržby. Objekt není esteticky ani kulturně znehodnocen.

Hodnocení 2: Dobrý: Stavba je v dobrém stavu, po nedávné rekonstrukci či restaurátorském zásahu. Mohou zde však být známky opotřebení i drobných vad v průběhu obnovy památky z hlediska technologického a historického. Objekt je průběžně udržovaný.

Hodnocení 3: Vyhovující: Na objektu jsou patrné špatné technologické postupy opravy či nebyla obnova ještě provedena. Objekt není průběžně udržovaný, jsou zde znatelné stopy po biologickém znehodnocení nebo vandalismu. Interiér stavby byl nevhodně upraven. Stále je zachována celková konstrukce objektu.

Hodnocení 4: Nevyhovující: Stavba má silně narušenou konstrukci, je vychýlená z osy, okolí objektu je silně zdevastované. Není prováděna průběžná údržba, objekt může být částečně vyvrácený. V případě kovových objektů je zde patrná silná koroze. Povrchové úpravy silně zvlhčené, zasolené, možný výskyt plísní a biologického znehodnocení. V těchto případech se doporučuje okamžitá obnova a odborný technologický dohled. Objekt ztrácí svou kulturně historickou hodnotu.

Hodnocení 5: Havarijní: Stavba je v kritickém stavu. Konstrukce je významně narušena. Estetická i kulturně historická funkce je minimální. Objekt je torzálního charakteru, často chybí celé části, proto je obnova většinou neproveditelná. Objekt je vyvrácený nebo zbyl pouze podstavec. U kovových objektů převažující koroze.

7.5 Oblasti výzkumu v řešeném území

Na řešeném území je celkem 98 katastrálních území. Celkově jde o plochu 560,97 km². Pro účely této diplomové práce jsem řešené území rozdělil do deseti úseků - oblastí, které území charakterizují a to dle nejvýznamnějších obcí z hlediska regionalistiky a historie (abecedně): Boží Dar, Horní Blatná, Jáchymov, Karlovy Vary, Kyselka, Nejdek, Nová Role, Ostrov, Pernink, Stráž nad Ohří (viz příloha č. 12). Rozdělení těchto oblastí je tedy čistě subjektivní. U každé kapitoly popisující jednotlivé oblasti výzkumu jsou dále uvedeny nejvýznamnější nalezené DSS a jejich popis, včetně zhodnocení stavu památky.

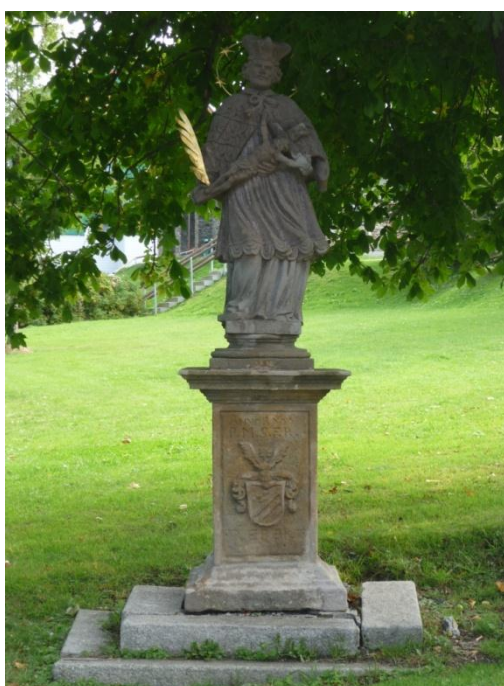
7.5.1 Boží Dar a okolí

Boží Dar je se svou nadmořskou výškou 1028 m. n. m. nejvýše položeným městem v České republice. Zároveň je dle počtu 193 obyvatel třetím nejmenším městem. Oblast Božího Daru se rozprostírá na vrcholu Krušných hor na hranici se Spolkovou republikou Německou, respektive se spolkovou zemí Sasko. Založení obce se vztahuje k tamnímu nerostnému bohatství stříbrné rudy a cínu. Kromě nich se zde těžila i železná, kobaltová a vizmutová ruda. V roce 1561 zde bylo dokonce nalezeno i zlato. Během 16. a 17. století však těžba upadala. Dnes je Boží Dar především turisticky vyhledávaným centrem, převážně v zimním období (Breindl, 2003).

Oblast zahrnuje katastrální území Božího Daru a Rýžovny včetně sídla Zlatý Kopec. Oblast byla historicky charakteristická těžbou a důlní činností. Dnes je zde přírodní park Zlatý kopec. Právě toto území odráží specifickou zachovalou přírodní krásu Krušných hor. Území však demograficky utrpělo odsunem Němců po druhé světové válce, kdy se téměř vylidnilo. Zlatý Kopec a Rýžovna čítá dnes již necelých třicet domů. Tabulka všech DSS evidovaných v této oblasti je součástí přílohy č. 4.

Socha sv. Jana Nepomuckého (viz. obr. č. 1) je z pískovce zhotovená v barokním stylu. Stojí poblíž kostela sv. Anny. Díky rekonstrukci v roce 2009 je socha ve velmi dobrém stavu. Nejsou na ni známky biologického ani jiného poškození či vandalismu. Žádné části nechybí. Pod plastikou v životní velikosti je umístěn podstavec se třemi stupínky. Z přední strany podstavce je vyryt nápis „ANNO 1707 P. M. S. F. R.“, pod nápisem je reliéf erbu a další nápis „REPAIR 1781“. Na bočních stranách jsou pak nápisy „SAMVEL FRANTsS / REICHMANN Ester / PFARRHERR IN / GOTTESGAB B. WISEN / tHAL VND ABERtHAM / DEN 5. AVGVSTI / ANNO 1707“ a „GOTTes Lob / ZV MEHREN / SANCK IOANNIS EHREN / IN EVER GEDACHNIS / GEHAVEN / AVS LieBES GRVND / ERbAVET“. Nad hlavou světce je umístěna svatozář s pozlacenými hvězdami (Kuča, 2006; Poche, 1977).

Obr. č. 1: Socha sv. Jana Nepomuckého v Božím Daru

7.5.2 Horní Blatná a okolí

Horní Blatná je významné renesanční město v Krušných horách, které bylo založeno v 16. století, ze kterého pochází i jeho nejvýznamnější památka kostel Sv. Vavřince. Dříve byla obec proslulá těžbou cínových rud. V polovině 16. století zde fungovalo 40 cínových dolů. Zásobování pak zprostředkovávala, dnes již technická památka, 12 km dlouhý Blatenský příkop, který přiváděl vodu z potoku Černá. V okolí jsou také významné přírodní památky (Breindl, 2003).

Oblast dále zahrnuje i katastrální území Potůčky, včetně bývalé obce Stráň, Jelení u Nových Hamrů a Nové Hamry. Potůčky jsou hraniční obcí se Spolkovou republikou Německo a přímo sousedí s obcí Johangeorgenstadt. U obce stávala také dnes již zaniklá obec Stráň. Tabulka všech DSS evidovaných v této oblasti je součástí přílohy č. 5.

Nové Hamry byly založeny v 15. století hlavně kvůli zásobám cínových a železných rud. Největší rozmach zažila obec během vlády Šliků až do konce 16. století, kdy začalo hornictví upadat. Nyní jsou významnou lyžařskou centrálou v údolí Krušných hor (Breindl, 2003).

Katastrální území Jelení je v těsném sousedství se Spolkovou republikou Německou. Po odsunu Němců po druhé světové válce však obec zpustla a z prosperujícího průmyslového a hornického centra zbylo jen pár domů s aktuálně jedním trvale žijícím obyvatelem. V roce 1869 jich tu ještě žilo 1193. V roce 1832 zde byl postaven kostel sv. Antonína Paduánského, který v padesátých letech někdo záměrně podpálil, načež byl zbourán. Dnes zde stojí památník v podobě kaple. Celá oblast Horní Blatné a okolí je charakteristická chladným klimatem a to díky vysoké poloze, na které území leží (Beran, 2005).

Kaple sv. Anny v Horní Blatné (viz. obr. č. 2) je postavena v pozdně barokním stylu z 19. století. Na průčelí je umístěn kříž. Interiér kaple je bez vybavení. Stavba je jinak ve velmi dobrém stavu (www.pamatkyaprirodakarlovarska.cz).

Obr. č. 2: Kaple sv. Anny v Horní Blatné

Kaplička sv. Kříže stojí v Horní Blatné (viz. obr. č. 3) na křižovatce ulic Perninská a U kovářny. Jde o drobnou rohovou kapličku se zaskleným interiérem z 19. století. V interiéru je umístěn křížek. Na přední straně střechy je další křížek.

Obr. č. 3: Kaplička sv. Křížev Horní Blatné

Kaple v Nových Hamrech (viz. obr. č. 4) leží na samém okraji obce. Datace jejího vzniku není přesně známa, ale předpokládá se 1. polovina 18. století. Stavba byla několikrát opravována, naposledy roku 2005. Na střeše kaple je umístěna zvonička, interiéru je vybavený plastikou Piety.

Obr. č. 4: Kaple v Nových Hamrech

7.5.3 Jáchymov a okolí

Jáchymov patřil k nejvýznamnějším městům v dějinách České země. Proslavilo se především hornictvím a lázeňstvím. Vrchol město zažilo nejdříve v 16. století a následně za dob socialismu, kdy se zde těžil uran. Město se rozkládá v údolí mezi kopci, díky nimž jsou zde velmi dobré klimatické podmínky v rámci jinak chladných Krušných hor. Katastrální území Jáchymov zahrnuje i sídla Mariánská, Nové Město, Suchá a Vršek (Breindl, 2003).

Oblast zahrnuje i další KÚ Hluboký, Popov u Jáchymova, Arnoltov, Léna, Plavno.

Stejně jako další města v Krušných horách i Abertamy, Hřeběčná a Popov utrpěly odsunem Němců po 2. světové válce. V zaniklé, kdysi prosperující, obci Popově zbyly pouze kamenné základy několika budov. Dnes tu stojí pamětní dřevěný kříž. Tabulka všech DSS evidovaných v této oblasti je součástí přílohy č. 6.

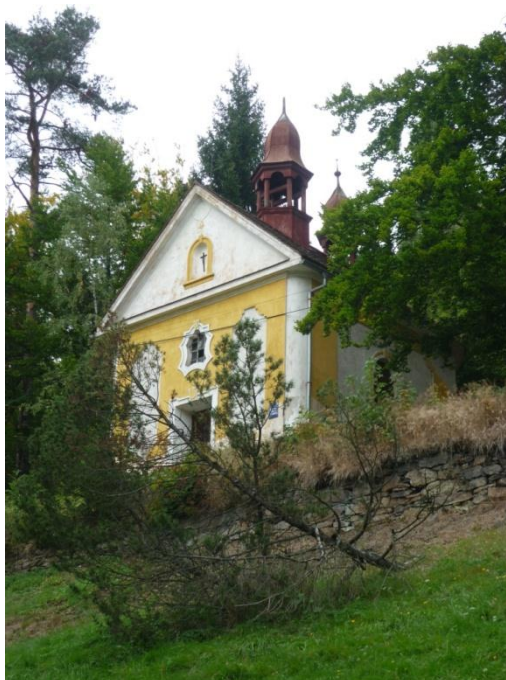
Mohutná stavba kaple sv. Anny stojí v Jáchymově (viz. obr. č. 5) u hlavní silnice z Ostrova do Božího daru. Původně zde stávala drobnější dřevěná kaple, která později shořela. Datace nynější kaple se váže k roku 1778. V roce 1993 proběhla rekonstrukce střechy a povrchových úprav, včetně obnovy zvoničky. Vnější omítky jsou již nyní opět velmi znečištěné, patrně z důvodu bezprostřední blízkosti frekventované vozovky a zhoršené kvality ovzduší. Na průčelí kaple je umístěn nápis 1778. Interiér objektu se skládá z lavic, oltáře a několika svatých obrazů (www.pamatkyaprirodakarlovarska.cz).

Obr. č. 5: Kaple sv. Anny v Jáchymově

Kaple sv. Barbory v Jáchymově (viz. obr. č. 6) je v rámci okresu Karlovy Vary unikátní tím, že byla v roce 1917 transferována ze svého původního místa v blízkosti nově vystavené silnice na kopec pod les na okraji města. Zachovala se tak důstojnost této duchovní památky i přes s tím spojenou integritu stavby jakožto duchovní a historické památky. Stavby pochází z konce 18. století. Na střeše je vybavena zvoničkou, interiér zahrnuje oltář a dřevěnou plastikou Panny Marie. Jsou zde nainstalovány také dřevěné lavice. Zbytek vybavení byl rozkraden a zničen (www.pamatkyaprirodakarlovarska.cz).

Obr. č. 6: Kaple sv. Barbory v Jáchymově

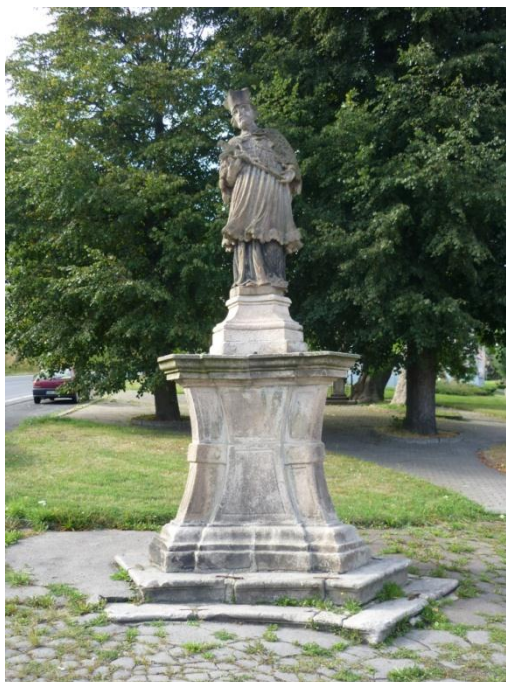
Kaple sv. Jana Nepomuckého v Jáchymově (viz. obr. č. 7) z roku 1734 stojí nad samotnou obcí na Jánské skále. Interiér je vybaven sochou sv. Jana Nepomuckého v životní velikosti, mramorovým oltářem s pozlaceným zdobením a zasklenou soškou sv. Jana Nepomuckého. Na bocích stěn jsou umístěny čtyři dřevěné sochy sv. Jakuba, sv. Michaela, sv. Floriána a sv. Josefa a svaté obrazy zobrazující sv. Jana Nepomuckého. Na střeše je umístěna zvonička. Průčelí stavby je vyzdobeno pozlaceným nápisem „AMDG“. Vnější omítka je zavlhčená až do poloviny výšky kaple s četnými prasklinami.

Obr. č. 7: Kaple sv. Jana Nepomuckého v Jáchymově

Socha sv. Jana Nepomuckého (viz. obr. č. 8) stojí před kostelem sv. Jáchyma. Socha je pískovcová, zhotovena v barokním stylu. Podstavec je dvoustupňový, zachovalý. Nad hlavou světce chybí tradičně zobrazovaná svatozář s hvězdami. Plastika je poškozena drobnými ostrůvky biologického znečištění. Kromě zmíněné svatozáře jí nechybí žádná část.

Obr. č. 8: Socha sv. Jana Nepomuckého v Jáchymově

Sloup se sousoším Nejsvětější Trojice (viz. obr. č. 9) v Jáchymově stojí v blízkosti kostela sv. Jáchyma. Součástí prostoru pískovcového sloupu ohraničeného železným plotem, jsou sochy Panny Marie, sv. Josefa, sv. Anny a sv. Jáchyma. Sloup stojí na třístupňovém podstavci. Celý objekt je udržovaný, bez známek poškození a vandalismu. Na sousoší je zlatá destička s nápisem INRI, zlatené je také zdobení ve tvaru slunce. Sochy mají pozlacené svatozáře.

Obr. č. 9: Sloup se sousoším Nejsvětější Trojice

Kaple v Mariánské (viz. obr. č. 10) je umístěna mezi památnými lipami na okraji obce a spolu vytváří významnou krajinnou kompozici spojením sakrálního a krajinného prvku. Stavba je nově zrekonstruovaná, interiér je oddělen dřevěným plůtkem, který chrání plastiku Madony a svaté obrázky. Dříve vybavení tvořil dřevěný krucifix. Na průčelí stavby je vyobrazen kříž.

Obr. č. 10: Kaple v Mariánské

Kaple Matky Boží v Novém Městě u Jáchymova (viz. obr. č. 11) je postavena v barokním stylu mezi dvěma lípami. Interiér kaple je bohatě vybaven dřevěným portálem se svatým obrázkem, soškami světců a Panny Marie a dalšími doplňky se sakrální tematikou. Kaple má nově natřená dřevěná vrata. Omítky jsou poškozené, zavlhčené a odlupují se.

Obr. č. 11: Kaple Matky Boží v Novém Městě u Jáchymova

7.5.4 Karlovy Vary

Karlovy Vary jsou od roku 2000 krajským městem. Jeho historie sahá do 14. století, kdy bylo založeno Karlem IV. Od této doby je významným lázeňským centrem, dnes již světoznámým. V Karlových Varech je kromě, pro Českou republiku typické, katolické architektury patrný i vliv Ruské protestantské církve. Velké množství Ruských návštěvníků, pro které se Karlovy Vary staly oblíbeným centrem po již několik posledních desítek let a zejména pak od let devadesátých, zapříčinilo stavbu sakrálních staveb i pro církve protestantskou. Nejvýznamnější stavbou je pravoslavný kostel sv. Petra a Pavla, který stojí poblíž lázeňského centra. Nově je také postavena kaple sv. Nikolaje z roku 2000. Ruský vliv na sakrální architekturu má však kořeny i hlouběji v historii, přibližně do roku 1894 ve městě stávala protestantská modlitebna.

Oblast zahrnuje i další KÚ Jenišov včetně sídla Pod Rohem, Hory u Jenišova, Tašovice, Počerny, Dvory, Tuhnice, Stará Role, Rybáře, Čankov, Rosnice u Staré Role, Otovice u Karlových Varů, Sedlec u Karlových Varů, Dalovice, Vysoká u Dalovic, Všeborovice, Bor u Karlových Varů, Drahovice, Bohatice. Tabulka všech DSS evidovaných v této oblasti je součástí přílohy č. 7.

Kaple v obci Hory (viz. obr. č. 12) stojí na místě původní dřevěné zvoničky. Do nynější novogotické podoby byla kaple přestavěna roku 1900. Stejně jako mnohé další v 50. letech 20. století zpusťla. Další obnovy se dočkala až po pádu komunismu a dnes je ve velmi dobrém stavu. V bohatě vybaveném interiéru jsou umístěné dřevěné lavice, plastiky světců, svaté obrázky, kříže svícny a další doplňky se sakrální tematikou. Součástí kaple je dřevěná zvonička se zvonem. Na průčelí kaple je umístěn červeně zbarvený templářský kříž a letopočty 1900 a 1995. Samotná stavba je oplocena (Jáchymovský, 2007).

Obr. č. 12: Kaple v obci Hory

Kaple sv. Anny v Jenišově (viz. obr. č. 13) pochází z roku 1849. Její stavbu však předcházela dřevěná zvonička umístěná na stejném místě a její datace se odhaduje na rok 1835. Interiér kaple býval velmi obsáhlý, včetně obrazového zvěčnění křížové cesty, plastik světců sv. Rocha, sv. Jana Nepomuckého, sv. Václava, sv. Anny, sv. Floriána a sochy světice. Dále zde byly umístěny cínové lampy věčného světla a na dřevěném přístřešku byla umístěna dřevěná socha Panny Marie. Na střeše pak ve věžičce visel zvon. Bohužel během 50. let 20. století bylo celé toto vybavení rozkradeno a navždy ztraceno. Renovace proběhla v historii několikrát, naposledy v letech 1991 až 1993, během níž se interiér alespoň částečně vybavil sochou Madony a dalšími dvěma plastikami. Obec také nechala vyrobit dřevěný oltář a kříž. (Burachovič, 2007). Kaple je ve velmi pěkném stavu, omítky nevykazují výrazná poškození, střešní krytina je velmi citlivě obnovená - vzhledem k historickým aspektům. U kaple je také umístěna informační tabule o historii obce i kaple samotné.

Obr. č. 13: Kaple sv. Anny v Jenišově

Socha sv. Bernarda (viz. obr. č. 14) stojí poblíž kamenné kolonády v centru Karlových Varů. Plastika pochází již z roku 1706. Kvůli rozšiřování Mlýnské kolonády musela být socha o několik metrů posunuta. Nad plastikou je na skále také postaven sloup vévodů cambridgeských. Sv. Bernard drží v rukách kříž s nápisem INRI. Na jednoduchém podstavci je umístěn další nápis s letopočtem 1706 (www.pamatkyaprirodakarlovarska.cz).

Obr. č. 14: Socha sv. Bernarda v Karlových Varech

Socha sv. Jana Nepomuckého (viz. obr. č. 15) stojí u kostela sv. Máří Magdaleny v Karlových Varech a pochází z roku 1746. Plastika v životní velikosti je postavena v barokním slohu z tradičního pískovce. Nad hlavou se světci dříve tyčila svatozář s hvězdami, která se z neznámých důvodů nedochovala. Na přední části dvoustupňového postavce je vyryt nápis „*POSTHUMA PIETAS VENERATIONI UNDAS BOEMIAE ILLUSTRANTIS TERRAS LACHRIMIS PENITENTIAE RICANTIS COELOS COLLUSTRANTIS DIVI IOANNIS Nepomuceni A FRANCISCO BACHMAN DOCTORE IN(A)PRAGENS(I) UNIVERSITATE INTRA G.SO ANNOS S ALUTIFERARUM UNDARUM PRACTICO DESTINATA*“. Na boční straně je další nápis „*PER Haeredesejus intra Annum Luctus Erecte Sperato ab affLVXVVnDarMhlsLo CIsIngentln blfraglo Die 21 Mall*“. Zbylé části nápisu jsou dnes již nečitelné (Linke, 1937).

Obr. č. 15: Socha sv. Jana Nepomuckého v Karlových Varech

Sloup se sousoším Nejsvětější trojice (viz. obr. č. 16) pochází z roku 1716 a byl postaven jako dík za překonání morové epidemie, jedná se tedy o sloup morový. Jeho umístění dříve korespondovalo s vizuálním propojením s nedalekým kostelem sv. Máří Magdaleny. Po postavení budovy Vřídla však tuto funkci ztratil. Vedle sloupu také stávala původní radnice Karlových Varů. Oproti jiným morovým sloupům u nás je tento výjimečný svým ikonografickým vyobrazením – panny Marie korunované Svatou trojicí. Tj. propojení odlišných náboženských témat. Sloup se sousoším byl dvakrát restaurován v letech 1900 a 1930. Zásahy však poškodily uměleckou hodnotu památky a nenávratně její podobu změnily. Dnes je památka v dobrém stavu, na jejím vrcholu je vyobrazeno slunce, které je pozlaceno, stejně jako hvězda na přední části sloupu. Na jihozápadní straně podstavce je nápis „*LAVS DEO PATRI DEO FILIO DEO SPIRITVI SANCTO*“ a na severozápadní straně: je nápis „*PER ISTOS SANCTOS ADIVVA NOS SANCTISSIMA TRINITAS*“. Na této straně je dále nápis „*ERECT 1716 J.WENDA*“ a „*RENOV. 1909 J. WATZEK*“. Vpředu je další nápis *REN. 1931 P.WOLF*. Na východní straně dále najdeme nápis *SANCTA MARIA VIRGO DEIPARA ESTO HIC IBIQVE PATRONA NOSTRA* (www.pamatkyaprirodakarlovarska.cz).

Obr. č. 16: Sloup se sousoším Nejsvětější trojice

Lesní pobožnost (či také oltář) (viz. obr. č. 17) v lázeňském lese v Karlových Varech je souborem drobných sakrálních doplňků, svatých obrázků, dřevěného kříže, plastik a děkovných destiček v mnoha světových jazycích. Základní kostru tvoří skupina balvanů posazených na sebe. Původně byl na tomto místě pouze zavěšen svatý obrázek, jako dík, za uzdravení spokojeného pacienta. Postupně se tato lesní pobožnost rozrůstala. V roce 1990 však les postihla silná vichřice a pobožnost poškodila, načež byl vandaly zničen zbytek doplňků. V roce 1995 a 2004 však byla pobožnost opět opravena. Naproti pobožnosti stojí altán „Lesní pobožnosti“, ve kterém je umístěn další svatý obrázek (www.pamatkyaprirodakarlovarska.cz).

Obr. č. 17: Lesní pobožnost (oltář) v Karlových Varech

Dřevěný Keglenczův kříž (viz. obr. č. 18) stojí na skalním ostrohu nad ulicí Stará Louka v centru lázeňských Karlových Varů. Stávající kříž je tu od roku 1990 a v roce 2008 byl restaurován. Původní dřevěný kříž pochází z roku 1795. Keglenczův kříž nese vyobrazení Krista na plechovém podkladu a nápis „INRI“. Díky restaurátorské práci je kříž ve výborném stavu a nejeví známky poškození. Ke kříži vede lesní cesta (Gnirs, 1996).

Obr. č. 18: Dřevěný Keglenczův kříž

7.5.5 Kyselka a okolí

Kyselka byla známým střediskem lázeňství. Obec se rozkládá po obou březích řeky Ohře a hraničí s vojenským újezdem Hradiště – Doupovské hory.

Spolu s KÚ Kyselka je v oblasti zahrnuto KÚ Velichov, Radošov, Stráň, Pulovice, Nová Kyselka, Šemnice včetně sídla Dubina a Sedlečko u Karlových Varů.

Územím procházela významná obchodní cesta zvaná „Cesta královská“ spojující Prahu s Plavnem a Erfurtem. Radošovský most pak sloužil jako místo pro odebírání cla pro kupce, jeho stavbu navrhnul Karel IV, který udělil obci i právo clo vybírat. Most byl následně několikrát shozen a znovu postaven. Tabulka všech DSS evidovaných v této oblasti je součástí přílohy č. 8.

Dřevěnou lesní kapli v Kyselce (viz. obr. č. 19) nechal postavit Henrich Mattoni v roce 1885. Kaple dodnes stojí na skále nad řekou Ohře, ale byla již několikrát renovována kvůli havarijnímu stavu. Naposledy v roce 2008, kdy proběhla celková rekonstrukce. Kaple je nyní ve velmi dobrém stavu, restaurátorské práce byly provedeny velmi citlivě k historickým a kulturním aspektům byly zachovány původní materiály. Na střeše je umístěna zvonička. Kaple nemá žádné vybavení v interiéru, který je plně otevřený (www.pamatkyapriodakarlovarska.cz).

Obr. č. 19: Dřevěná lesní kaple v Kyselce

Kaple sv. Anny v Kyselce (viz. obr. č. 20) je pseudorománského slohu a postavena byla v roce 1884. Stejně jako lesní kaple je umístěna na skalní výštině nad řekou Ohře a nad samotnou obcí. Ve 2. polovině 20. století byl interiér kaple rozkraden a zničen. V prostorách kaple byl v této době necitlivě nainstalován moderní krb, jehož kouřový vývod vedl skrz probouranou střechu. Dnes je interiér neudržovaný, jsou rozbitá některá okna a na dveřích jsou instalovány nevhodně zvolené mřížky. Do objektu kaple se vstupuje po čtyřstupňovém žulovém schodišti.

Obr. č. 20: Kaple sv. Anny v Kyselce

7.5.6 Nejdek a okolí

Nejdek je městem se silnou průmyslovou tradicí, která se dochovala dodnes. Rozkládá se mezi kopci Krušných hor a je jedním z jejich největších měst. Městem protéká také říčka Rolava. Významnou stavbou Nejdku je hradní románsko-gotická věž, která je připomínkou zaniklého hradu, barokní kostel sv. Martina z roku 1354 a nejdecká křížová cesta. Nejdkem také prochází druhá nejvýše položená železnice v České republice.

Oblast zahrnuje KÚ Bernov, Fojtov, Lesík, Lužec u Nejdku, Oldřichov u Nejdku, Pozorka u Nejdku, Suchá u Nejdku, Rudné, Tisová u Nejdku, Vysoká Štola, Vysoká pec u Nejdku, Černava a Rájec u Černavy. Tabulka všech DSS evidovaných v této oblasti je součástí přílohy č. 9.

Oblast je charakteristická zemědělskou činností a množstvím pastvin pro skot. Celkový ráz krajiny je zemědělsko-lesní s převažujícími smíšenými dřevinami.

Kaple Panny Marie Bolestné ve Fojtově (viz. obr. č. 21) je nejmladší postavenou kaplí na řešeném území. Pochází z roku 1999 za přispění německých rodáků. Je postavena v pseudorománském slohu, na střeše je umístěna zvonička. Stavba je díky průběžnému udržování ve velmi dobrém stavu bez známek poškození ani zavlhčení. Na průčelí kaple je bílý křížek.

Obr. č. 21: Kaple Panny Marie Bolestné ve Fojtově

Křížová cesta u Nejdku (viz. obr. č. 22) je jedna z nejvýznamnějších sakrálních staveb okresu. Všechny 14 zastavení bylo nově opraveno v letech 2007 až 2008, včetně zhotovení reliéfů, které jsou v jednotlivých zastaveních zaskleny. Prostor kolem staveb je nyní již udržovaný. Tato sakrální památka byla vybudována v letech 1851 až 1858, kterou později ještě doplňovaly kaple Olivetské hory a Božího hrobu na začátku, respektive na konci cesty. Ani jedna z těchto kaplí se však nedochovala. Dochovala se alespoň památka po kapliče Kristovo vězení

vytesané do skály na vrcholku kopce, dnes již bez dvířek a vybavení interiéru. Zde je také vztyčen železný kříž z roku 1897, který nahradil dřívější dřevěný. Na průčelí kapliček je umístěn kříž, podstavec je dvoustupňový (Michálek, 2007).

Obr. č. 22: Křížová cesta u Nejdku

Socha sv. Jana Nepomuckého v Nejdku (viz. obr. č. 23) stojící před kostelem sv. Martina pochází z roku 1710. Je postavena v barokním slohu a materiálem byl tradiční pískovec. Socha stojí na čtyřstupňovém podstavci. Nad hlavou světce je svatozář se zbytky pozlacení. Dříve byla u sochy zavěšena lucerna. Na podstavci je na přední straně vyryt nápis „*NEIDEK PRO TVO HONORE HANC EFFIGIEM PONIT SANCTE IOANNES die 8 9bris 1710*“, dále datace „*IDVCIIMIC*“. Na soklu je vyryt nápis S.V.B. P I I L (www.pamatkyaprirodakarlovarska.cz).

Obr. č. 23: Socha sv. Jana Nepomuckého v Nejdku

Kaple v Suché u Nejdku (viz. obr. č. 24) je postavena v pseudogotickém slohu v roce 1885. Po 2. světové válce objekt chátral a v 60. letech byl dokonce využíván jako obytná budova. S tím spojené stavební úpravy velmi výrazně zasáhly do původního vzhledu stavby. Později byla kaple také využívána jako klubovna, během níž se provedly další necitlivé úpravy. Odborné rekonstrukce se kaple dočkala až v roce 2007, kdy byla stavba v havarijním stavu. Na průčelí kaple je umístěn křížek, fasáda je díky nedávné opravě bez poškození. Okolí stavby je udržované a spolu s přilehlým rybníčkem tvoří esteticky hodnotný krajinný prvek.

Obr. č. 24: Kaple v Suché u Nejdku

7.5.7 Nová Role a okolí

Nová Role má základy v zemědělském sídle starých Slovanů a vlastní nejstarší sakrální stavbu Karlovarska kostel sv. archanděla Michaela ze 13. století. Ve středověku se zde těžil cín a později se obec proslavila výrobou porcelánu, jehož tradice se dochovala dodnes. Okolí je charakteristické zemědělskou krajinou a pastvinami. Městem také protéká říčka Rolava.

Kapitola zahrnuje KÚ Jimlíkov, Božičany, Mezirolí, Smolné pece, Děpoltovice, Nivy a Mírová. Tabulka všech DSS evidovaných v této oblasti je součástí přílohy č. 10.

Kaple v obci Mezirolí (viz. obr. č. 25) pochází z druhé poloviny 18. století. Dnešní vzhled kaple se váže ke století následujícímu, kdy byla upravena do pseudogotické podoby. Na střeše je umístěna zvonička a kříž. Na průčelí kaple je umístěn další kříž. Stavba byla až do roku 1996 ve velmi špatném stavu, poté však byla dvakrát opravována a to v letech 1996 a 2005. Dnešní stav je velmi dobrý. V interiéru však chybí vybavení (www.pamatkyaprirodakarlovarska.cz).

Obr. č. 25: Kaple v obci Mezirolí

Kaple v obci Mírová (viz. obr. č. 26) pochází z druhé poloviny 19. století. Je postavena v novogotickém slohu. Renovace se dočkala v roce 1998 a v následujícím roce byl v kapli zavěšen zvon. V interiéru je umístěna plastika. Vnější omítka je kvůli nadměrnému lokálnímu znečištění ovzduší silně znečištěná. Blízkost frekventované silnice způsobila také zasolení omítky. Před kaplí je torzo železného kříže (Klsák, 2007).

Obr. č. 26: Kaple v obci Mírová

Kaple v Nivách (viz. obr. č. 27) je postavena v barokním slohu v 18. století. U stavby je vzrostlá památná lípa. Na průčelí kaple je umístěn křížek, vstupní dveře jsou zamřížované. Na střeše kaple je věžička. Zajímavostí je, že kaple nemá žádná okna. Inventář se nedochoval a žádný se dosud nedoplnil. Omítky jsou zavlhčené až do výše obvodového věnce pod střešnou. Jedním z příčin bude stékání vody z přilehlé vozovky. Omítka se tak na mnoha místech odlupuje (Gnirs, 1996).

V obci Nivy, na místě zvaném Kocourek, má původní místo kamenný smírčí kříž (viz. obr. č. 28). Kříž, stojící u cesty poblíž kaolinového lomu, je velmi zručně tesaný. Na temeni kříže byl dříve uchycen železný kříž. Dnes je kříž zarostlý křovinami a je velmi těžké ho zpozorovat. Jedná se o běžný typ smírčího kříže.

7.5.8 Ostrov a okolí

Město Ostrov (dříve Ostrov nad Ohří) s více jak 17 tisíci obyvateli patří k největším městům Karlovarského kraje. Vznik města začátkem 13. století dokazuje stavba hřbitovního kostela sv. Jakuba Většího v románském stylu. Město dlouhou dobu patřilo rodu Šliků, kteří zde nechali postavit zámek. Později k němu byl navržen zámecký park, jehož vzhled se časem měnil a jeho nynější tvář se dochovala z druhé poloviny 19. století. Park je místem pro mnoho sakrálních památek a významných uměleckých parkových prvků. Náměstí Ostrova je postaveno v duchu reálného socialismu a je typickým zástupcem tohoto uměleckého směru padesátých a šedesátých let 20. století (Beran, 2004).

Oblast zahrnuje i KÚ Horní Ždár u Ostrova, Vykmánov u Ostrova, Dolní Ždár u Ostrova, Kfely u Ostrova, Hluboký, Hroznětín včetně sídla Velký rybník, Bystřice u Hroznětína, Ruprechtov u Hroznětína, Podlesí u Ostrova, Hájek u Ostrova, Sadov,

Lesov, Nová víska u Osrova, Stráň, Mořičov včetně sídla Liticov. Tabulka všech DSS evidovaných v této oblasti je součástí přílohy č. 11.

Sousoší sv. Jana Nepomuckého, sv. Floriána a sv. Šebestiána u kostela sv. Petra a Pavla v Hroznětíně (viz. obr. č. 29) pochází z roku 1724. Sousoší stojí na třístupňovém podstavci. Památka nenesé žádné výrazné známky poškození, pouze nápis na přední části podstavce je již takřka zmizelí.

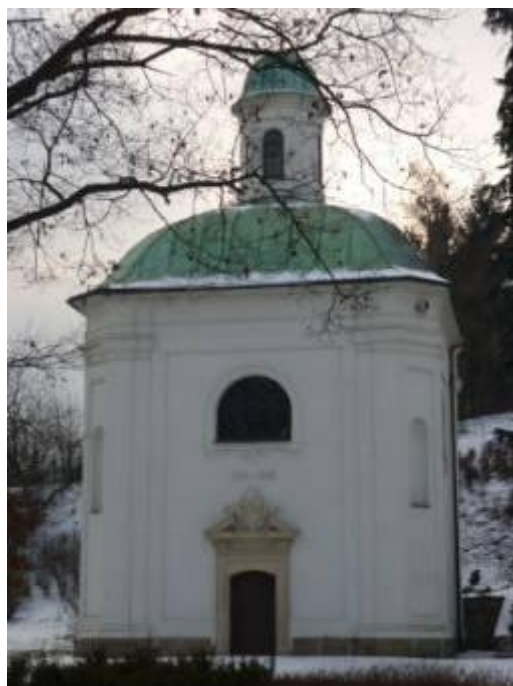
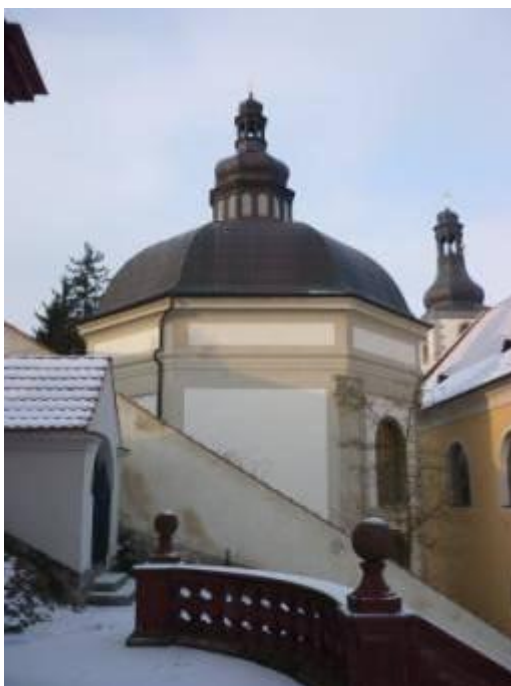
Obr. č. 29: Sousoší sv. Jana Nepomuckého, sv. Floriána a sv. Šebestiána v Hroznětíně

V areálu piaristického kláštera stojí soubor historicky významných kaplí. Jmenovitě kaple sv. Floriána, kaple sv. Anny, kaple Panny Marie Einsiedelské a kaple Panny Marie Bolestné. Barokní kaple sv. Floriána byla postavena v letech 1692 až 1693. Na přelomu 18. a 19. století byla stavby využívána jako sýpka a provedly se na ní necitlivé stavební zásahy. Později byla kaple také využívána jako skladiště či mobiliář. Následně stavba zchátrala a byla opět využívána jako skladiště až do roku 2000. V roce 2007 se stejně jako zbytek klášterního areálu, kaple zrekonstruovala. V interiéru jsou k nalezení reliéfy čtrnácti zastavení Křížové cesty. Kaple sv. Anny byla dostavěna v roce 1663. Sloužila jako kaple pohřební, kde se uchovávaly ostatky šlechty. Kaple byla několikrát rekonstruována, naposledy v roce 2007, kdy byl ve velmi špatné stavu. Kaple Panny Marie Einsiedelské byla postavena v letech 1709 až 1710. Její vzhled kopíruje kapli ve švýcarském Einsiedelnu. Oproti ostatním klášterním kaplím nikdy nedosáhla havarijního stavu, v průběhu let byla několikrát opravována, naposledy koncem devadesátých let 20. století. Na průčelí kaple je umístěn nápis „*CAPELLA B.M.V. EINSIEDLENSIS a 1744 DIGNISSIMUS, VEROAE PIETATIS MATERNAE, AG BORNUM HAERES LUDOVICUS GEORGIUS BAADENSIS MARGHIO RESTAURAVIT*“. Kaple je bohatě štukově vyzdobena včetně několika plastik. V interiéru je umístěna černá madona z Einsiedeln, oltář a několik lavic. Barokní kaple Panny Marie Bolestné byla

postavena v roce 1665. Během poloviny 20. století zůstalo z kaple pouze torzo v podobě rozvalin několika nosných stěn. Náročná rekonstrukce proběhla v letech 2006 a 2007. V interiéru kaple, který je nyní zamřížovaný, je umístěna Pieta (www.pamatkyaprirodakarlovarska.cz).

Obr. č. 30: Kaple sv. Floriána, kaple sv. Anny, kaple Panny Marie Einsiedelské a kaple Panny Marie Bolestné v Ostrově (zleva nahoře)

Klasicistní kaple sv. Jana Nepomuckého (viz. obr. č. 31) stojí v zámeckém parku v Ostrově. Datace stavby se počítá k roku 1827. Součástí kaple byla i dřevěná socha sv. Jana Nepomuckého, která se bohužel nedochovala. V roce 2010 byla zchátralá stavba zrekonstruována. Interiér kaple je však stále bez vybavení a znečištěn. Omítky jsou zavlhčené.

Obr. č. 31: Kaple sv. Jana Nepomuckého v Ostrově

7.5.9 Pernink a okolí

Obec Pernink se rozkládá uprostřed Krušných hor mezi rozsáhlými lesy převážně jehličnatých dřevin. Při založení roku 1532 Pernink sloužil jako hornické středisko Krušnohoří. Kromě hornictví se obyvatelé živili jako jehlaři, sklenáři, hrnčíři a roku 1763 rukavičkáři a brašnáři. Spolu s Horní Blatnou a Abertamy Pernink vytvářel tzv. „stříbrný trojúhelník“. (Breindl, 2003). Dnes je obec sportovně rekreačním areálem. Kromě obce Pernink je součástí KÚ sídla Bludná a Rybná.

Území zahrnuje i KÚ Hřebečná, Abertamy, Lípa, Merklín u Karlových Varů, Pstruží u Merklína, Oldříš u Merklína a Odeř. Tabulka všech DSS evidovaných v této oblasti je součástí přílohy č. 12.

Ve významných hornických městech Abertamy a Hřebečná bylo těženo převážně stříbro. Začátkem 17. století však obce upadaly po vyčerpání zdrojů rud. Další demografické ztráty obce utrpěly odsunem Němců po válce. V Abertamech sídlil významný rukavičkářský závod, který byl oficiálně uzavřen v roce 1998. Ve dvacátých a třicátých letech se zde těžila také rašelina. Pro Abertamy je především významné datum 1876, kdy byla obec povýšena na město. Dnes jsou obyvatelé převážně živi z turismu. Oblast je charakteristická horskými loukami a lesní vegetací

jehličnatých dřevin. Obec Merklín je pak po právu nazývána vstupní branou Krušných hor. V 17. století byla obec a celé její okolí vypleněno Švédy.

Kaple v Oldřiši (viz. obr. č. 32) stojí u rybníku na návsi mezi dvěma jírovci. Před kaplí je v kamenném obelisku vložený svatý obrázek. Vybavení kaple je velmi bohaté a obsahuje mimo jiné svaté obrázky a křížky. Kaple je ve velmi dobrém stavu, zřejmě po nedávné rekonstrukci. Povrchové úpravy jsou nepoškozené. Vstupní dveře jsou oddělené železnou mříží.

Obr. č. 32: Kaple v Oldřiši

7.5.10 Stráž nad Ohří a okolí

Stráž nad Ohří byla založena za účelem vybírání cla, od čehož pochází i samotný název obce. Ve 14. století získal Karel IV. kromě Stráže i Boč a Horní hrad a všechny přilehlé pozemky od kláštera výměnou za Libočany. Z milodarů poutníků byl pak postaven kostel sv. Michaela archanděla. Obcí protéká řeka Ohře a je vklíněna mezi kopce začínajících Krušných hor.

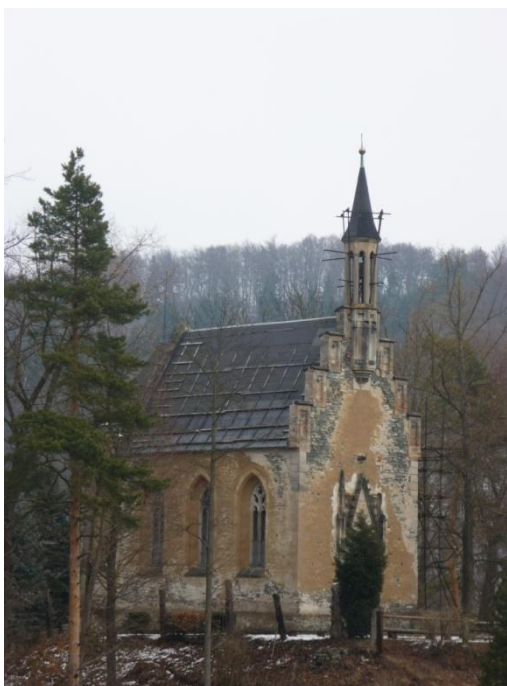
Kapitola zahrnuje KÚ Krásný les včetně sídla Horní Hrad, Vrch, Osvinov, Maroltov, Květnová, Vojkovice nad Ohří, Jakubov, Damice, Korunní včetně sídla Kamenec, Peklo, Boč, Srní u Boče, Malý Hrzín, Smilov nad Ohří. Tabulka všech DSS evidovaných v této oblasti je součástí přílohy č. 13.

Obec Boč a přilehlé obce podél řeky Ohře sloužily v 16. století ke splavování dřeva. V Boči pak sídlil přístav. Okolí obcí Smilov a Malý Hrzín pak sloužilo čistě těžebním činnostem dřeva v místních lesích. Kvůli hornatému terénu oblasti a převažující lesní krajině, zde nebylo možné ve větší míře provozovat zemědělskou

činnost. Obyvatelé se tedy převážně živilí pěstováním ovoce v ovocných sadech a řemeslné výrobě. Během třicetileté války byla obec Boč vypálena Švédy.

Kaple sv. Michaela Archanděla (viz. obr. č. 23) je postavena v pseudogotickém slohu z roku 1849. Stojí nad dnes zříceninou hradu Hauenštejn. Svou nynější pseudogotickou podobu získala během let přestavby 1878 až 1882. Během 20. století byla kaple používána jako skladiště. Až v roce 2005 se dočkala renovace. S tím bylo i navraceno několik dřevěných lavic do interiéru kaple. Původně zde byl také dřevěný oltář.

Obr. č. 33: Kaple sv. Michaela Archanděla u zříceniny hradu Hauenštejn

Smírčí kříž v Jakubově (viz. obr. č. 34) stojí u výklenkové kapličky u zdi bývalé porcelánky. Jeho dřívější stanoviště není známo, kříž sem byl posazen po roce 1945 bez jakékoliv dokumentace. Kříž je hrubě opracovaný z žulového kamene, nemá žádné rytiny ani ornamenty či nápisy. Typologicky jde o běžný typ smírčího kříže (www.pamatkyaprirodakarlovarska.cz).

Obr. č. 34: Smírčí kříž v Jakobově

Sousoší Nejsvětější Trojice ve Stráži nad Ohří (viz. obr. č. 35) pochází z roku 1704. Původně stávalo v dnes již zaniklé osadě ležící vedle dnešní Stráže. Sousoší poté stávalo u silnice, ale po nehodě automobilu, kdy byla památka poničena, se po restaurátorském zásahu přenesla na nynější místo v parku před kostelem sv. Michaela Archanděla. Na přední straně podstavce je nečitelný nápis. Celé sousoší je v dobrém stavu, pouze na některých místech lze spatřit známky biologického znečištění. Udržovaný prostor kolem památky svědčí o průběžné údržbě (Slapnicka, 1937).

Obr. č. 35: Sousoší Nejsvětější Trojice ve Stráži nad Ohří

7.6 Mapování a vektorizace DSS z map III. vojenského mapování

Tzv. III. vojenské mapování pochází z let 1876 až 1880, které bylo vytvořeno kvůli nedostatečným informacím ve Františkově mapování. Františkovo mapování, neboli II. vojenské mapování probíhalo v letech 1836-1852 a jejím podkladem byl Stablní katastr. Oproti I. vojenskému mapování došlo ke zvýšení přesnosti. Po čase však nároky monarchie nesplňovalo ani II. vojenské mapování. Následující mapování je vybaveno výškopisem tvořeným vrstevnicemi a kvótami (<http://oldmaps.geolab.cz/>). Mapy jsou v měřítku 1:25 000 a dělení listů je dle zeměpisné sítě.

Geoportál Cenia toto mapování poskytuje ve formě WMS služby a bylo tedy možné získat informace o DSS a kaplí, které se v dobách vzniku vojenského mapování vyskytovaly na řešeném území okresu Karlovy Vary. V prostředí ArcGIS byla tedy vytvořena vektorizací vrstva DSS, která je součástí přílohy č.32. Výstupem je mapa DSS, které byly zmapovány v letech 1876 až 1880.

8. Výsledky

8.1 Sumarizace nalezených objektů v řešeném území

Po rozsáhlém terénním průzkumu celé části okresu Karlovy Vary a po získání potřebných informací z literárních, elektronických a výpovědních zdrojů bylo nalezeno celkem 398 objektů DSS. Z toho 275 existujících, 25 transferovaných a 98 zaniklých. Příloha č. 11 zobrazuje celkovou sumarizační tabulku, která je rozdělena na katastrální území a eviduje všechny DSS na řešeném území.

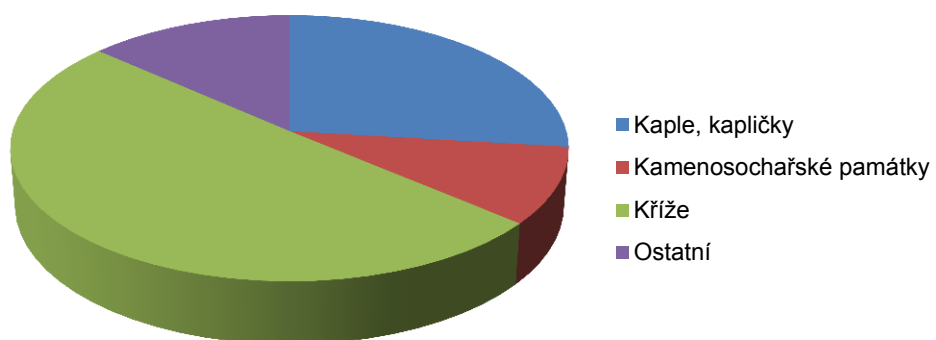
Každá DSS zahrnutá v tabulkách uvedených v přílohách č. 1 až 10 je dále uvedena v databázi, která je součástí přílohy č. 31. V databázi jsou jednotlivé DSS označeny příslušným katalogovým číslem, jehož složení je popsáno v kapitole „Metodika“. Dále jsou zde rozšiřující informace o dataci objektu, nápisu na objektu a náhledová fotografie, v případě transferovaných památek také důvod transferu a informace o původním umístění stavby. Zaniklé památky obsahují historickou fotografii a informaci o důvodu zániku. Případná nezískaná data jsou v tabulce oznámena.

V příloze č. 33 je k nahlédnutí rozsáhlá fotogalerie, logicky řazená dle katastrálních území a dále dle katalogových čísel památek. Fotogalerie bohatě dokumentuje a informuje o současném stavu DSS v řešeném území. V databázi je vytvořen filtr, dle kterého je možné přehledně a snadno získat potřebnou informaci o konkrétním objektu bez nutnosti rolování celé databáze.

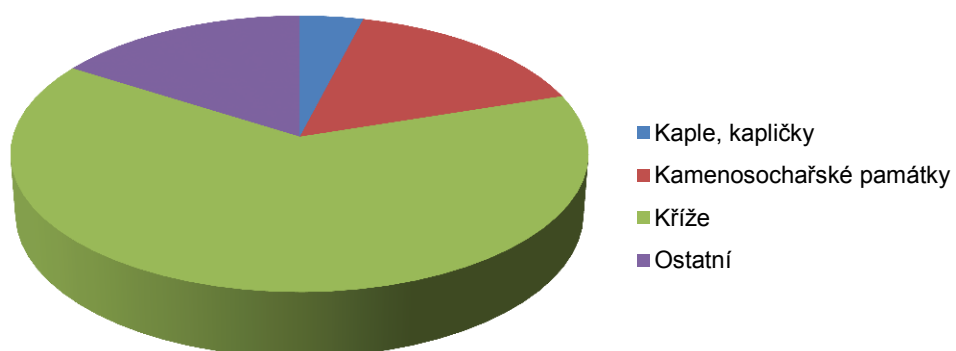
Obrázky č. 36 až 38 graficky znázorňují poměry nalezených DSS dle typologického rozřazení. V případě zaniklých DSS je poměr pouze informativní, neboť historické podklady o zaniklých křížích jsou velmi těžko dohledatelné a jejich studie je úkolem historiků se znalostmi z archivnictví. Existující i transferované památky jsou z nejvýraznější části tvořeny kříži (smírčí kříže, železné kříže, kamenné kříže, křížový kámen, dřevěné kříže). Kamenosochařské památky (sochy, sloupy, sousoší) a ostatní (boží muka, výklenky, podstavce, oltář, reliéf, svatý obrázek) se v oblasti vyskytovaly v nejmenším množství. Jedinou transferovanou kaplí je kaple sv. Barbory v Jáchymově.

Všechny obrázky a tabulky v kapitole „Výsledky“ jsou vytvořeny výhradně autorem této práce.

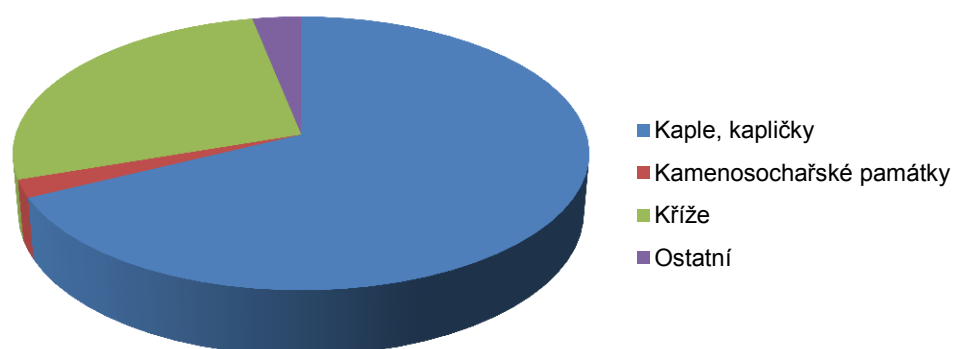
Obr. č. 36: Poměr existujících DSS dle typologie

Obr. č. 37: Poměr transferovaných DSS dle typologie

Obr. č. 38: Poměr zaniklých DSS dle typologie

Je nutné zdůraznit, že jako transferované stavby byly označeny pouze ty, u kterých se tato skutečnost s jistotou potvrdila. V některých případech se transfer předpokládal, ale nepotvrdil. Pak se stavba označila za netransferovanou a tedy pouze stávající. Některé nalezené stavby pravděpodobně v minulosti podlehly transferu, ale dokumentace ani svědectví tuto skutečnost bohužel nikde neuvádějí a tak není možné s jistotou tyto stavby zařadit do této kategorie. To znamená, že všechny DSS, u kterých transfer nebyl potvrzen, jsou zařazeny do kategorie stávající neboli existující.

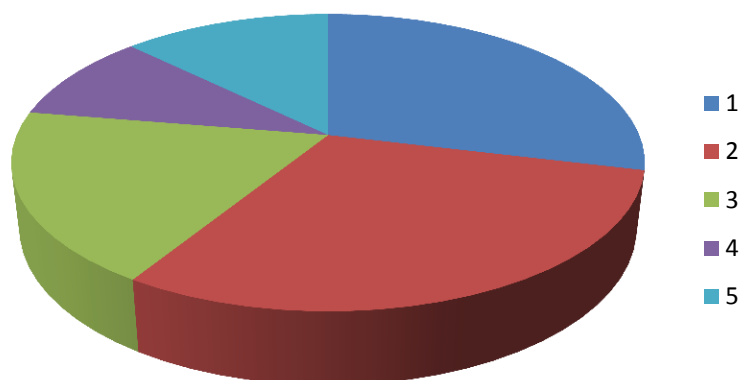
8.2 Hodnocení stavu nalezených DSS

Jedním z pilířů terénního průzkumu bylo zjištění stavu památek. Počet obnovených a udržovaných objektů s hodnocením „1“ a „2“ výrazně převyšuje zbylé kategorie. Nejhorší hodnocení „4“ a „5“ tvoří přibližně čtvrtinu z celkového počtu.

Obr. č. 39 znázorňuje úroveň údržby a obnovy DSS v jednotlivých oblastech výzkumu, přičemž levý sloupec označuje celkové množství nalezených (tzn. existujících a transferovaných staveb) a pravý sloupec určuje, kolik je z tohoto množství ve velmi dobrém či dobrém stavu (označeno číselnou hodnotou „1“ a „2“, jejichž komentář je podrobně uveden v kapitole „Metodika“). V tab. č. 1 jsou uvedeny tyto poměry v číselných hodnotách a obr. č. 40 jej charakterizuje procentuálním podílem z celkového množství v dané oblasti.

Celkový počet nalezených staveb v jednotlivých územích však nebere v potaz jejich rozlohu a tedy skutečnou hustotu nalezených DSS. Tento ukazatel je graficky znázorněn v příloze č. 30.

Obr. č. 39: Stav nalezených DSS dle metodiky hodnocení stavu (1 až 5)

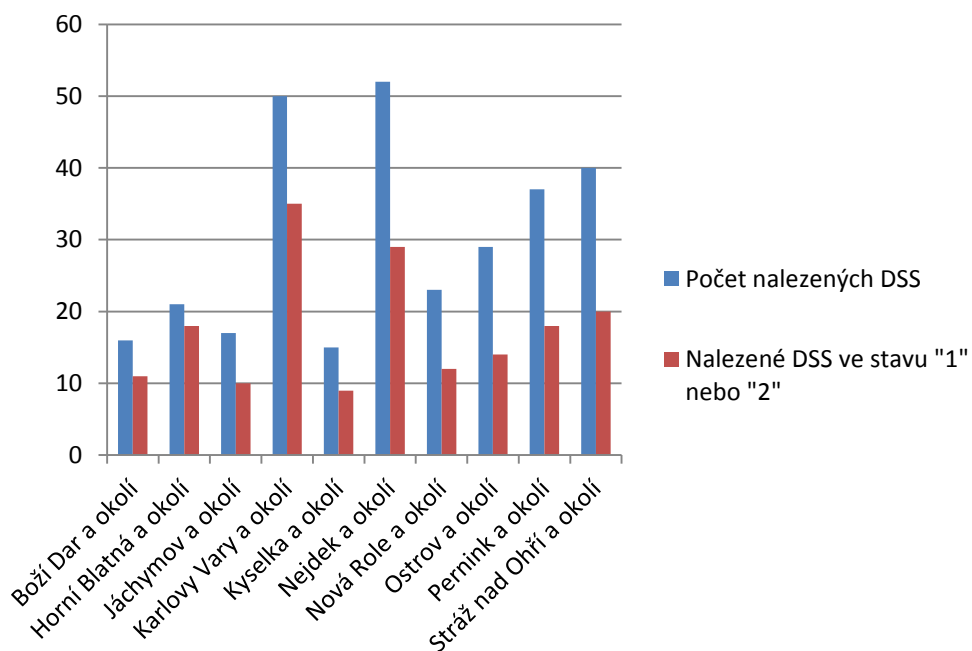
Tab. č. 1: Počet DSS dle hodnoceného stavu

Stav	Počet
1	86
2	91
3	55
4	30
5	38

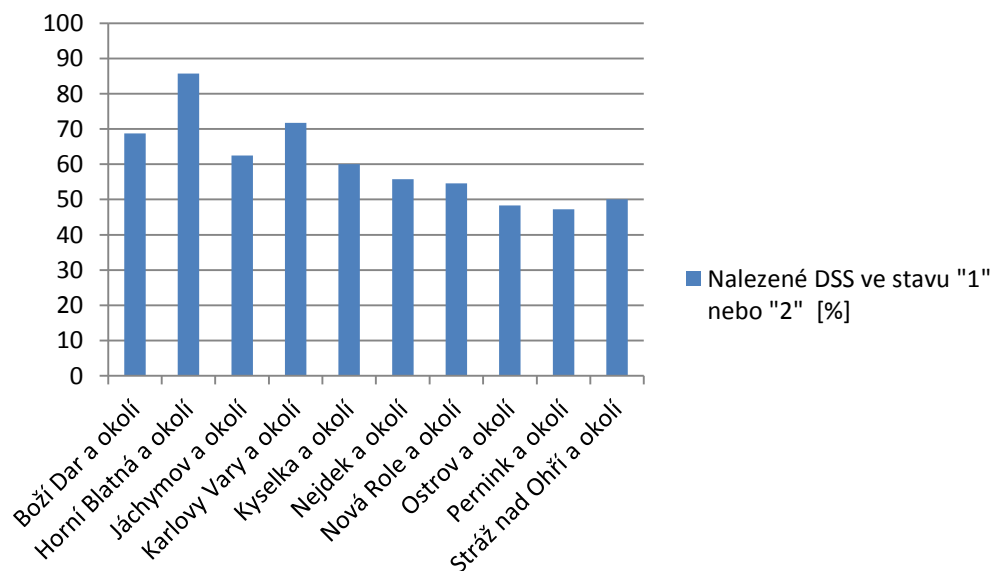
Tab. č. 2: Nalezené DSS v jednotlivých oblastech výzkumu a DSS s hodnocením stavu „1“ nebo „2“

Oblast výzkumu	Počet nalezených DSS	Nalezené DSS ve stavu "1" nebo "2"
Boží Dar a okolí	16	11
Horní Blatná a okolí	21	18
Jáchymov a okolí	17	11
Karlovy Vary a okolí	50	35
Kyselka a okolí	15	9
Nejdek a okolí	52	29
Nová Role a okolí	23	12
Ostrov a okolí	29	14
Pernink a okolí	37	18
Stráž nad Ohří a okolí	40	20

Obr. č. 40: Nalezené DSS v jednotlivých oblastech výzkumu a DSS s hodnocením stavu „1“ nebo „2“

Obr. č. 41: Procentuální podíl DSS ve stavu „1“ nebo „2“

Obr. č. 42: Příklad DSS s hodnocením „1“

Zleva nahoře: železný kříž v Jakubově, železný kříž v Boči, kaple ve Fojtově; zleva dole: kaplička v Horní Blatné, kaple v Ruprechtově, výklenek v Abertamech

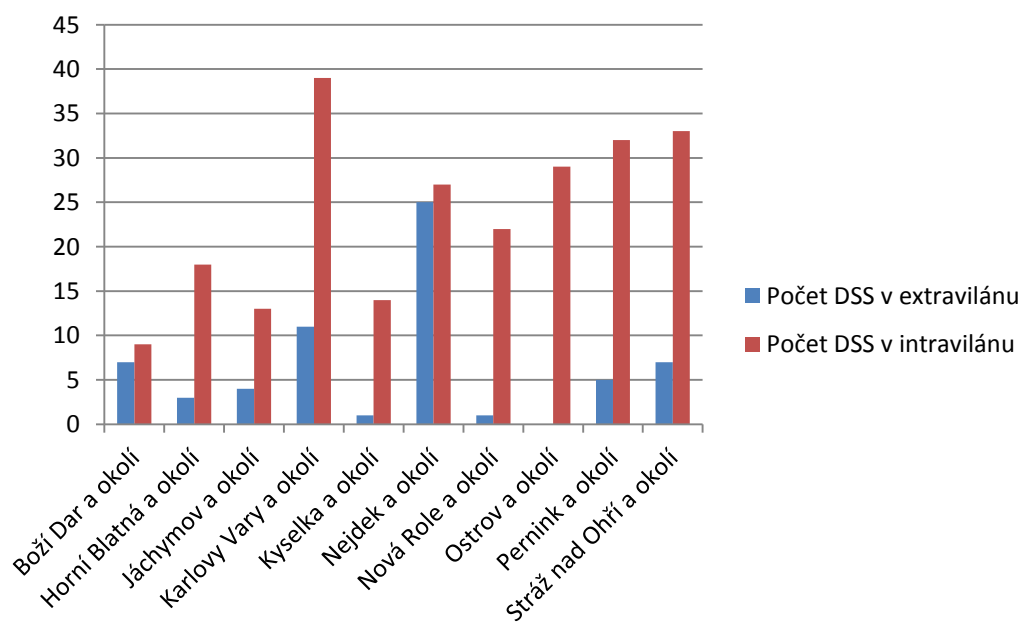
8.3 Poměr DSS v extravilánu a intravilánu

Důležitým historickým ukazatelem vývoje a údržby DSS je současný poměr objektů v extravilánu a intravilánu. Většina nyní zaniklých staveb pochází z dříve obývaných oblastí, využívaných cestních sítí či poutních míst, které jsou nyní extravilánem. Počet těchto staveb je daleko nižší než staveb v intravilánu, kde jsou stavby stále využívány. Počet DSS v extravilánu a intravilánu v jednotlivých oblastech je uveden v tab. č. 3. Oproti dalším oblastem, kde je počet DSS v extravilánu výrazně nižší nežli v intravilánu, má Nejdek a okolí počet srovnatelný.

Tab. č. 3: Poměr DSS v extravilánu a intravilánu

Oblast výzkumu	Počet DSS v extravilánu	Počet DSS v intravilánu
Boží Dar a okolí	7	9
Horní Blatná a okolí	3	18
Jáchymov a okolí	4	13
Karlovy Vary a okolí	11	39
Kyselka a okolí	1	14
Nejdek a okolí	25	27
Nová Role a okolí	1	22
Ostrov a okolí	0	29
Pernink a okolí	5	32
Stráž nad Ohří a okolí	7	33

Obr. č. 43: Poměr DSS v extravilánu a intravilánu

Množství téměř zaniklých či velmi poničených DSS je uvedeno v tab. č. 4, včetně procentuálního poměru všech DSS ohodnocených stavem „5“, dle metodiky. Z výsledků je patrné, že nejméně staveb s nejhorším hodnocením je ve větších městech – Karlovy Vary, Kyselka a v nejsevernější oblasti Horní Blatná. Nad 20% takto ohodnocených staveb má oblast Nová Role a Pernink.

Tab. č. 4: Počet DSS s hodnocením „5“ v extravilánu a intravilánu

Oblast výzkumu	DSS ve stavu "5" extravilán	DSS ve stavu "5" intravilán	Celkem DSS ve stavu "5"	Celkem DSS ve stavu "5" [%]
Boží Dar a okolí	2	0	2	12,5
Horní Blatná a okolí	0	1	1	4,8
Jáchymov a okolí	1	1	2	12,5
Karlovy Vary a okolí	0	1	1	2,2
Kyselka a okolí	0	1	1	6,7
Nejdek a okolí	2	5	7	13,5
Nová Role a okolí	0	6	6	27,3
Ostrov a okolí	0	4	4	13,8
Pernink a okolí	2	6	8	22,2
Stráž nad Ohří a okolí	0	5	5	13,2

Dalším výstupem práce jsou vektorizované mapy DSS vytvořené v prostředí GIS. V příloze č. 32 jsou dostupné vrstvy DSS stávajících, existujících, zaniklých a DSS evidovaných během III. vojenského mapování.

V příloze č. 18 je graficky znázorněn mapový výstup vektorizovaných DSS, které byly nalezeny na mapách III. vojenského mapování. V příloze č. 19 je následně srovnání počtu evidovaných DSS během III. vojenského mapování a DSS aktuálně evidovaných – tj. stávajících a transferovaných. Jednotlivé vrstvy jsou od sebe barevně odlišeny.

V příloze č. 15 je k nahlédnutí mapa všech existujících netransferovaných DSS na řešeném území.

V příloze č. 16 je k nahlédnutí mapa všech existujících transferovaných DSS na řešeném území.

V příloze č. 17 je k nahlédnutí mapa všech zaniklých DSS na řešeném území.

Mapové výstupy v jednotlivých přílohách jsou vytvořeny autorem. Podkladová data jsou použita z geoportálu CENIA, využitím WMS služeb a zpracováním v prostředí systému ArcGIS od společnosti ESRI. Použity byly mapové vrstvy „Podkladová mapa“ a „Mapa III. vojenského mapování“.

Obr. č. 44: Příklad DSS s hodnocením „5“ - podstavce zaniklých křížů

Zleva nahoře: Damice, Hory, Lužec; zleva dole: Nejda, Rýžovna, Lípa

8.4 Nově nalezené objekty DSS

Z celkového počtu evidovaných staveb bylo terénním průzkumem nalezeno 67 dosud nezmapovaných DSS. Jednotlivé počty staveb uvádí tab. č. 6. Dle vymezených oblastí je jejich jmenovitý výčet následující:

Boží Dar a okolí: Boží muko v Božím Daru, čtyři výklenky v Božím Daru, jeden železný kříž v Rýžovně, jeden dřevěný kříž v Rýžovně.

Horní Blatná a okolí: Dva železné kříže v Horní Blatné, dva výklenky v Horní Blatné, dva železné kříže v Nových Hamrech.

Jáchymov a okolí: Dva železné kříže v Jáchymově – Suchá.

Karlovy Vary a okolí: Dva železné kříže v Drahovicích, dva železné kříže v Horách u Jenišova, jeden dřevěný kříž v Horách u Jenišova, dva svaté obrázky v Horách u Jenišova, jeden výklenek v Horách u Jenišova, jedno boží muko v Horách u Jenišova, dva dřevěné kříže v Karlových Varech, jeden svatý obrázek v Karlových Varech, jeden výklenek v Karlových Varech, jeden železný kříž v Karlových Varech – Rybářích, jeden výklenek v Karlových Varech – Stará role.

Kyselka a okolí: Železný kříž v Jakubově, jedna zvonička v Pulovicích, jeden železný kříž v Pulovicích, jeden dřevěný kříž v Radošově.

Nejdek a okolí: Jeden železný kříž v Tisové u Nejdku.

Nová Role a okolí: Jeden železný kříž v Mezirolí, jeden železný kříž v Nivách, jedna zvonička v Nové Roli, jedno boží muka v Nové Roli, dva železné kříže v Nové Roli, jeden kamenný kříž v Nové Roli, soustava podstavců v Nové Roli.

Ostrov a okolí: železný kříž v Dolním Žďáru, dva železné kříže v Nejdě, jeden železný kříž v Hroznětíně, jeden dřevěný kříž v Ostrově, jeden podstavec v Ostrově.

Pernink a okolí: Jeden výklenek v Abertamech, dva dřevěné kříže v Abertamech, jeden železný kříž v Abertamech, jeden reliéf v Perninku, jedna zvonička v Perninku, jeden dřevěný kříž v Perninku – Rybné, jeden železný kříž v Hřeběčné, jeden dřevěný kříž v Hřebečné, jedna zvonička v Hřebečné, jeden železný kříž v Pstruží.

Stráž nad Ohří a okolí: Jeden železný kříž v Boči, jeden železný kříž v Jakubově, jeden dřevěný kříž v Korunní, jeden železný kříž v Květnové, jeden železný kříž v Malém Hrzíně, jedna dřevěná zvonička ve Stráži nad Ohří, jeden podstavec ve Stráži nad Ohří.

Nejméně nových DSS bylo nalezeno v Nejdku a okolí a Jáchymově a okolí. Lze tedy předpokládat, že tyto oblasti jsou nejlépe prozkoumány. Nejvíce nově nalezených objektů je v oblasti Karlovy Vary a okolí a Pernink a okolí. V případě Karlových Varů jde hlavně o blízká okolí města. Rozdělení staveb dle typologie a dle oblasti vyznačuje tab. č. 5 a tab. č. 6.

Tab. č. 5: Nově nalezené DSS v regionu Karlovy Vary dle typologie

Typ stavby	Počet DSS
Výklenky	9
Dřevěné kříže	14
Železné kříže	29
Kamenné kříže	1
Zvoničky	5
Svaté obrázky	3
Podstavce	2
Reliéf	1
Boží muka	3
Cekem	67

Tab. č. 6: Nově nalezené DSS v regionu Karlovy Vary dle vymezených oblastí

Oblast výzkumu	Počet DSS
Boží Dar a okolí	7
Horní Blatná a okolí	6
Jáchymov a okolí	2
Karlovy Vary a okolí	15
Kyselka a okolí	4
Nejdek a okolí	1
Nová Role a okolí	8
Ostrov a okolí	6
Pernink a okolí	11
Stráž nad Ohří a okolí	7

Obr. č. 45: Příklad nově nalezených DSS

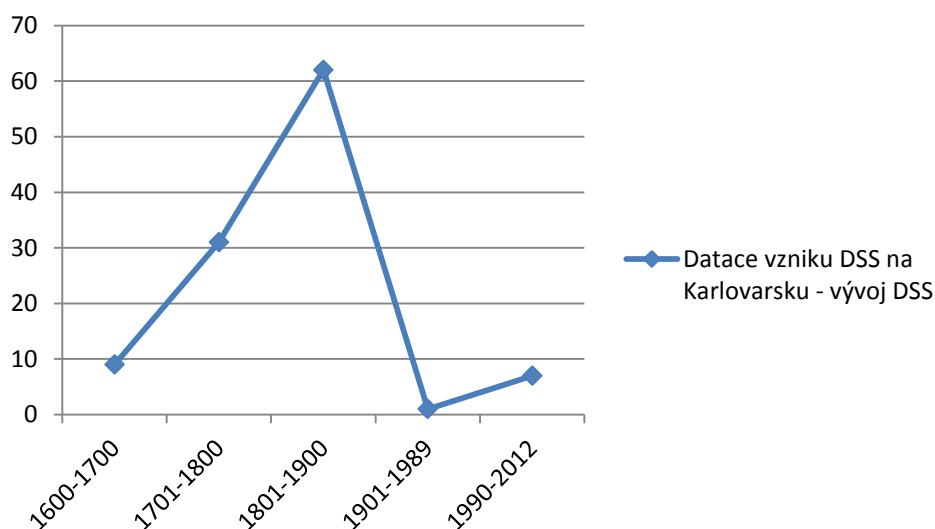

Zleva nahoře: železný kříž v Jakubově, železný kříž v Horní Blatné, výklenek v Horní Blatné; zleva dole: železný kříž v Tisové, dřevěný kříž na Rýžovně, dřevěný kříž v Karlových Varech

8.5 Datace nalezených DSS

Ze stávajících a transferovaných staveb je celkem 190 bez informace o dataci stáří objektu. Mezi tyto stavby patří zejména kříže, na kterých není rok vzniku uveden a dokumentace je nedohledatelná. Zbýlých 110 staveb má buď dataci přibližnou, vztaženou na století či jeho část, anebo disponuje datací přesnou, tzn. je znám přesný rok vzniku stavby, případně rozmezí výstavby objektu.

Obr. č. 46: Vývoj počtu DSS dle datace vzniku

Z obrázku č. 45 je patrné, že nejvíce DSS vznikalo během 19. století, konkrétně se jich na řešeném území vyskytuje 62. Vývoj od 17. století, kdy počet DSS stále stoupá až k vrcholu v 19. století, je také ovlivněn zánikem těchto starších staveb. Do 20. století následně spadá radikální propad zájmu o DSS a prakticky nulový zájem stavět stavby nové. Jediná DSS, která spadá do tohoto období, je z roku 1988, tedy postavená až ke konci století. Po roce 1990 je patrné zlepšení zájmu a motivace stavět stavby nové. Celkově se jich na území vystavělo do roku 2012 šest. Přesný počet staveb rozdělených dle datace vzniku je znázorněn v tab. č. 7.

Tab. č. 7: Počet DSS dle datace vzniku

Datace vzniku	1600-1700	1701-1800	1801-1900	1901 - 1989	1990-2012
Počet DSS	9	31	62	1	7

9. Diskuse

Během terénního mapování bylo nalezeno celkem 300 staveb, z toho 25 transferovaných. Práce si dále kladla za cíl dohledat i stavby zaniklé. Počet zaniklých staveb na řešeném území dosáhl hodnoty 98. Většinou se jedná o zaniklé kaple a kapličky, jejichž dokumentace je dobře dohledatelná. U zaniklých křížů, božích muk a dalších drobných památek bylo získání historických informací složitější a vzhledem k velkému území je studie těchto materiálů nad rámec významu práce a měla by být předmětem dalšího výzkumu. Tato práce u zaniklých staveb slouží především jako cenný podklad pro další rozšiřující odborné historické práce a může posloužit jako jejich výchozí dokument.

Jelikož si tato práce vzala za cíl zmapování poměrně rozsáhlého území, není možné porovnat množství nalezených staveb s jinými, stejně rozsáhlými pracemi. Názorným příkladem je však práce Vokurkové (2011), která mapovala DSS v mikroregionu Prachaticko (přesněji řečeno území dobrovolného svazku obcí Prachaticko). Na této řešené oblasti, která zaujímá osm katastrálních území, bylo nalezeno 124 objektů DSS. Srovnáme-li to s územím, které řeší tato práce, tak na ploše 98 katastrálních území bylo nalezeno 300 objektů DSS. Matematicky řečeno se jedná o 12x menší území, přičemž staveb bylo nalezeno pouze přibližně 2,4x méně. Jižní Čechy mají velmi silně zakořeněnou úctu k tradicím, včetně těch se sakrální tematikou. S porovnáním s dnes již prakticky nulově nábožensky smýšlejícím obyvatelstvem Karlovarska, je vztah k těmto stavbám slabší. Tomu odpovídá počet DSS, který je po srovnání významně nižší. Bakalářská práce Plíhala (2011) se věnovala mikroregionu Olešnicko v Jihomoravském kraji. Je obecně známé, že oblast jižní Moravy je stále silně nábožensky orientovaná a tato skutečnost vyplývá i z počtu nalezených staveb. Autor zde evidoval 62 objektů na velmi malém území. Zajímavý je i fakt, že datace staveb se nepohybovala především ve století 18. a 19., ale velká část objektů vznikla během 20. století. S porovnáním s Karlovarským regionem, kde na mnohonásobně větším území byl nalezen pouze jeden objekt pocházející z tohoto období. Je tedy třeba předpokládat, že na tuto skutečnost měl vliv významnější dopad světových válek, především 2. světové války, a s tím spojený následný odsun Německých obyvatel, kdy mnoho staveb zaniklo a přerušením vztahů ke krajině zanikla i motivace nové DSS stavět. Je také známo, že Karlovarsko bylo díky své geograficky západní poloze a s tím spojené blízkosti k západním kapitalistickým zemím velmi politicky sledováno a socialistický vliv, který byl silným odpůrcem náboženství, znemožňoval jeho rozvoj a obnovu až do politického převratu v roce 1989. Jihomoravský kraj byl těmito skutečnostmi, ne ušetřen, ale do jisté míry méně zatížen. Naopak stav památek, jak na Olešnicku, tak i v Karlovarském regionu, je obdobný a objekty s vyšším hodnocením oceňující stav, údržbu a obnovu tvoří více než polovinu z celkového počtu. Většinou jde o nedávné restaurátorské, sanační nebo pouze obnovovací stavební zásahy, především z posledních deseti let.

Rozdíl v oblastech není záležitostí pouze celorepublikovou, ale i vnitřní – v rámci řešeného území. V deseti oblastech, které byly pro účely mapování diferenciovány, se projevila jejich autonomie v mnoha skutečnostech ve vztahu k DSS, od počtu nalezených staveb k jejich stavu a typologii. Oblasti rozkládající se

v centru Krušných hor, tzn. Boží Dar a okolí, Horní Blatná a okolí, mají bohatou a dlouhou historii, kterou započalo především hornictví. Právě s bohatstvím a silnou náboženskou náklonností je spojeno vztyčování DSS v hojnější míře, nežli v podhůří Krušných hor. Po odsunu Němců po 2. světové válce však mnoho těchto staveb zaniklo spolu se zánikem obcí samotných. Koncentrace DSS se tak přesunula pouze do stále existujících horských center Nových Hamrů, Horní Blatné a Božího Daru. V extravilánech měst, které jsou nyní takřka úplně opuštěné, však všechny stavby zanikly. Naopak v intravilánu se díky turismu a zájmu místních obyvatel památky neustále obnovují a udržují. Právě tyto horské oblasti patří mezi území s nejlépe hodnocenými stavby památek. Výjimku tvoří pouze oblast Perninku a okolí, který je na výskyt DSS velmi bohatý, ale stav samotných objektů je nadprůměrně špatný. Na rozdíl od ostatních oblastí, je zde evidován vyšší počet staveb také v extravilánu, kde jsou stavby méně sledovány a jejich stav této skutečnosti odpovídá.

Pokud Krušnohoří odolalo kolektivizaci po nástupu socialismu a s tím spojenému rozorávání mezí a nadměrnému využívání pozemků blokovým zemědělstvím, oblasti Ostrova a Nové Role touto, pro DSS nepříznivou situací, ušetřeny nebyly. Oblast Ostrova a okolí utrpěla silnou resocializací kulturní, hospodářskou a urbanistickou. Scelování zemědělských ploch způsobilo zánik takřka všech DSS, které se zde vyskytovaly. Jejich násilný přesun nebo přímo zánik byl natolik pečlivý, že se v této oblasti neověřil jediný jejich výskyt. Typicky barokní krajina, pod kterou si lze romanticky představit soubor dvou až tří urostlých lip chránící mezi sebou kapličku nebo křížek, je zde úplně eliminována a dá se považovat v těchto místech za zaniklou. Jedinou koncentrací DSS tak tvoří Staré město v Ostrově. Zbytek města urbanisticky koncipovaný v sociálním realismu nemá na svém území žádný objekt DSS. „Duch“ socialismu je patrný i v blízkém okolí Ostrova – v obcích Nejda, Hájek u Ostrova, Vykmánov, Dolní a Horní Žďár, Mořičov, Liticov a dalších okolních obcích, kde se až na vzácné výjimky žádné DSS nevyskytují a v řešeném území se tak prezentují nelichotivým unikátem. Tristní je i jejich stav, jehož pomyslný průměr zvyšuje pouze soubor staveb v Klášterním areálu v Ostrově, který v nedávné době prodělal rekonstrukci. Podobnými problémy disponuje i oblast Nové Role, která byla v minulosti využívána především zemědělsky, průmyslově a těžebně. Množství torz DSS umístěných u kostela sv. Archanděla Michaela v Nové Roli reflektuje transfer těchto památek z míst okolních kaolinových a uhelných lomů. Socialismus postihl také bývalé královské město Jáchymov. Zde se těžba uranu, která zapříčinila přebudování obce, projevila na vysoké míře transferu památek, včetně neobvyklého přestěhování kaple sv. Barbory při budování širší silnice. Zániku Jáchymovské kaple napomohl především status lázeňského města. Okolí Jáchymovska je terénně velmi nedostupné a většina DSS náleží intravilánu obcí. Ačkoliv je oblast Jáchymovska poměrně rozsáhlá, z důvodu zániku množství okolních obcí a chátrání zbylých je většina DSS koncentrovaná v samotném ústředním městě.

S řešenou oblastí sousedí ekonomicky slabší území Sokolovska z jedné strany a Ústecka, respektive Chomutovska ze strany druhé. I tyto aspekty se při zpracovávání této práce projevily. Nejdek a okolí, který přímo hraničí se Sokolovskem, je především průmyslovým centrem Krušných hor s několika

významnými podniky. Z historických důvodů se na území města vyskytuje poměrně velké množství DSS, včetně v blízkém extravilánu stojící Křížové cesty. Ta je díky zásluze místních sdružení a historické významnosti nově zrestaurována a obnovena a aktuálně patří mezi nejnavštěvovanější turistické sakrální cíle Karlovarska. Zbylé objekty však trpí nedostatečnou pozorností, nezájmem a nulovou finanční podporou (jako výjimku lze ještě uvést sloupy v centru města, které jsou viditelně udržované). Zajímavé zjištění však vyvolají objekty na území chatařských oblastí, především v obcích Rudné, Vysoká Pec a Tisová. Objekty nalezené v intravilánu byly udržované a opravené. V již o několik set metrů vzdálenějším extravilánu obce, kde se nacházely další objekty – železné kříže, byly tyto stavby v o poznání horším stavu. Úměrně se vzdalující objekty pravidelně vykazovaly horší stav. Lze předpokládat, že mnoho staveb v dnes již zaniklých obcích v okolních lesích jsou zaniklé právě z nedostatku pozornosti a důsledkem chybějící evidence. Okrajové obce oblasti v těsné hranici se Sokolovskem - Rájec, Suchá, Černava a Kobelec jednotně trpí nedostatečným zájmem o DSS, stav zdejších památek je velmi špatný a některým z nich hrozí v blízké době úplný zánik. Jedná se o sociálně a ekonomicky slabší oblasti a tomuto faktoru lze stav přisuzovat.

Velmi obdobně problematickou oblastí je Stráž nad Ohří a okolí, hraničící s okresem Chomutov v Ústeckém kraji. V porovnání s ostatními oblastmi je zde průměrný počet objektů s nejhorším hodnocením, naopak s hodnocením „1“ a „2“ je počet jedním s nejnižších. Především obce Smilov a Maroltov jsou ve velmi špatném a zanedbaném stavu, čemuž odpovídá i stav DSS. Všem objektům, které náleží území těchto obcí, jsou ve stavu silně havarijním a téměř ve všech případech již neobnovitelných. Obce stojí na okraji zájmu kraje a není jim poskytována odpovídající finanční pomoc. Lze tedy předpokládat, že tyto objekty brzy zaniknou. Celkový počet DSS v oblasti zvyšuje obec Jakubov hraničící s vojenským újezdem Hradiště. Vysoký počet existujících památek je důsledek odloučenosti, nulového průmyslu, zemědělství ani jiného negativního faktoru ovlivňující počet DSS. Zájem o objekty zvyšuje počet chatařů, jejichž vliv byl již v předchozím textu zdůrazňován.

Velmi pozitivně se na počtu a stavu památek projevilo lázeňství, které má v řešené oblasti okresu Karlovy Vary dlouhou tradici. Kromě samotných Karlových Varů jsou to i dnes hojně mediálně řešené lázně Kyselka. Oblast Karlových Varů dosahuje nejmenší procentuální hodnoty staveb v nejhorším stavu. V Karlových Varech je díky lázeňství o památky velký zájem, včetně památek v extravilánu, které zahrnují především stavby v lázeňském lese. Cizinci i tuzemskými návštěvníky jsou památky hojně navštěvovány a obdivovány, jejich obnova je proto nutnou prezentací města v očích zahraničních návštěvníků. Většina staveb pochází z období 19. století, kdy byl rozvoj lázeňství velmi markantní. Především stavby z historického centra se dochovaly až dodnes. Podobným zájmem disponovaly i druhé lázně v okrese – Kyselka, dnes bohužel již chátrající. DSS jsou zde však především v dobrém stavu, jejich obnovu zařídil ve spolupráci s krajem hraničící vojenský újezd Hradiště. Tento akt podpory památek lze přisoudit kompenzaci újmou za zaniklé sakrální památky ve vojenské oblasti.

Nedostatkem v aktuální evidenci DSS na Karlovarsku je její decentralizace. Mnoho dokumentů, map a elektronických zdrojů uvádí určité množství evidovaných staveb. Některé především kaplí (www.zaniklekostely.cz,

www.pamatkyaprirodakarlovarska.cz), některé křížů (katastrální mapa, mapy.cz). Žádný zdroj však nenabízí kompletní informaci o množství a základní statistické typologii těchto památek. Kromě již evidovaných objektů bylo při terénním průzkumu objeveno celkem 67 nových, dosud v žádném zdroji uváděných staveb. Jejich souhrn s popisem je hlavním výsledkem této práce a je součástí přílohy. Především v mapových zdrojích jsou některé lokalizace objektů špatně uvedeny a patří mezi zaniklé nebo transferované na nové místo. Tyto skutečnosti bylo třeba získat kontrolou daného místa a ověřením si skutečné lokalizace.

Tato práce, se na rozdíl od žánrově obdobných prací (Labancová, 2010; Lipš, 2010; Plíhal, 2011; Vokurková, 2011) věnovala, kromě samotného terénního průzkumu a lokalizace, také vytvoření mapy v prostředí GIS, která lépe vizuálně prezentuje rozložení a umístění staveb. Výsledné vrstvy, které jsou umístěny v DVD přílohách, mají nastavený souřadnicový systém S-JTSK, který je kompatibilní s dalšími mapami dostupnými na geoportálu CENIA a lze je v prostředí GIS načíst a dále s nimi pracovat. Studium map III. vojenského mapování byla vytvořena také mapa DSS zde evidovaných. Vytvořené vrstvy mohou být použity při případném budoucím vytváření celkové mapy DSS v České republice.

Porovnáním aktuální vytvořené evidence DSS s evidencí během III. vojenského mapování, lze vyzorovat podstatný rozdíl v počtu nalezených objektů. Zjištěná data se dají přisoudit nedokonalé lokalizaci a nedostatečnému terénnímu průzkumu. Zatímco kaple a kapličky byly pravděpodobně zmapovány všechny, kříže a další drobné stavby nikoliv. V této typologické kategorii je možné vidět příčinu nelogicky rozdílného počtu evidovaných staveb. Z 19. století pochází největší množství DSS a je tedy možné uvažovat, že právě v tomto období dosáhl jejich počet maxima.

10. Závěry

Oproti jiným oblastem na území České republiky je počet DSS nízký. Důvodem jsou přesuny obyvatel, sociálně a ekonomicky slabší regiony, nepříznivý terén, silný vliv socialismu a zánik obcí. I přes všechny negativní vlivy bylo nalezeno 300 DSS z toho 67 nově zdokumentovaných a lokalizovaných. Typologicky vzato bylo nejvíce nalezeno železných křížů. V rámci řešeného území se počty staveb a jejich stav v různých oblastech velmi odlišoval. Tato skutečnost závisela na mnoho zjištěných faktorech. Mimo jiné na geografických, historických a sociálně ekonomických specifik oblasti, ale také na zdánlivě podružných detailech, jako chalupaření nebo lázeňství. Poměr typů staveb není nijak odlišný od jiných regionů a odpovídá dosud zjištěným údajům.

Datace vzniku staveb dle předpokladů koresponduje s vývojem památkové péče u nás. Bereme-li v potaz pouze DSS, u kterých byla zjištěna orientační nebo přesná datace, je nejčastější původ přiřazován k 19. století, které představuje pomyslný vrchol vztahu obyvatelstva na Karlovarsku k DSS a k církvi všeobecně. Nejstarší stavby v oblasti jsou datovány k 17. století, přičemž v 18. století následoval mírný vzrůst vzniklých DSS. Radikální pokles až téměř úplná absence vzniku DSS se váže k 20. století. Tato skutečnost je způsobena množstvím negativních vlivů na vývoj, obnovu a vznik DSS. Na počátku století se DSS transferovaly mimo pozornost veřejnosti, poté následovaly dvě světové války a s tím spojené bombardování, devastování a drancování budov, včetně sakrálních. Po válce následoval nástup socialismu, který vše spojované s církví a náboženstvím celkově odsuzoval. Obrození zájmu tak připadá až na konec století, v 90. letech a na počátku nového tisíciletí. DSS se nejen opravují a restaurují, ale také se po přibližně sto letech stavějí nové. Dle dostupných historických fotografií se širokým spektrem datace je patrné, že aktuální stav památek se výrazně zlepšil. Údržba památek tak dosahuje pomyslného vrcholu. Porovnáním s množstvím DSS ve III. vojenském mapování je patrný silný nárůst. Tuto skutečnost však lze přisoudit nedostatečné evidenci během vojenského mapování. Zejména se s nejvyšší pravděpodobností nemapovaly výklenky, zbylé podstavce pod kříži, sochy, sloupy, sousoší, svaté obrázky i některé drobnější zvoničky či kříže. Průzkumem map III. vojenského mapování bylo nalezeno 118 DSS, z toho 43 kaplí, 16 kapliček (zde není dle mapové legendy zcela jasné, zda jsou v této kategorii zahrnuty pouze kapličky, pravděpodobně jsou v této skupině zahrnuty i boží muka) a 59 křížů.

Tato práce proto představuje první ucelenou, kompletní evidenci všech zachovalých DSS v řešeném území, včetně dokumentace textové i obrazové. Vytvořená evidence by měla sloužit jako dostupný zdroj informací o drobných sakrálních stavbách na Karlovarsku.

11. Použitá literatura

1. BERAN, J., et al. Dějiny Karlovarského kraje. 1.sted. Karlovy Vary: Karlovarský kraj, 2004. ISBN 80-239-3477-5.
2. BREINDL, J. Centrální Krušnohoří. Sdružení Centrální Krušnohoří, 2003. 80-239-1944-X
3. BRYCHTA, D. Drobná církevní architektura jako součást kulturní tradice v jednotlivých regionech – region České středohoří: Bakalářská práce. Praha: Česká zemědělská univerzita, 2011.
4. BURACHOVIČ, S. Když odešli Němci. In Historický sborník Karlovarska I.; Augustin, M., Ed.; 1993; pp 176–180.
5. BURACHOVIČ, S. Obec Jenišov. Královské Poříčí: Mikroregion Sokolov - východ, 2007.
6. DREYHAUFEN, W. Die AltenSteinkreuze in Böhmenundim Sudetengau. Reichenberg: Sudeten deuticher Berlag Franz Kraus, 1940.
7. FLOCHOVÁ, L. Drobné sakrální památky na katastru města Rousínov: Bakalářská práce. Brno: Masarykova univerzita, 2010.
8. GNIRS, A. Topographie der historischen und kunstgeschichtlichen Denkmale in dem Bezirke Karlsbad. 1996. ISBN 3-486-56170-7.
9. GÖHSL, M. Heimatkunde des Karlsbader Bezirkes. Karlsbader, 1937.
10. HABEL, P. Die Sudeten-Deutschen. München: F.A. Herbig, 1992. ISBN 3-7844-2379-5.
11. HÁJEK, T. - BUKAČOVÁ, I. Příběhy drobných památek. 1.sted. České Budějovice: Studio JB, 2001. ISBN 80-900903-9-7.
12. CHVOJKOVÁ, J. Drobná církevní architektura jako součást kulturní tradice jednotlivých regionů: Bakalářská práce. Praha: Česká zemědělská univerzita, 2011.
13. JÁCHYMOVSKÝ, V. Obec Hory. Královské Poříčí: Mikroregion Sokolov - východ, 2007.
14. KLSÁK, J. Obec Mírová. Královské Poříčí: Mikroregion Sokolov - východ, 2007.
15. KOLEKTIV AUTORŮ Karlovarský kraj. Karlovy Vary: Karlovarský kraj, 2003. ISBN 80-239-1943-1.
16. KŮRKOVÁ, P. Odsun sudetských Němců a osidlování poválečného pohraničí v české próze: Diplomová práce. Brno: Masarykova univerzita, 2006.

17. KVĚT, R. Duše krajiny. Staré stezky v proměnách věků. 1. vyd. Praha: Academia, 2003, ISBN 80-200-1012-2
18. KVĚT, R. Země, krajina a člověk sjednocení historie Země, krajiny a člověka, čili systémové pojetí a přírodní zákonitosti v geologii, geografii a historiografii. Brno: Moravské zemské muzeum, 2006.
19. KYSELKA, I. Význam drobných krajinných prvků, zkušenosti s jejich obnovou u nás i v zahraničí. In DEJMAL, I. (ed) Tvář naší země – krajina domova. Lomnice nad Popelkou: Česká komora architektů, 2001
20. LABANSKÁ, H. Drobné církevní stavby (terénní výzkum): Diplomová práce. Praha: Česká zemědělská univerzita, 2010.
21. LINKE, E. Heimatkunde des Bezirkes Karlsbad: I, Kunstgeschichte : Baukunst und Bildnerie, 1937.
22. LIPŠ, V. Drobné církevní památky – CHKO Třeboňsko: Bakalářská práce. Praha: Česká zemědělská univerzita, 2010.
23. MICHÁLEK, M. Křížová cesta v Nejdku. Nejdek: Město Nejdek, 2007. ISBN 978-80-254-0270-2.
24. MIKŠÍČEK, P. Znovuobjevené Krušnohoří. 3rd ed. Domažlice: Nakladatelství Českého lesa, 2006. ISBN 80-861125-70-X.
25. MRÁZ, B., et al. Karlovy Vary. Praha: Panorama, 1983. ISBN 11-116-83.
26. NUSEK, J. – SVOBODA, J., et al. Příběh kapliček: drobné sakrální objekty na Podblanicku. 1.vyd. Vlašim: ČSOP Vlašim, 2001. ISBN 80-86327-16-7
27. PELLOVÁ, L. Česká barokní krajina a její proměny. Různé přístupy ke krajině v barokním období: Diplomová práce. Brno: Masarykova univerzita, 2006.
28. PIEKARCZYKOVÁ, L. Identifikace historických hodnot krajiny KPZ Zahrádecko: Diplomová práce. Praha: Česká zemědělská univerzita, 2011.
29. PLÍHAL, V. Drobné sakrální objekty v krajině mikroregionu Olešnicko: Bakalářská práce. Brno: Mendelova univerzita, 2011.
30. POCHE, E. Umělecké památky Čech A/J. Praha: Academia, 1978.
31. POCHE, E. Umělecké památky Čech K/O. Praha: Academia, 1978.
32. POCHE, E. Umělecké památky Čech P/Š. Praha: Academia, 1978.
33. POCHE, E. Umělecké památky Čech T/Ž. Praha: Academia, 1978.
34. ŘEHÁČEK, K. Němci na Karlovarsku v letech 1945 - 1948. Plzeň: Vlastní náklad, 2011. ISBN 987-80-254-9620-6.
35. SANDNER, J. Neudek, Elbogen, Karlsbad. Unvergessliches Sudetenland. Augsburg: Sandauer Verlag, 2003.

36. SEDLÁK, M. Historický průvodce Karlovarskem. Plzeň: Krajské nakladatelství v Plzni, 1962.
37. SCHMIDT, R. Soupis památek historických a uměleckých v Království českém, XL, Politický okres Jáchymovský. Praha, 1913.
38. SLAPNICKA, F. Heimatbüchlein für das Kaadner und Duppauer Land. Praha, 1937.
39. SOUKUP, V., et al. 777 kostelů, klášterů a kaplí ČR. 1.vyd. Praha: Kartografie Praha, ed. 2002. ISBN 80-7011-708-7.
40. VÍT, J., et al. Kamenné kříže Čech a Moravy: sborník Společnosti pro výzkum kamenných křížů. Aš: Muzeum Aš, 2007.
41. VOKÁLOVÁ, M. Drobné sakrální památky, jejich obnova a funkce v současné české krajině: Bakalářská práce. Brno: Masarykova univerzita, 2008.
42. VOKURKOVÁ, J. Drobné církevní stavby (Terénní výzkum ve vybraném regionu): Bakalářská práce. Praha: Česká zemědělská univerzita, 2011.

Elektronické zdroje:

43. BERAN, P. Jelení, 2005. <http://www.zanikleobce.cz>.
<http://www.zanikleobce.cz/index.php?obec=314> (accessed Jan 30, 2013).
44. BURACHOVIČ, S. Historie Božího Daru. www.bozi-dar.cz.
<http://www.bozi-dar.cz/historieboziho-daru/d-1095/p1=25262> (accessed Jan 14, 2013).
45. BURACHOVIČ, S. Dějiny Karlových Varů. www.kr-karlovarsky.cz.
<http://www.kr-karlovarsky.cz/Cyklo/turistika/pamatky/pamatkyN/KV.htm>
(accessed Sept 28, 2012).
46. LABORATOŘ GEOINFORMATIKY. <http://oldmaps.geolab.cz/>.
http://oldmaps.geolab.cz/map_root.pl?lang=cs&map_root=3vm
47. NOVÁK, P. Korozní účinky prostředí na kovy. www.vscht.cz.
http://www.vscht.cz/met/stranky/vyuka/predmety/koroze_materialu_pro_restauratory/kadm/pdf/1_3.pdf (accessed Nov 20, 2012).
48. KOLEKTIV AUTORŮ <http://www.pamatkyapriodakarlovarska.cz/>.
<http://www.pamatkyapriodakarlovarska.cz/architektonicke-pamatky/sakralni-stavby/> (accessed Oct 10, 2012).
49. KOTLÍK, P.; DOUBRAVOVÁ, I. Koroze a degradace stavebních materiálů. www.vscht.cz.

http://www.vscht.cz/met/stranky/vyuka/predmety/koroze_materialu_pro_restauratory/kadm/pdf/2_4.pdf (accessed Nov 20, 2012).

50. KUČEROVÁ, I. Koroze a degradace dřeva. www.vscht.cz. http://www.vscht.cz/met/stranky/vyuka/predmety/koroze_materialu_pro_restauratory/kadm/pdf/3_5.pdf (accessed Nov 20, 2012).

51. POSPIZIL, T. Obrazoborectví. www.monumenttotransformation.org. <http://www.monumenttotransformation.org/atlas-transformace/html/o/obrazoborectvi/obrazoborectvi.html> (accessed Oct 10, 2012).

52. VOJTĚCH, D.; NOVÁK, P. Fyzikální degradace materiálů. www.vscht.cz. http://www.vscht.cz/met/stranky/vyuka/predmety/koroze_materialu_pro_restauratory/kadm/pdf/1_5.pdf (accessed Nov 20, 2012).

53. WALTER, V. Drobná sakrální architektura na území města Brna. <http://vilemwalter.cz>. <http://vilemwalter.cz/dsa/index.htm> (accessed Sept 31, 2012).

54. www.husitstvi.cz. <http://www.husitstvi.cz/rp24.php> (accessed Oct 10, 2012).

55. <http://farnost.katolik.cz/>. <http://farnost.katolik.cz/lanskroun/farnost/pruvodce/vaclav/vaclav1/utraq.pdf> (accessed Oct 10, 2012).

Ostatní zdroje

56. Obnova a údržba drobné sakrální architektury: Základní principy a zásady. České Budějovice: HALAMA, 2010. ISBN 978-80-87082-18-8.

12. Seznam příloh

- Příloha č. 1: Drobné sakrální stavby v oblasti Boží Dar a okolí
- Příloha č. 2: Drobné sakrální stavby v oblasti Horní Blatná a okolí
- Příloha č. 3: Drobné sakrální stavby v oblasti Jáchymov a okolí
- Příloha č. 4: Drobné sakrální stavby v oblasti Karlovy Vary a okolí
- Příloha č. 5: Drobné sakrální stavby v oblasti Kyselka a okolí
- Příloha č. 6: Drobné sakrální stavby v oblasti Nejdek a okolí
- Příloha č. 7: Drobné sakrální stavby v oblasti Nová Role a okolí
- Příloha č. 8: Drobné sakrální stavby v oblasti Ostrov a okolí
- Příloha č. 9: Drobné sakrální stavby v oblasti Pernink a okolí
- Příloha č. 10: Drobné sakrální stavby v oblasti Stráž nad Ohří a okolí
- Příloha č. 11: Celkový souhrn nalezených drobných sakrálních staveb na katastrálních území řešené oblasti okresu Karlovy Vary
- Příloha č. 12: Vymezení oblastí v řešeném území okresu Karlovy Vary
- Příloha č. 13: Mapa hornických měst v Krušných horách okresu Karlovy Vary
- Příloha č. 14: Mapa zaniklých obcí v Krušných horách po odsunu Němců po 2. světové válce
- Příloha č. 15: Mapa existujících drobných sakrálních staveb na řešeném území okresu Karlovy Vary
- Příloha č. 16: Mapa transferovaných drobných sakrálních staveb na řešeném území okresu Karlovy Vary
- Příloha č. 17: Mapa zaniklých drobných sakrálních staveb na řešeném území okresu Karlovy Vary
- Příloha č. 18: Mapa drobných sakrálních staveb evidovaných během III. vojenského mapování
- Příloha č. 19: Mapa porovnání výskytu drobných sakrálních staveb evidovaných během III. vojenského mapování se stávající evidencí
- Příloha č. 20: Příloha č. 20: Mapa drobných sakrálních staveb v oblasti Boží Dar a okolí
- Příloha č. 21: Mapa drobných sakrálních staveb v oblasti Horní Blatná a okolí
- Příloha č. 22: Mapa drobných sakrálních staveb v oblasti Jáchymov a okolí

- Příloha č. 23: Mapa drobných sakrálních staveb v oblasti Karlovy Vary a okolí
- Příloha č. 24: Mapa drobných sakrálních staveb v oblasti Kyselka a okolí
- Příloha č. 25: Mapa drobných sakrálních staveb v oblasti Nejdek a okolí
- Příloha č. 26: Mapa drobných sakrálních staveb v oblasti Nová Role a okolí
- Příloha č. 27: Mapa drobných sakrálních staveb v oblasti Ostrov a okolí
- Příloha č. 28: Mapa drobných sakrálních staveb v oblasti Pernink
- Příloha č. 29: Mapa drobných sakrálních staveb v oblasti Stráž nad Ohří
- Příloha č. 30: Mapa hustoty nalezených drobných sakrálních staveb v jednotlivých oblastech výzkumu
- Příloha č. 31: Databáze drobných sakrálních staveb na řešeném území okresu Karlovy Vary
- Příloha č. 32: Zvektorizované vrstvy existujících, zaniklých a transferovaných drobných sakrálních staveb v ArcGIS
- Příloha č. 33: Fotodokumentace nalezených drobných sakrálních staveb

Poznámka: Přílohy číslo 31 až 33 jsou dostupné elektronicky na DVD, přiloženém k diplomové práci.

Příloha č. 1: Drobné sakrální stavby v oblasti Boží Dar a okolí

Typ objektu	Stav	Popis objektu, zajímavost	Katastr, obec, lokalizace GPS	Forma
boží muka	1	dřevěná boží muka	Boží Dar, Boží Dar, N 50°24.68792', E 12°55.31228'	exist.
železný kříž	3	na náměstí, vysoký podstavec, bílý Kristus	Boží Dar, Boží Dar, N 50°24.672', E 12°55.311'	exist.
výklenek	1	Madonna, zasklená	Boží Dar, Boží Dar, N 50°24.695', E 12°55.207'	exist.
železný kříž	3	u kostela sv. Anny	Boží Dar, Boží Dar, N 50°24.585', E 12°55.466'	exist.
železný kříž	1	areál Novako, pozlacená soška Krista	Boží Dar, Boží Dar, N 50°24.76287', E 12°55.68315'	exist.
železný kříž	1	pozlacená soška Krista	Boží Dar, Boží Dar, N 50°24.218', E 12°55.309'	exist.
výklenek	1	výklenek s Andělem, zasklený	Boží Dar, Boží Dar, N 50°24.777', E 12°55.267'	exist.
smírčí kříž	3	kamenný kříž, vyryté srdce	Boží Dar, Boží Dar, N 50°23.99063', E 12°55.17213'	exist.
výklenek	1	zasklený výklenek sv. Josef	Boží Dar, Boží Dar, N 50°24.642', E 12°55.464'	exist.
železný kříž	2	nápis 1865	Boží Dar, Boží Dar, N 50°24.64298', E 12°55.45962'	exist.
výklenek	1	obrázek sv. Anny ve výklenku	Boží Dar, Boží Dar, N 50°24.543', E 12°55.509'	exist.
železný kříž	2	mramorový podstavec	Boží Dar, Boží Dar, N 50°24.348', E 12°55.542'	exist.
socha	2	socha sv. Jana Nepomuckého	Boží Dar, Boží Dar, N 50°24.560', E 12°55.455'	exist.
železný kříž	5	podstavec, na "Ježíškově stezce"	Boží Dar, Boží Dar, N 50°24.10517', E 12°53.06928'	exist.
železný kříž	5	podstavec	Ryžovna, Ryžovna, N 50°24.306', E 12°50.376'	exist.

dřevěný kříž	1	na památku zbořeného kostela	Ryžovna, Rýžovna, N 50°24.176', E 12°50.246'	exist.
kaple	/	kaple sv. Jana Nepomuckého	Rýžovna, Rozhraní, 50.4335139N, 12.8017194E	zanikl.

Příloha č. 2: Drobné sakrální stavby v oblasti Horní Blatná a okolí

Typ objektu	Stav	Popis objektu, zajímavost	Katastr, obec, lokalizace GPS	Forma
kaple	1	kaplička sv. Kříže, se zaskleným výklenkem	Horní Blatná, Horní Blatná, N 50°23.360', E 12°46.279'	exist.
kaple	2	kaple sv. Anny	Horní Blatná, Horní Blatná, N 50°23.51205', E 12°46.10995'	exist.
socha	2	socha sv. Josefa	Horní Blatná, Horní Blatná, N 50°23.407', E 12°46.209'	exist.
sloup	2	sloup se sochou sv. Jana Nepomuckého	Horní Blatná, Horní Blatná, N 50°23.41153', E 12°46.24383'	exist.
železný kříž	5	zkorodovaný	Horní Blatná, Horní Blatná, N 50°23.322', E 12°46.125'	exist.
socha	2	socha sv. Vojtěcha, zbytky polychromie	Horní Blatná, Horní Blatná, N 50°23.406', E 12°46.205'	exist.
železný kříž	2		Horní Blatná, Horní Blatná, N 50°22.98702', E 12°46.26197'	exist.
výklenek	2	zasklený výklenek s plastikou Panny Marie	Horní Blatná, Horní Blatná, N 50°23.38697', E 12°46.21200'	exist.
železný kříž	4	silně zkorodovaný, zohýbaný	Horní Blatná, Horní Blatná, N 50°23.468', E 12°46.338'	exist.
výklenek	2	zasklený výklenek s plastikou	Horní Blatná, Horní Blatná, N 50°23.615', E 12°46.216'	exist.
železný kříž	2		Horní Blatná, Horní Blatná, N 50°23.624', E 12°46.201'	exist.
kaple	1	na památku zbořeného kostela	Jelení u Nových Hamrů, Jelení, N 50°23.757', E 12°40.227'	exist.
železný kříž	4	silně zkorodovaný	Nové Hamry, Nové Hamry, N 50°21.50697', E 12°44.45373'	exist.
železný kříž	1	před polem	Nové Hamry, Nové Hamry, N 50°21.765', E 12°43.897'	exist.
železný kříž	1	pozlacené zdobení	Nové Hamry, Nové Hamry, N 50°22.079', E 12°43.336'	exist.

železný kříž	1	kříž nově přidělaný (2012) na původním podstavci	Nové Hamry, Nové Hamry, N 50°22.236', E 12°43.136'	exist.
kamenný kříž	2	soška Krista se stříbrnou barvou	Nové Hamry, Nové Hamry, N 50°21.539', E 12°43.687'	exist.
železný kříž	2		Nové Hamry, Nové Hamry, N 50°21.527', E 12°44.224'	exist.
kaple	1	barokní kaple se zvoničkou na střeše	Nové Hamry, Nové Hamry, N 50°21.495', E 12°44.612'	exist.
sloup	2	sloup se sochou Panny Marie	Nové Hamry, Nové Hamry, N 50° 21.820', E 12°43.480'	exist.
železný kříž	2	soška Krista, na podstavci kříž, mírně biologicky znečištěno	Nové Hamry, Nové Hamry, N 50°21.83878', E 12°43.89442'	exist.
kaple	/	kaple sv. Jana Křtitele	Potůčky, Pila u Potůček, neurčitá	zanikl.
kaple	/		Potůčky, Stráň, neurčitá	zanikl.

Příloha č. 3: Drobné sakrální stavby v oblasti Jáchymov a okolí

Typ objektu	Stav	Popis objektu, zajímavost	Katastr, obec, lokalizace GPS	Forma
kaple	/		Hanušov, Hanušov, neurčitá	zanikl.
kaple	/		Hluboký, Hluboký, 50.3229692N, 12.9058592E	zanikl.
socha	2	socha sv. Jana Nepomuckého	Jáchymov, Jáchymov, N 50°22.31195', E 12°54.80850'	exist.
boží muka	2	boží muka s křížem, před městskou radnicí	Jáchymov, Jáchymov, N 50°22.28938', E 12°54.78395'	transf.
kaple	3	kaple sv. Anny, na střeše zvonice	Jáchymov, Jáchymov, N 50°22.04335', E 12°55.08795'	exist.
kaple	2	kaple sv. Barbory, na střeše se zvoničkou	Jáchymov, Jáchymov, N 50°21.710', E 12°56.075'	trans.
kaple	3	kaple sv. Jana Nepomuckého, na střeše se zvoničkou	Jáchymov, Jáchymov, N 50°22.199', E 12°55.148'	exist.
sloup	1	sloup se sousoším Nejsvětější Trojice	Jáchymov, Jáchymov, N 50°22.32263', E 12°54.80210'	exist.
železný kříž	2	pozlacená soška Krista	Jáchymov, Jáchymov, N 50°22.28993', E 12°55.05542'	exist.
železný kříž	/		Jáchymov, Jáchymov, N 50°21.82515', E 12°56.77748'	zanikl.
dřevěný kříž	1	památník	Jáchymov, Mariánská, N 50°21.774', E 12°53.993'	exist.
kaple	1	u památných lip	Jáchymov, Mariánská, N 50°21.456', E 12°53.284'	exist.
kaple	3	matky boží	Jáchymov, Nové Město, N 50°22.127', E 12°54.532'	exist.
kaple	2	kaple Panny Marie, matky boží ponocné	Jáchymov, Nové Město, N 50°22.095', E 12°54.471'	exist.
železný kříž	1	součást hrobu, soška Krista stříbrné barvy	Jáchymov, Suchá, N 50°22.292', E 12°57.556'	exist.

dřevěný kříž	2	soška Krista	Jáchymov, Suchá, N 50°22.072', E 12°58.211'	exist.
železný kříž	5	podstavec	Jáchymov, Suchá, N 50°22.39662', E 12°57.49498'	exist.
železný kříž	5	podstavec, povalený	Plavno, Krásný les, N 50°22.082', E 12°59.040'	exist.
dřevěný kříž	2		Popov u Jáchymova, Popov, N 50°20.282', E 12°55.433'	exist.
kaple	5	zbořená	Popov u Jáchymova, Popov, N 50°20.324', E 12°55.276'	exist.

Příloha č. 4: Drobné sakrální stavby v oblasti Karlovy Vary a okolí

Typ objektu	Stav	Popis objektu, zajímavost	Katastr, obec, lokalizace GPS	Forma
sloup	3		Bor u Karlových Varů, Bor, N 50°15.890', E 12°56.097'	exist.
boží muka	3	na soukromé zahradě	Bor u Karlových Varů, Bor, N 50°15.967', E 12°56.254'	exist.
železný kříž	4	u kostela sv. Maří Magdalény	Bor u Karlových Varů, Bor, N 50°15.896', E 12°56.134'	exist.
smírčí kříž	3	kamenný kříž latinského tvaru	Bor u Karlových Varů, Bor, N 50°15.908', E 12°56.152'	transf.
kaple	/	kaple Panny Marie	Bohatice, Bohatice, 50.2367714N, 12.8795019E	zanikl.
smírčí kříž	3	kamenný kříž latinského tvaru, v blízkosti zámeckého parku	Dalovice, Dalovice, N 50°14.805', E 12° 53.515'	transf.
železný kříž	/		Dalovice, Dalovice, neurčitá	zanikl.
socha	2	socha Panny Marie, immaculata, biologicky znečištěna	Drahovice, Drahovice, N 50°13.771', E 12°52.842'	exist.
železný kříž	2	soška Krista pozlacená, biologicky znečištěný podstavec	Drahovice, Drahovice, N 50°13.81930', E 12°53.33162'	exist.
železný kříž	2	soška Krista pozlacená	Drahovice, Drahovice, N 50°14.11658', E 12°52.77830'	exist.
smírčí kříž	2	kamenný kříž barokního tvaru, je zde umístěno torzo smírčího kříže a jeho kopie, na kopii rytina řeckého kříže	Drahovice, Drahovice, N 50°13.764', E 12°52.866'	transf.
kaple	/	pseudogotická kaple	Drahovice, Drahovice, N 50°14.11572', E 12°52.98115'	zanikl.
smírčí kříž	/		Drahovice, Drahovice, neurčitá	zanikl.
kaple	/	kaple sv. Antonína	Dvory, Dvory, N 50°13.12968', E 12°49.64843'	zanikl.
kaple	/		Dvory, Dvory, N 50°13.45895', E 12°50.05745'	zanikl.

železný kříž	3	zkorodovaný, s pozlacenou soškou Ježíše	Hory u Jenišova, Hory, N 50°11.674', E 12°47.010'	exist.
kaple	3	kaple se zvoničkou, roku 1995 zrekonstruovaná, na průčelí templářský znak	Hory u Jenišova, Hory, N 50°12.776', E 12°47.471'	exist.
železný kříž	5	podstavec, černý	Hory u Jenišova, Hory, N 50°12.767', E 12°47.140'	exist.
železný kříž	3		Hory u Jenišova, Hory, N 50°12.724', E 12°47.379'	exist.
kaple	2	kaple sv. Anny, na střeše zvonička, bohatě vybavený interiér	Hory u Jenišova, Hory,	exist.
smírčí kříž	3	kříž řeckého tvaru, velmi hrubě opracovaný	Hory u Jenišova, Hory, N 50°11.763', E 12°46.999'	transf.
dřevěný kříž	1	dřevěný kříž na zdi roubenky	Hory u Jenišova, Hory, N 50°13.04090', E 12°47.31925'	exist.
výklenek	1	soška Panny Marie	Hory u Jenišova, Hory, N 50°13.04090', E 12°47.31925'	exist.
svatý obrázek	3		Hory u Jenišova, Hory, N 50°13.04090', E 12°47.31925'	exist.
svatý obrázek	3		Hory u Jenišova, Hory, N 50°13.04090', E 12°47.31925'	exist.
boží muka	1	zděná boží muka s výklenkem	Hory u Jenišova, Hory, N 50°13.04090', E 12°47.31925'	exist.
kaple	2	kaple sv. Anny, na střeše zvonička, bohatě vybavený interiér	Jenišov, Jenišov, N 50°13.604', E 12°47.965'	exist.
kaple	/	kaple Andělů strážných	Jenišov, Jenišov, neurčitá	zanikl.
smírčí kříž	3	kamenný kříž	Karlovy Vary, Karlovy Vary, N 50°13.236', E 12°52.480'	exist.
kaple	1	kaple Ecce homo	Karlovy Vary, Karlovy Vary, N 50°13.02795', E 12°52.67097'	exist.
kaple	1	kaple Ecce homo	Karlovy Vary, Karlovy Vary, N 50°13.86240', E 12°52.42980'	exist.
kaple	1	kaple Panny Marie	Karlovy Vary, Karlovy Vary, N 50°13.15607', E 12°52.67390'	exist.
kaplička	2	kaplička „Obraz“	Karlovy Vary, Karlovy Vary, N 50°12.49953', E 12°51.40357'	exist.

kaplička	2	kaplička sv. Vavřince, ze dvou stran posprejovaná, zavlhčená omítka u paty kapličky	Karlovy Vary, Karlovy Vary, N 50°13.22523', E 12°52.98270'	exist.
socha	2	socha sv. Bernarda	Karlovy Vary, Karlovy Vary, N 50°13.55973', E 12°52.85852'	exist.
socha	2	socha sv. Jana Nepomuckého, u kostela sv. Máří Magdaleny	Karlovy Vary, Karlovy Vary, N 50°13.36332', E 12°53.05230'	exist.
sloup	1	sloup se sousoším Nejsvětější Trojice	Karlovy Vary, Karlovy Vary, N 50°12.49953', E 12°51.40357'	exist.
oltář (lesní pobožnost)	2	lesní pobožnost, svatý obrázek	Karlovy Vary, Karlovy Vary, N 50°13.03235', E 12°51.99660'	exist.
dřevěný kříž	1	Keglewiczův kříž, barevné vyobrazení Krista	Karlovy Vary, Karlovy Vary, N 50°13.23690', E 12°52.70543'	exist.
dřevěný kříž	1	kříž na Petrově výšině	Karlovy Vary, Karlovy Vary, N 50°13.36968', E 12°52.76517'	exist.
kaple	2	pozdě barokní kaple sv. Anny, mírně popraskaná omítka, zasklený interiér s plastikami, zamřížovaná	Karlovy Vary, Karlovy Vary, N 50°13.49307', E 12°52.72435'	exist.
dřevěný kříž	1	pomník na kostel sv. Linharta	Karlovy Vary, Karlovy Vary, N 50°12.543', E 12°51.016'	exist.
kaple	1	dřevěná protestantská kaple sv. Nikolaje, u hotelu a rozhledny Aberg	Karlovy Vary, Karlovy Vary, N 50°12.242', E 12°50.773'	exist.
socha	2	barokní pískovcová socha od neznámého autora z roku 1728, socha sv. Jana Nepomuckého	Karlovy Vary, Karlovy Vary, N 50°13.82680', E 12°52.39657'	exist.
kaple	1	pseudogotická kaple sv. Linharta, v interiéru soška sv. Linharta s ležící krávou	Karlovy Vary, Karlovy Vary, N 50°12.55817', E 12°50.99202'	exist.
železný kříž	2	Rohanův kříž	Karlovy Vary, Karlovy Vary, N 50°13.52595', E 12°52.04485'	exist.
železný kříž	2		Karlovy Vary, Karlovy Vary, N 50°13.31522', E 12°51.89863'	exist.

svatý obrázek	4	v interiéru lesního altánu "Lesní pobožnosti", přelepená lepicí páskou	Karlovy Vary, Karlovy Vary, N 50°13.03378', E 12°52.01718'	exist.
dřevěný kříž	2	soška Krista pozlacená	Karlovy Vary, Karlovy Vary, N 50°13.263', E 12°53.175'	exist.
výklenek	2	zachovalá polychromie	Karlovy Vary, Karlovy Vary, N 50°13.337', E 12°53.433'	exist.
smírčí kříž	3	na zahradě hotelu Bellevue	Karlovy Vary, Karlovy Vary, N 50°13.22447', E 12°53.40037'	transf.
kaplička	/	kaplička U tří křížů	Karlovy Vary, Karlovy Vary,	zanikl.
kaple	/	kaple Olivetské hory, ve výklencích šest soch andělů, uvnitř sousoší Olivetské hory	Karlovy Vary, Karlovy Vary, N 50°13.18703', E 12°52.67987'	zanikl.
kaple	/	kaple Panny Marie	Karlovy Vary, Karlovy Vary, N 50°13.68912', E 12°52.90055'	zanikl.
dřevěný kříž	/	kříž na Jánské skále	Karlovy Vary, Karlovy Vary, N 50°13.74138', E 12°52.44030'	zanikl.
kaple	/	kaple Ecce Homo	Karlovy Vary, Karlovy Vary, neurčitá	zanikl.
kaple	/		Otovice u Karlových Varů, Otovice, neurčitá	zanikl.
železný kříž	2		Počerny, Počerny, N 50°14.315', E 12°48.569'	exist.
kaple	/	kaple Panny Marie Pomocné	Počerny, Počerny, N 50°14.20368', E 12°48.55963'	zanikl.
železný kříž	/		Počerny, Počerny, N 50°14.25600', E 12°48.41418'	zanikl.
smírčí kříž	/		Počerny, Počerny, N 50°14.26872', E 12°48.77453'	zanikl.
boží muka	/		Počerny, Počerny, N 50°14.29308', E 12°48.63545'	zanikl.
smírčí kříž	/		Počerny, Počerny, N 50°14.34378', E 12°49.00590'	zanikl.
železný kříž	1	zdobení	Rybáře, Karlovy Vary, N 50°14.03842', E 12°51.02177'	exist.
socha	/	barokní socha sv. Jana Nepomuckého, stávala na mostě přes říčku Rolavu ve staré části obce Rybáře	Rybáře, Rybáře, N 50°13.99477', E 12°50.79913'	zanikl.
sloup	2	sloup se sochou Panny Marie	Sedlec u Karlových Varů, Sedlec, N 50°14.738', E 12°51.679'	exist.

železný kříž	/		Sedlec u Karlových Varů, Sedlec, N 50°14.83193', E 12°51.28045'	zanikl.
smírčí kříž	/	Kříž latinského tvaru	Sedlec u Karlových Varů, Sedlec, neurčitá	zanikl.
kaple	1	protestantská kaple, na soukromém pozemku, nepřístupná	Stará Role, Stará Role, N 50°15.172', E 12°49.573'	exist.
výklenek	1	socha Madony, podsvícená	Stará Role, Stará Role, N 50°15.03498', E 12°49.81853'	exist.
kaple	/	na místě dnešního kostela Nanebevzetí Páně	Stará Role, Stará Role, N 50°14.92913', E 12°49.77117'	zanikl.
kaple	/	kaple Nanebevzetí Panny Marie	Tuhnice, Tuhnice, N 50°13.69243', E 12°51.06930'	zanikl.
železný kříž	/	kříž „U kocoura“	Všeborovice, Všeborovice, neurčité	zanikl.
železný kříž	/	Toužimský kříž	Všeborovice, Všeborovice, neurčité	zanikl.
kaple	2	kaple sv. Anny na střeše se zvoničkou s pseudogotickými prvky, uvnitř bývala socha sv. Anny	Vysoká u Dalovic, Vysoká, N 50°15.29795', E 12°54.16107'	exist.
železný kříž	/	„Stiegelova muka“, s pozlaceným Spasitelem	Vysoká u Dalovic, Vysoká, neurčitá	zanikl.
železný kříž	/	„Zebischova muka“, s pozlaceným Spasitelem	Vysoká u Dalovic, Vysoká, neurčitá	zanikl.
železný kříž	/	železný kříž	Vysoká u Dalovic, Vysoká, neurčitá	zanikl.

Příloha č. 5: Drobné sakrální stavby v oblasti Kyselka a okolí

Typ objektu	Stav	Popis objektu, zajímavost	Katastr, obec, lokalizace GPS	Forma
kaple	1	lesní kaple (Waldkapelle)	Kyselka, Kyselka, N 50°15.261', E 12°59.572'	exist.
kaple	2	kaple sv. Anny, zvonička	Kyselka, Kyselka, N 50°15.740', E 13°00.067'	exist.
železný kříž	4	soška Krista, silně zkorodovaný, mírně vyvrácený, na soukromém pozemku	Nová Kyselka, Nová Kyselka, N 50°15.268', E 12°59.102'	exist.
železný kříž	2	na podstavci srdce	Nová Kyselka, Nová Kyselka, N 50°15.326', E 12°59.043'	exist.
kaple	1	zvonička na střeše	Nová Kyselka, Nová Kyselka, N 50°15.276', E 12°59.120'	exist.
kaplička	/		Pulovice, Pulovice, 50.2541261N, 12.9577856E	zanikl.
kaple	/		Pulovice, Pulovice, 50.2524819N, 12.9622400E	zanikl.
železný kříž	5	podstavec	Pulovice, Pulovice, N 50°15.200', E 12°57.644'	transf.
zvonička	1	dřevěná	Pulovice, Pulovice, N 50°15.201', E 12°57.592'	exist.
dřevěný kříž	2	na soukromé zahradě, se zvoničkou, soška Krista	Radošov u Kyselky, Radošov, N 50°16.510', E 12°59.047'	exist.
železný kříž	2	soška Krista a zdobení pozlacené	Radošov u Kyselky, Radošov, N 50°16.569', E 12°59.555'	exist.
kaplička	/		Radošov u Kyselky, Radošov, 50.2764317N, 12.9916361E	zanikl.
smírčí kříž	3	kamenný kříž latinského typu, na soukromé zahradě	Radošov u Kyselky, Radošov, N 50°16.590', E 12°59.498'	transf.
kaple	/	pseudogotická kaple	Sedlečko u Karlových Varů, Sedlečko, 50.2366725N, 12.9584650E	zanikl.

železný kříž	3	zlatý Kristus, chybí kus kříže	Šemnice, Beranní dvůr, 50.2338047N, 12.9888372E	exist.
kaple	4	kaple Křížové cesty, na místě dřevěný křížek se soškou Krista	Šemnice, Berannídvůr, N 50°14.130', E 12°59.101'	exist.
železný kříž	3		Šemnice, Dubina, N 50°14.791', E 12°59.717'	exist.
kaple	/	pouze základy, rozvalina	Šemnice, Šemnice, N 50°14.212', E 12°58.361'	zanikl.
kaplička	2	výklenková kaplička, vybavený interiér	Šemnice, Šemnice, 50.2391364N, 12.9822264E	exist.
socha	2	socha sv. Jana Nepomuckého, dle barokních vzorů, světec v životní velikosti	Velichov, Velichov, N 50°17.045', E 13°00.621'	transf.
kaplička	/	kaplička sv. Jana Evangelisty	Velichov, Velichov, neurčitá	zanikl.

Příloha č. 6: Drobné sakrální stavby v oblasti Nejdek a okolí

Typ objektu	Stav	Popis objektu, zajímavost	Katastr, obec, lokalizace GPS	Forma
železný kříž	3	plastová destička na podstavci	Černava, Černava, N 50°17.382', E 12°42.585'	exist.
železný kříž	4	přibližně 50 m za Černavou	Černava, Černava, N 50°17.21800', E 12°42.44013'	exist.
železný kříž	/		Černava, Černava, N 50°17.64357', E 12°43.20907'	zanikl.
kaple	1	kaple Panny Marie Bolestné, na střeše zvonička	Fojtov, Fojtov, N 50°18.13285', E 12°47.20285'	exist.
kaple	/		Lesík, Lesík, neurčitá	zanikl.
železný kříž	5	podstavec	Lužec u Nejdku, Lužec, N 50°19.19832', E 12°47.89368'	exist.
železný kříž	5	podstavec	Lužec u Nejdku, Lužec, N 50°18.84552', E 12°48.47417'	exist.
křížová cesta	4	kaplička Kristovo vězení, posprejovaná, ukradená mříž	Nejdek, Nejdek, N 50°19.442', E 12°44.244'	exist.
křížová cesta	1	Nejdecká křížová cesta 1.zastavení	Nejdek, Nejdek, N 50°19.455', E 12°44.109'	exist.
křížová cesta	1	Nejdecká křížová cesta 2.zastavení	Nejdek, Nejdek, N 50°19.489', E 12°44.166'	exist.
křížová cesta	1	Nejdecká křížová cesta 3.zastavení	Nejdek, Nejdek, N 50°19.530', E 12°44.226'	exist.
křížová cesta	1	Nejdecká křížová cesta 4.zastavení	Nejdek, Nejdek, N 50°19.498', E 12°44.192'	exist.
křížová cesta	1	Nejdecká křížová cesta 5.zastavení	Nejdek, Nejdek, N 50°19.469', E 12°44.156'	exist.
křížová cesta	1	Nejdecká křížová cesta 6.zastavení	Nejdek, Nejdek, N 50°19.430', E 12°44.131'	exist.
křížová cesta	1	Nejdecká křížová cesta 7.zastavení	Nejdek, Nejdek, N 50°19.342', E 12°44.111'	exist.
křížová cesta	1	Nejdecká křížová cesta 8.zastavení	Nejdek, Nejdek, N 50°19.441', E 12°44.162'	exist.

křížová cesta	1	Nejdecká křížová cesta 9.zastavení	Nejdek, Nejdek, N 50°19.482', E 12°44.198'	exist.
křížová cesta	1	Nejdecká křížová cesta 10.zastavení	Nejdek, Nejdek, N 50°19.503', E 12°44.247'	exist.
křížová cesta	1	Nejdecká křížová cesta 11.zastavení	Nejdek, Nejdek, N 50°19.480', E 12°44.233'	exist.
křížová cesta	1	Nejdecká křížová cesta 12.zastavení	Nejdek, Nejdek, N 50°19.463', E 12°44.201'	exist.
křížová cesta	1	Nejdecká křížová cesta 13.zastavení	Nejdek, Nejdek, N 50°19.425', E 12°44.177'	exist.
křížová cesta	1	Nejdecká křížová cesta 14.zastavení	Nejdek, Nejdek, N 50°19.465', E 12°44.227'	exist.
sloup	1	sloup se sochou sv. Michaela Archanděla	Nejdek, Nejdek, N 50°19.38362', E 12°43.86090'	exist.
socha	2	socha sv. Jana Nepomuckého	Nejdek, Nejdek, N 50°19.530', E 12°44.033'	exist.
železný kříž	2	pozlacená soška Krista a zdobení	Nejdek, Nejdek, N 50°19.676', E 12°45.521'	exist.
sloup	3	sloup se sousoším Nejsvětější Trojice (Gnadenstuhl)	Nejdek, Nejdek, N 50°19.516', E 12°44.015'	exist.
železný kříž	1	železný krucifix, pozinkovaná ocel, soška Krista	Nejdek, Nejdek, N 50°19.450', E 12°44.261'	exist.
sloup	2	immaculata	Nejdek, Nejdek, N 50°19.516', E 12°43.984'	exist.
kamenný kříž	4	posprejovaný, poničený, mramorová deska, železný kříž patrně ukraden	Nejdek, Nejdek, N 50°19.360', E 12°43.531'	exist.
kaple	/	kaple Olivetské hory	Nejdek, Nejdek, 50.3237967N, 12.7346469E	zanikl.
kaple	/	kaple Božího hrobu	Nejdek, Nejdek, 50.3240006N, 12.7373775E	zanikl.
kaple	/		Nejdek, Nejdek, neurčitá	zanikl.
železný kříž	5	podstavec	Oldřichov u Nejdku, Oldřichov, N 50°19.432', E 12°46.452'	exist.
železný kříž	5	podstavec	Oldřichov u Nejdku, Oldřichov, N 50°19.592', E 12°46.796'	exist.
železný kříž	2	na soukromé zahradě	Oldřichov u Nejdku, Oldřichov, N 50°20.088', E 12°46.462'	exist.
kaple	4	lesní kaple (Flurkapelle), zbořená	Oldřichov u Nejdku, Oldřichov, N 50°19.92935', E 12°45.87152'	exist.

kaple	/		Oldřichov u Nejdku, Oldřichov, neurčitá	zanikl.
železný kříž	4	dřevěná soška, nevhodně zvolené plastové doplňky, kříž zkorodovaný	Rájec u Černavy, Kobelec, N 50°17.454', E 12°43.602'	exist.
železný kříž	4	velmi drobný železný kříž, pravděpodobně nepůvodní, chybí destička na podstavci	Rájec u Černavy, Kobelec, N 50°17.703', E 12°44.034'	exist.
zvonička	1	dřevěná, v interiéru dobové fotografie	Rájec u Černavy, Rájec, N 50°17.277', E 12°43.204'	exist.
kaplička	3		Rájec u Černavy, Rájec, N 50°17.85507', E 12°42.98538'	exist.
železný kříž	3	pozlacená soška Krista, hvězda na podstavci	Rudné, Rudné, N 50°21.637', E 12°41.223'	exist.
železný kříž	1	na soukromé zahradě	Rudné, Rudné, N 50°21.278', E 12°41.816'	exist.
dřevěný kříž	2	železné zdobení, oko	Rudné, Rudné, N 50°21.282', E 12°41.631'	exist.
železný kříž	4		Rudné, Rudné, N 50°21.382', E 12°40.974'	exist.
železný kříž	5	podstavec	Rudné, Rudné, N 50°20.955', E 12°40.761'	transf.
železný kříž	3		Suchá u Nejdku, Suchá, N 50°18.790', E 12°43.969'	exist.
kaple	1	pseudogotická kaple	Suchá u Nejdku, Suchá, N 50°18.51888', E 12°44.21303'	exist.
železný kříž	5	podstavec	Suchá u Nejdku, Suchá, N 50°18.565', E 12°44.088'	exist.
kaple	/		Suchá u Nejdku, Suchá, 50.3101644N, 12.7316150E	zanikl.
železný kříž	4	Kříž zasazený v kameni	Tisová u Nejdku, Tisová, N 50°20.286', E 12°44.539'	exist.
železný kříž	4		Tisová u Nejdku, Tisová, N 50°20.456', E 12°44.408'	exist.
železný kříž	2	patrně ukradená socha krista	Tisová u Nejdku, Tisová, N 50°20.485', E 12°45.194'	exist.
železný kříž	1	pozlacená soška Krista, restaurovaná	Tisová u Nejdku, Tisová, N 50°19.983', E 12°44.060'	exist.

železný kříž	1	soška Krista a zdobení pozlacená, maltézský kříž na podstavci, svatý obrázek	Tisová u Nejdku, Tisová, N 50°20.001', E 12°44.176'	exist.
železný kříž	4	kříž položený vedle podstavce, vyvrácený, podstavec prasklý	Tisová u Nejdku, Tisová, N 50°20.362', E 12°44.543'	exist.
železný kříž	5	podstavec	Vysoká Pec u Nejdku, Vysoká pec, N 50°20.719', E 12°41.858'	exist.
železný kříž	4	podstavec, torzo kříže, na podstavci oko	Vysoká Pec u Nejdku, Vysoká pec, N 50°20.334', E 12°42.743'	exist.
železný kříž	2		Vysoká pec u Nejdku, Vysoká pec, N 50°20.582', E 12°42.005'	transf.
kaple	/	„Strickekapelle“	Vysoká Pec u Nejdku, Vysoká Pec, N 50°21.07272', E 12°42.54720'	zanikl.
kaple	/	barokní kaple	Vysoká Štola, Vysoká Štola, N 50°19.58915', E 12°46.79675'	zanikl.

Příloha č. 7: Drobné sakrální stavby v oblasti Nová Role a okolí

Typ objektu	Stav	Popis objektu, zajímavost	Katastr, obec, lokalizace GPS	Forma
kaple	2	Kaple sv. Michala, baroko, zasolená a oprýskaná omítka, na střeše zvonička	Božičany, Božičany, N 50°15.557', E 12°46.206'	exist.
železný kříž	2	Zlacený a stříbřený kříž, stříbřená soška Krista, na podstavci zdobení	Božičany, Božičany, N 50°15.497', E 12°46.384'	exist.
kaple	/	kaple Olivetské hory	Jimlíkov, Jimlíkov, neurčitá	zanikl.
kaple	1	zvonička na střeše, kříž na průčelí	Mezirolí, Mezirolí, N 50°16.29402', E 12°49.57015'	exist.
železný kříž	5	podstavec, vyrytý kříž	Mezirolí, Mezirolí, N 50°16.29402', E 12°49.57015'	exist.
kaple	3	špinavá omítka, zvonička na střeše	Mírová, Mírová, N 50°14.254', E 12°46.099'	exist.
železný kříž	5	podstavec, před kaplí	Mírová, Mírová, N 50°14.257', E 12°46.104'	exist.
kaple	4		Děpoltovice, Děpoltovice, N 50°17.61645', E 12°48.93322'	exist.
smírčí kříž	2	kamenný latinský kříž s náznakem maltézskeho, lokalita Kocourek	Nivy, Nivy, 50.2685289N, 12.8480169E	exist.
kaple	3	oprýskaná a zasolená omítka, kříž na průčelí, zvonička	Nivy, Nivy, N 50°16.737', E 12°50.755'	exist.
železný kříž	2	pozlacená soška Krista a zdobení, mírně zkorodovaný	Nivy, Nivy, N 50°16.814', E 12°50.702'	exist.
zvonička	1	dřevěná zvonička, na soukromé zahradě	Nová Role, Nová Role, N 50°16.35733', E 12°47.36268'	exist.
železný kříž	5	podstavec, vyrytý kříž a srdce s nápisem	Nová Role, Nová Role, N 50°16.33178', E 12°47.40933'	exist.
železný kříž	2	zachovalá polychromie, pozlacený	Nová Role, Nová Role, N 50°16.32617', E 12°47.44033'	exist.

dřevěný kříž	2	památník	Nová Role, Nová Role, N 50°16.38290', E 12°46.84950'	exist.
kaple	1	pseudogotická kaple	Nová Role, Nová Role, 50.2724392N, 12.7857942E	exist.
boží muka	2	dva objekty božích muk vedle sebe	Nová Role, Nová Role, N 50°16.99557', E 12°45.56180'	transf.
boží muka	2	dva objekty božích muk vedle sebe	Nová Role, Nová Role, N 50°16.99557', E 12°45.56180'	transf.
boží muka	2	u kostela sv. archanděla Michaela	Nová Role, Nová Role, N 50° 16.991',E 12°45.563'	transf.
železný kříž	5	podstavec, u kostela sv. archanděla Michaela	Nová Role, Nová Role, N 50° 16.991',E 12°45.563'	transf.
kamenný kříž	3	kamenný kříž stojící u kostela sv. Archanděla Michaela, pravděpodobně původní podstavec s nově nasazeným křížem	Nová Role, Nová Role, N 50°16.32835', E 12°47.44192'	transf.
železný kříž	5	soustava dvanácti podstavců pravděpodobně dovezených z míst okolních lomů	Nová Role, Nová Role, N 50°16.32893', E 12°47.47220'	transf.
železný kříž	3	železný kříž mírně vyvrácený	Nová Role, Nová Role, N 50°16.32933', E 12°47.72102'	exist.
železný kříž	5	podstavec	Nová Role, Nová Role, N 50°16.36152', E 12°47.62522'	exist.

Příloha č. 8: Drobné sakrální stavby v oblasti Ostrov a okolí

Typ objektu	Stav	Popis objektu, zajímavost	Katastr, obec, lokalizace GPS	Forma
kaple	3	kaple sv. Jana Nepomuckého, zchátralá, na střeše zvonička	Bystřice u Hroznětína, Bystřice, N 50°18.70972', E 12°53.48298'	exist.
kaple	/	kaple Panny Marie	Bystřice u Hroznětína, Bystřice, 50.3122703N, 12.8941797E	zanikl.
kaple	4	objekt chátrá, je nevyužívaný, ze stran posprejovaný	Dolní Žďár u Ostrova, Dolní Žďár, N 50°19.29727', E 12°56.85108'	exist.
boží muka	3		Dolní Žďár u Ostrova, Dolní Žďár, N 50°19.31943', E 12°56.74645'	exist.
socha	2	socha Panny Marie, immaculata, biologicky znečištěna	Dolní Žďár u Ostrova, Dolní Žďár, N 50°19.262', E 12°56.750'	exist.
železný kříž	5	torzo železného kříže	Hájek u Ostrova, Nejda, N 50°16.887', E 12°56.683'	exist.
sloup	3	sloup se sousoším Nejsvětější Trojice	Hájek u Ostrova, Nejda, N 50°16.863', E 12°56.696'	exist.
kaple	4	kaple sv. Jana Nepomuckého, na střeše zvonička	Hájek u Ostrova, Nejda, N 50°16.865', E 12°56.698'	exist.
železný kříž	5	IHS	Hájek u Ostrova, Nejda, N 50°16.92900', E 12°56.60578'	exist.
kaple	/		Hájek u Ostrova, Hájek, 50.2838606N, 12.9191508E	zanikl.
kaple	/	kaple sv. Václava	Horní Žďár u Ostrova, Horní Žďár, 50.3326481N, 12.9445486E	zanikl.
sousoší	2	sousoší sv. Jana Nepomuckého, sv. Floriána a sv. Šebestiána	Hroznětín, Hroznětín, N 50°18.547', E 12°52.338'	exist.
sousoší	5	podstavec pod sousoším Panny Marie, sv. Alžběty a sv. Maxmiliána	Hroznětín, Hroznětín, N 50°18.560', E 12°52.342'	exist.
železný kříž	1	nepůvodní, s pozlacenou soškou Krista	Hroznětín, Hroznětín, N 50°19.12742', E 12°51.51277'	exist.

kaple	/		Hroznětín, Hroznětín, 50.3081883N, 12.8728850E	zanikl.
kaple	/	Flaschnerova kaple, baroko	Hroznětín, Hroznětín, 50.3195447N, 12.8817942E	zanikl.
kaple	/	kaple Panny Marie	Hroznětín, Hroznětín, neurčitá	zanikl.
kaple	/	Leitnerova kaple	Hroznětín, Hroznětín, neurčitá	zanikl.
kaple	/	Müllerova kaple	Hroznětín, Hroznětín, neurčitá	zanikl.
kaple	/	Reinwarthova kaple, baroko	Hroznětín, Hroznětín, neurčitá	zanikl.
železný kříž	/		Hroznětín, Hroznětín, N 50°18.91883', E 12°53.15400'	zanikl.
kaple	/		Lesov, Lesov, 50.2677833N, 12.9100408E	zanikl.
kaple	/	Barokní kaple	Nová Víška u Ostrova, Nová Víška, 50.2719275N, 12.9271169E	zanikl.
kaple	1	kaple sv. Anny	Ostrov nad Ohří, Ostrov, N 50°18.25208', E 12°56.09980'	exist.
kaple	1	kaple Panny Marie Einsiedelnské	Ostrov nad Ohří, Ostrov, N 50°18.25657', E 12°56.07938'	exist.
kaple	2	kaple Panny Marie Bolestné, v interiéru poškozená omítka vlhkostí	Ostrov nad Ohří, Ostrov, N 50°18.26212', E 12°56.07955'	exist.
kaple	1	kaple sv. Floriána	Ostrov nad Ohří, Ostrov, N 50°18.27113', E 12°56.07792'	exist.
kaple	3	kaple sv. Jana Nepomuckého, neupravený interiér	Ostrov nad Ohří, Ostrov, N 50°18.17482', E 12°56.41323'	exist.
dřevěný kříž	3	na mostě ke klášternímu areálu	Ostrov nad Ohří, Ostrov, N 50°18.30425', E 12°56.18013'	exist.
podstavec	5	podstavec	Ostrov nad Ohří, Ostrov, N 50°18.30678', E 12°56.18592'	exist.
sloup	1	sloup se sochou Panny Marie (Madona)	Ostrov nad Ohří, Ostrov, N 50°18.283', E 12°56.350'	exist.
sloup	1	sloup se sousoším Nejsvětější Trojice	Ostrov nad Ohří, Ostrov, N 50°18.29692', E 12°56.28367'	exist.
křížový kámen	2		Ostrov nad Ohří, Ostrov, N 50°17.991', E 12°56.389'	exist.

kaplička	3	popraskaná omítka, nevhodně zvolená střešní krytina, nevhodně zvolený způsob instalace okapů, neupravený interiér	Ostrov, Ostrov nad Ohří, Ostrov, N 50°18.09597', E 12°56.51585'	exist.
smírčí kříž	3	smírčí kříž klínový, (Nejdský)	Ostrov nad Ohří, Ostrov, N 50° 18.136', E 12°56.331'	transf.
smírčí kříž	3	smírčí kříž latinského tvaru, (Jáchymovský)	Ostrov nad Ohří, Ostrov, N 50° 17.991', E 12°56.426'	transf.
socha	2	socha sv. Jana Nepomuckého	Ostrov nad Ohří, Ostrov, N 50°17.983', E 12°56.418'	transf.
boží muka	/		Ostrov nad Ohří, Borek, 50.3125547N, 12.9646800E	zanikl.
kaple	/	kaple sv. Michaela	Ostrov nad Ohří, Ostrov, 50.3086442N, 12.9367139E	zanikl.
smírčí kříž	/		Ostrov nad Ohří, Ostrov, neurčitá	zanikl.
kaple	/	barokní kaple	Podlesí u Sadova, Podlesí, 50.2684331N, 12.8778917E	zanikl.
kaple	1	kaple Panny Marie	Ruprechtov u Hroznětína, Ruprechtov, N50°17.525', E12°51.019'	exist.
kaple	2	barokní kaple se zvoničkou na střeše	Sadov, Sadov, N 50°16.05953', E 12°53.74787'	exist.
kaple	2	zasolená omítka	Stráň, Stráň, N 50°16.212', E 12°57.720'	exist.
kaple	3	u věznice, polorozbořená	Vykmanov u Ostrova, Vykmanov, N 50°19.900', E 12°57.461'	exist.

Příloha č. 9: Drobné sakrální stavby v oblasti Pernink a okolí

Typ objektu	Stav	Popis objektu, zajímavost	Katastr, obec, lokalizace GPS	Forma
výklenek	1	výklenek s Madonou, zasklený, umístěný na novostavbě	Abertamy, Abertamy, N 50°22.09097', E 12°49.16237'	exist.
dřevěný kříž	2	železný pozinkovaný Ježíš, u kostela Čtrnácti sv. pomocníků	Abertamy, Abertamy, N 50°22.11660', E 12°49.10897'	exist.
železný kříž	5	podstavec	Abertamy, Abertamy, N 50°22.09503', E 12°49.16745'	exist.
dřevěný kříž	3		Abertamy, Abertamy, N 50°22.261', E 12°49.417'	exist.
železný kříž	5	podstavec	Abertamy, Abertamy, N 50°22.12103', E 12°49.01078'	exist.
železný kříž	5	podstavec	Abertamy, Abertamy, N 50°23.01927', E 12°48.44792'	exist.
železný kříž	3	soška Krista a zdobení stříbrné barvy, zkorodovaný	Hřebečná, Hřebečná, N 50°22.955', E 12°49.931'	exist.
železný kříž	4	umístěn v kompostu, silně zkorodovaný, soška Krista a zdobení pozlacené	Hřebečná, Hřebečná, N 50°22.493', E 12°49.730'	exist.
železný kříž	3	soška Krista a zdobení stříbrné barvy, zkorodovaný, rozpůlený, u domu	Hřebečná, Hřebečná, N 50°22.93018', E 12°49.91387'	exist.
dřevěný kříž	3		Hřebečná, Hřebečná, N 50°23.189', E 12°49.880'	exist.
železný kříž	3	kamenný podstavec, přesunut o 10 m, kvůli výstavbě	Hřebečná, Hřebečná, N 50°22.42265', E 12°49.57583'	exist.
kamenný kříž	1		Hřebečná, Hřebečná, N 50°22.40138', E 12°49.58610'	exist.
zvonička	1	dřevěná zvonička, na soukromé zahradě	Hřebečná, Hřebečná, N 50°22.797', E 12°49.650'	exist.

železný kříž	5	podstavec, znak kalichu	Lípa, Lípa, N 50°20.83927', E 12°51.66517'	exist.
kaple	1		Lípa, Lípa, N 50°20.81133', E 12°51.81950'	exist.
kaple	/	pozdně barokní	Merklín u Karlových Varů, Merklín, 50.3291953N, 12.8601514E	zanikl.
železný kříž	2	soška Krista se stříbrnou barvou	Odeř, Odeř, N 50°18.450', E 12°50.298'	exist.
železný kříž	1	zrenovovaný, nezkorodovaný	Odeř, Odeř, N 50°18.63203', E 12°49.69067'	exist.
kaple	/	barokní obecní kaple	Odeř, Odeř, 50.3072794N, 12.8409389E	zanikl.
železný kříž	5	podstavec s výklenkem na cestě do Hroznětína	Oldřiš u Merklína, Oldřiš, N 50°19.62797', E 12°53.15612'	exist.
železný kříž	1	soška Krista a zdobení stříbrné barvy	Oldřiš u Merklína, Oldřiš, N 50°19.68890', E 12°53.25712'	exist.
kaple	2	před kaplí je svatý obrázek	Oldřiš u Merklína, Oldřiš, N 50°19.846', E 12°52.916'	exist.
kaple	/		Oldřiš u Merklína, Oldřiš, 50.3345611N, 12.8817969E	zanikl.
železný kříž	1	soška Krista pozlacená, odadlé písmeno "I" v nápisu INRI	Pernink, Pernink, 50.368030829, 12.783759481	exist.
železný kříž	1	soška Krista zlacená	Pernink, Pernink, N 50° 22.156', E 12° 46.957'	exist.
železný kříž	2	soška Krista a zdobení pozlacené	Pernink, Pernink, N 50°22.289', E 12°46.878'	exist.
kaple	2	kaple Panny Marie	Pernink, Pernink, N 50°22.38370', E 12°46.03295'	exist.
železný kříž	4		Pernink, Pernink, N 50°21.567', E 12°47.368'	exist.
železný kříž	5	podstavec, torzo železného kříže	Pernink, Pernink, 50.371546849, 12.784663849	exist.
železný kříž	2		Pernink, Pernink, N 50°22.174', E 12°46.791'	exist.
reliéf	2	reliéf na domě sv. Jana Nepomuckého	Pernink, Pernink, 50.3653517N, 12.7836967E	exist.
železný kříž	5	podstavec, torzo kříže	Pernink, Pernink, N 50°21.782', E 12°47.147'	exist.
kaple	4	využívána jako garáž	Pernink, Pernink, N 50°21.92775', E 12°47.03815'	exist.

dřevěný kříž	2	u kostela	Pernink, Pernink, 50.3658422N, 12.7845386E	exist.
socha	3	polychromie je zachovalá, popraskaná	Pernink, Pernink, N 50°21.959', E 12°47.060'	exist.
socha	1	ježíš, deska s nápisem	Pernink, Pernink, N 50°21.954', E 12°46.860'	exist.
zvonička	2	dřevěná zvonička	Pernink, Pernink, N 50°22.20478', E 12°46.89867'	exist.
dřevěný kříž	3		Pernink, Rybná, N 50°21.162', E 12°48.220'	exist.
železný kříž	5	podstavec	Pstruží u Merklína, Pstruží, N 50°20.33415', E 12°50.74637'	exist.
dřevěný kříž	3	dřevěný kříž s kamenným podstavcem a zaskleným výklenkem se soškou	Pstruží u Merklína, Pstruží, N 50°20.43940', E 12°50.31828'	exist.

Příloha č. 10: Drobné sakrální stavby v oblasti Stráž nad Ohří a okolí

Typ objektu	Stav	Popis objektu, zajímavost	Katastr, obec, lokalizace GPS	Forma
železný kříž	1	zlatý dekor, květino-ovocný dekor, kamenný podstavec	Boč, Boč, N 50°21.66462', E 13°4.84048'	exist.
železný kříž	1		Boč, Boč, N 50°21.697', E 13°04.877'	exist.
kaple	/		Boč, Boč, 50.3627922N, 13.0835161E	zanikl.
železný kříž	5	podstavec	Damice, Damice, N 50°19.800', E 13°00.733'	exist.
kaple	4	baroko, na soukromém pozemku, používáno jako kůlna	Damice, Damice, N 50°19.870', E 13°00.711'	exist.
smírčí kříž	/	kříž řeckého tvaru	Damice, Damice, neurčitá	zanikl.
železný kříž	1		Jakubov, Jakubov, N 50°18.453', E 13°01.452'	exist.
železný kříž	4	soška Krista	Jakubov, Jakubov, N 50°18.61035', E 13°1.92738'	exist.
železný kříž	1	blíž k obci, lavička, nový, polychromie	Jakubov, Jakubov, N 50°18.518', E 13°01.725'	exist.
železný kříž	4	u Mlýna nad Ohří, silně zkorodovaný	Jakubov, Jakubov, N 50°19.116', E 13°01.581'	exist.
kamenný kříž	3	pamětní deska	Jakubov, Jakubov, N 50°18.89382', E 13°1.67718'	exist.
kaple	3		Jakubov, Jakubov, N 50°18.555', E 13°02.157'	exist.
železný kříž	5	podstavec, vyvrácený, zarostlý	Jakubov, Jakubov, N 50°18.43015', E 13°2.33720'	exist.
kaplička	2	zasklená, vybavený interiér	Jakubov, Jakubov, N 50°18.580', E 13°01.885'	exist.
smírčí kříž	3	u kapličky	Jakubov, Jakubov, N 50°18.580', E 13°01.885'	transf.

kaplička	2	kaplička u Kamence, zasklený interiér se svatým obrázkem	Korunní, Kamenec, N 50°21.353', E 13°05.427'	exist.
dřevěný kříž	2	na místě bývalé kaple	Korunní, Kamenec, N 50°21.296', E 13°04.787'	exist.
železný kříž	5	podstavec	Korunní, Kamenec, N 50°21.353', E 13°05.427'	exist.
kaple	/	barokní kaple	Korunní, Kamenec, 50.3549050N, 13.0798675E	zanikl.
kaple	/	kaple Nejsvětějšího Srdce Ježíšova	Korunní, Korunní, 50.3472319N, 13.0750767E	zanikl.
kaple	3	kaple sv. Michaela Archanděla, zbytky polychromie	Krásný Les, Horní Hrad, N 50°20.79525', E 13°1.11895'	exist.
kaple	1	na průčelí kaple zasklený výklenek	Krásný Les, Krásný Les, N 50°20.88552', E 12°59.85177'	exist.
železný kříž	3	mírně zkřivený	Krásný Les, Krásný Les, N 50°20.886', E 13°00.477'	exist.
železný kříž	4	podstavec plus torzo železného kříže	Krásný Les, Krásný Les, N 50°20.231', E 13°00.713'	exist.
železný kříž	1	soška Krista pozlacená, pozlacená cedulka s nápisem a zdobení	Krásný Les, Krásný Les, N 50°19.967', E 13°00.791'	exist.
kaplička	2	zamřížovaná, keramický obraz, spadlé oplechování	Krásný Les, Krásný Les, N 50°20.410', E 13°00.336'	exist.
socha	2	socha Panny Marie (Madona)	Krásný Les, Krásný Les, N 50° 20.724', E 13°00.149'	zanikl.
železný kříž	/		Krásný Les, Krásný Les, N 50°20.60613', E 13°0.59975'	zanikl.
socha	2	socha Panny Marie (Madona)	Krásný Les, Krásný Les, N 50°20.724', E 13°00.149'	transf.
železný kříž	3	pozlacená soška Krista	Květnová, Květnová, N 50°19.92507', E 12°58.90950'	exist.
kaple	/		Květnová, Květnová, neučitá	zanikl.
železný kříž	/		Květnová, Květnová, N 50°19.67638', E 12°58.32695'	zanikl.
kaple	3	zvonička na střeše	Malý Hrzín, Malý Hrzín, N 50°22.545', E 13°04.445'	exist.
železný kříž	2	pozlacená destička s nápisem	Malý Hrzín, Malý Hrzín, N 50°22.453', E 13°04.660'	exist.
kaplička	4	zarostlá, zchátralá	Maroltov, Maroltov N 50°20.380', E 12°58.595'	exist.

kaple	3	zvonice, zchátralá	Maroltov, Maroltov, N 50°20.35965', E 12°58.87168'	exist.
železný kříž	/		Maroltov, Maroltov, 50.3393358N, 12.9811769E	zanikl.
železný kříž	/	železný kříž u cesty	Maroltov, Maroltov, 50.3405281N, 12.9843136E	zanikl.
železný kříž	/	železný kříž u polní cesty	Maroltov, Maroltov, neurčité	zanikl.
železný kříž	5	podstavec	Osvinov, Osvinov, N 50°21.29945', E 13°1.96973'	exist.
kaple	2	kaple Panny Marie	Osvinov, Osvinov, N 50°21.29198', E 13°1.87978'	exist.
kaple	4	zchátralá	Smilov nad Ohří, Smilov, N 50°22.368', E 13°05.976'	exist.
kaple	4	zchátralá, na soukromém pozemku	Smilov nad Ohří, Smilov, N 50°22.309', E 13°05.204'	exist.
kaple	2	slouží jako obytná chata	Srní u Boče, Srní, N 50°22.518', E 13°03.101'	exist.
železný kříž	2	soška Krista pozlacená	Srní u Boče, Srní, N 50°22.464', E 13°02.974'	exist.
železný kříž	2	soška Krista pozlacená	Srní u Boče, Srní, N 50°22.551', E 13°02.730'	exist.
železný kříž	1	soška Krista pozlacená	Stráž nad Ohří, Stráž nad Ohří, N 50°20.240', E 13°03.058'	exist.
zvonička	1	dřevěná zvonička, na soukromé zahradě	Stráž nad Ohří, Stráž nad Ohří, N 50°20.222', E 13°03.036'	exist.
podstavec	5	podstavec pod sochu či sloup, nečitelný nápis	Stráž nad Ohří, Stráž nad Ohří, N 50°20.474', E 13°03.592'	exist.
železný kříž	/		Stráž nad Ohří, Stráž nad Ohří, N 50° 20.474', E 13°03.592'	zanikl.
sousoší	1	sousoší Nejsvětější Trojice	Stráž nad Ohří, Stráž nad Ohří, N 50°20.254', E 13°03.081'	transf.
zvonička	/		Vrch, Vrch, neurčitá	zanikl.

Příloha č. 11: Celkový souhrn nalezených drobných sakrálních staveb na katastrálních území řešené oblasti okresu Karlovy Vary

Název KÚ	Sídla	Rozloha km ²	Počet exist. objektů DSS	Počet zanik. objektů DSS	Počet trans. objektů DSS
Abertamy	Abertamy	4,49	6	0	0
Arnoldov	Arnoldov	2,62	0	0	0
Bernov	Bernov	7,34	0	0	0
Boč	Boč	3,51	2	1	0
Bohatice	Bohatice	1,57	0	1	0
Bor u Karlových Var	Bor	7,6	3	0	1
Boží Dar	Boží Dar	8,57	14	0	0
Božičany	Božičany	7,66	2	0	0
Bystřice u Hroznětína	Bystřice	4,76	1	1	0
Čankov	Čankov	1,11	0	0	0
Černava	Černava	3,4	2	1	0
Dalovice	Dalovice	1,89	0	1	1
Damice	Damice	3,04	2	1	0
Děpoltovice	Děpoltovice	9,72	1	7	0
Dolní Žďár u Ostrova	Dolní Žďár	3,62	3	0	0
Drahovice	Drahovice	2,76	3	2	1
Dvory	Dvory	2,52	0	2	0
Fojtov	Fojtov	3,18	1	0	0
Hájek u Ostrova	Hájek	6,79	4	1	0
Hanušov	Hanušov	2,55	0	1	0
Hluboký	Hluboký	2,97	0	1	0
Horní Blatná	Horní Blatná	5,63	12	0	0
Horní Žďár u Ostrova	Horní Žďár	4,26	0	1	0
Hory u Jenišova	Hory	7,88	9	0	1
Hroznětín	Hroznětín, Velký Rybník	11,52	3	7	0
Hřebečná	Hřebečná	4,2	7	0	0
Jáchymov	Jáchymov, Mariánská, Nové Město, Suchá, Vršek	47,74	13	4	2
Jakubov	Jakubov	3	8	0	1
Jelení u Nových Hamrů	Nové Hamry	13,96	1	0	0
Jenišov	Jenišov, Pod Rohem	5,18	1	1	0
Jimlíkov	Jimlíkov	2,31	0	1	0
Karlovy Vary	Karlovy Vary	14,74	22	4	1
Kfely u Ostrova	Kfely	4,55	0	1	0
Korunní	Kamenec, Korunní	1,41	3	2	0

Krásný Les	Horní Hrad, Krásný Les	9,22	6	2	1
Květnová	Květnová	8,08	1	2	0
Kyselka	Kyselka	0,76	2	0	0
Léno	Krásný Les	1,26	0	0	0
Lesík	Lesík	3,09	0	1	0
Lesov	Lesov	2,13	0	1	0
Lípa	Lípa	3,91	2	0	0
Lužec u Nejdku	Lužec	4,54	2	0	0
Malý Hrzín	Malý Hrzín	2,22	2	0	0
Maroltov	Maroltov	2,13	2	3	0
Merklín u Karlových Varů	Merklín	1,97	0	1	0
Mezirolí	Mezirolí	3,61	2	0	0
Mírová	Mírová	3,9	2	0	0
Mořičov	Liticov, Mořičov	8,17	0	0	0
Nejdek	Nejdek	8,03	22	3	0
Nivy	Nivy	3,16	3	0	0
Nová Kyselka	Nová Kyselka	1,91	3	0	0
Nová Role	Nová Role	7,61	5	0	6
Nová Víska u Ostrova	Nová Víska	1,97	0	1	0
Nové Hamry	Nové Hamry	11,15	9	0	0
Odeř	Odeř	4,16	2	1	0
Oldřichov u Nejdku	Oldřichov	7,47	4	1	0
Oldřiš u Merklína	Oldřiš	4,66	3	1	0
Ostrov nad Ohří	Ostrov	9,55	11	3	3
Osvinov	Osvinov	7,65	2	0	0
Otovice u Karlových Varů	Otovice	4,42	0	1	0
Peklo	Peklo	3,89	0	0	0
Pernink	Bludná, Pernink, Rybná	15,71	15	0	0
Plavno	Krásný Les	4,51	1	0	0
Počerny	Počerny	3,52	1	5	0
Podlesí u Sadova	Podlesí	2,84	0	1	0
Popov u Jáchymova	Jáchymov	3,37	2	0	0
Potůčky	Potůčky, Stráň	32,02	0	2	0
Pozorka u Nejdku	Pozorka	1,85	0	0	0
Pstruží u Merklína	Pstruží	12,88	2	0	0
Pulovice	Pulovice	2,82	1	2	1
Radošov u Kyselky	Radošov	3,82	2	1	1
Rájec u Černavy	Rájec	3,67	4	0	0
Rosnice u Staré Role	Rosnice	1,84	0	0	0
Rudné	Rudné	10,09	4	1	1
Ruprechtov u Hroz.	Ruprechtov	3,35	1	0	0

Rybáře	Rybáře	2,58	1	1	0
Ryžovna	Ryžovna, Zlatý Kopec	29,4	2	1	0
Sadov	Sadov	1,71	1	0	0
Sedlec u Karl. Varů	Sedlec	2,13	1	2	0
Sedlečko u Karlových Varů	Sedlečko	6,48	0	1	0
Smilov nad Ohří	Smilov	2,75	2	0	0
Smolné Pece	Smolné Pece	6,45	0	0	0
Srní u Boče	Srní	4,73	3	0	0
Stará Role	Stará Role	5,29	2	1	0
Stráň	Stráň	5,07	1	0	0
Stráž nad Ohří	Stráž nad Ohří	2,82	3	2	1
Suchá u Nejdku	Suchá	7,55	3	1	0
Šemnice	Dubina, Šemnice	3,9	4	3	0
Tašovice	Tašovice	1,46	1	0	0
Tisová u Nejdku	Tisová	5,27	6	2	0
Tuhnice	Karlovy Vary	1,35	0	1	0
Velichov	Velichov	2,35	0	1	2
Vojkovice nad Ohří	Vojkovice	4	0	0	0
Vrch	Krásný Les	4,68	0	1	0
Všeborovice	Všeborovice	3,03	0	2	0
Vykmanov u Ostrova	Vykmanov	1,92	1	0	0
Vysoká Pec u Nejdku	Vysoká Pec	3,27	2	1	1
Vysoká Štola	Vysoká Štola	3,98	0	1	0
Vysoká u Dalovic	Vysoká	1,35	1	3	0
Celková výměra / celkový počet DSS stávajících / zaniklých / transferovaných		564,48	275	98	25